

A VAJDASÁGI MAGYAR KÖZÖSSÉGEK

TERÜLET- ÉS GAZDASÁG- FEJLESZTÉSI STRATÉGIÁJA

2015

A VAJDASÁGI MAGYAR KÖZÖSSÉGEK TERÜLET- ÉS GAZDASÁGFEJLESZTÉSI STRATÉGIÁJA

A VAJDASÁGI MAGYAR KÖZÖSSÉGEK TERÜLET- ÉS GAZDASÁGFEJLESZTÉSI STRATÉGIÁJA

Szerkesztette:

Prof. Dr. Nagy Imre, Dr. Takács Zoltán, Mgr. Újhelyi Ákos

A kiadásért felel:

Pásztor István

A fejlesztési stratégia készítésében részt vevő szakértők:

MSc. Balassa Endre közgazdász, PANNONREG Regionális Fejlesztési Ügynökség Kft., Bácsstopolya

MSc. Bálint Novák Mirella közgazdász, Parking közvállalat, Szabadka

Erős Ervin okleveles gazdasági kommunikációs menedzser, Újvidéki Civil Központ, szociális és pályázati tanácsadó, Újvidék

Fejlesztő Róbert közgazdász, Magyarokanizsa Önkormányzata, Magyarokanizsa

Prof. Dr. Gábrity Molnár Irén rendes egyetemi tanár, Újvidéki Egyetem, Szabadka

Gyetzai Tímea okleveles közgazdász, Magyar Nemzeti Tanács Hivatala, Zenta

Prof. Dr. Győri Lukrécia államtitkár és rendkívüli egyetemi tanár, Újvidéki Egyetem, Bácsstopolya

Jankai Tamara okleveles menedzser, Zenta Önkormányzata, Zenta

MSc. Juhász Bálint közgazdász, tartományi gazdasági, foglalkoztatási és nemi egyenjogúsági titkárhelyettes, Kishegyes

MSc. Kiss Noémi közgazdász, Zenta Önkormányzata, Zenta

Dr. Kovács Sárkány Hajnalka okleveles élelmiszermérnök, DOO Quality consulting, igazgató, Szabadka

Ments András közgazdász, VaTeBeT igazgató, Zenta

Dr. vet. med. Molnár Viktor segédtitkár, Tartományi Mezőgazdasági, Vízgazdálkodási és Erdészeti Titkárság, Újvidék

Prof. Dr. Nagy Imre rendes egyetemi tanár, projektkoordinátor, Újvidéki Egyetem, Temerin

Nagy Miklós közgazdász, Expert Solutions International, projektmenedzser, Temerin

Orosz Urbán Csilla közgazdász, polgármesteri tanácsos, Törökkanizsa Önkormányzata, Törökkanizsa

Palatinus János nyugalmazott közgazdász, Muzslya

Pásztor István okleveles jogász, a vajdasági képviselőház és a Vajdasági Magyar Szövetség (VMSZ) elnöke, Szabadka

Ricz András doktorjelölt, Pro Regio Kft., projektmenedzser, Palics

Prof. Dr. Somogyi Sándor prof. emeritus, Szabadka

Szalkai Nemes Valéria okleveles biológus, főosztályvezető-helyettes, Magyarokanizsa Önkormányzata, Orom

MSc. Szekér Réka, Szabadkai Idegenforgalmi Szervezet, Szabadka

MSc. Szombaty Zoltán, URKO civil szervezet, regionális fejlesztési menedzser, Pacsér

Dr. Takács Zoltán közgazdász, Magyarokanizsa

Mgr. Újhelyi Ákos közgazdász, tartományi képviselő, Szabadka

MSc. Zódi Ildikó doktorjelölt, Szabadkai Üzleti Inkubátor Kft., ügyvezető igazgató, Szabadka

Nyelvi lektor, korrektor: Farkas Zsuzsa, Szabadka

© Minden jog fenntartva. A Stratégia vagy annak bármely részének felhasználása a szerzői jogok tiszteletbentartása, a megfelelő hivatkozások használata mellett engedélyezett. A Stratégia vagy annak bármely részének bármilyen módszerrel, technikával történő másolása, terjesztése csak a <http://www.prosperitati.rs/gazdasagfejlesztési-strategia-es-akcioterv> link feltüntetésével engedélyezett.

Tartalomjegyzék

1. BEVEZETŐ.....	7
2. CÉLTERÜLETI LEHATÁROLÁS	8
2.1. A CÉLTERÜLET LEHATÁROLÁSÁNAK INDOKLÁSA.....	8
2.2. A CÉLTERÜLET FÖLDRAJZI (EU-TÉRBELI) ÉS KÖZLEKEDÉSFÖLDRAJZI HELYZETE	9
3. HELYZETELEMZÉS	10
3.1. TERMÉSZETI ADOTTSÁGOK ÉS ERŐFORRÁSOK	10
3.2. DEMOGRÁFIAI SAJÁTOSságOK, MUNKANÉLKÜLISÉG	13
3.2.1. DEMOGRÁFIAI TRENDEK ÉS ERŐFORRÁSOK	13
3.2.1.1. Vajdaság demográfiai adatai	13
3.2.1.2. A vajdasági magyar népesség adatai	14
3.2.1.3. A vajdasági magyarság migrációs vesztesége.....	17
3.2.2. A HUMÁN ERŐFORRÁS LEGFONTOSABB JELLEMZŐI A TÉRSÉGBEN	17
3.2.2.1. A lakosság megoszlása aktivitás szerint	17
3.2.2.2. Régióbeli munkanélküliségi adatok ágazonként és (magyar lakosságú) községenként	18
3.2.2.3. Tanulmány	19
3.2.3. ÁLTALÁNOS KÖVETKEZTETÉSEK A LAKOSSÁG GAZDASÁGI TEVÉKENYSÉGÉNEK PROBLÉMÁJA KAPCSÁN	20
3.3. MEZŐGAZDASÁG ÉS HELYI ÉLELMISZER-TERMELÉS, ZÖLDGAZDASÁG ÉS EZEK TOVÁBBGYŰRŰZŐ HATÁSA MÁS GAZDASÁGI TERÜLETEKRE.....	21
3.3.1. MEZŐGAZDASÁGI TERÜLETEK	21
3.3.1.1. A terület alapvető agroökológiai jellemzői.....	24
3.3.2. AGRÁRIPAR	25
3.3.3. A VAJDASÁGI MEZŐGAZDASÁG HELYZETÉNEK ÉRTÉKELÉSE	25
3.3.3.1. Mezőgazdasági termelők/gazdaságok.....	26
3.3.3.2. Növénytermesztés	27
3.3.3.3. Állattenyésztés.....	34
3.3.3.3.1. Szarvasmarha-állomány.....	34
3.3.3.3.2. Sertésállomány	34
3.3.3.3.3. Juh-, kecske-, baromfi- és méhállomány	35
3.3.3.4. Öntözés.....	36
3.3.3.5. Mezőgazdasági népesség	36
3.3.3.6. A tartomány mezőgazdasági gépállománya.....	37
3.3.3.7. Vajdaság mezőgazdasági körzetesítése (területi felosztás)	38
3.3.3.7.1. A határrendezés (komaszáció) Vajdaságban	38
3.3.3.8. Mezőgazdasági szaktanácsadás.....	39
3.4. GAZDASÁGI HELYZETÉRTÉKELÉS	42
3.4.1. A VIZSGÁLT RÉGIÓ GAZDASÁGI JELLEMZŐI	42
3.4.1.1. Gazdasági helyzet.....	42
3.4.2. A VAJDASÁGI KÖZSÉGEK FEJLETTSÉG SZERINTI MEGOSZLÁSA.....	52
3.4.2.1. Innováció	52
3.4.2.2. Privatizáció	53
3.4.2.3. Külföldi befektetések	54

A VAJDASÁGI MAGYAR KÖZÖSSÉGEK TERÜLET- ÉS GAZDASÁGFEJLESZTÉSI STRATÉGIÁJA

3.4.2.4. Kereskedelem.....	55
3.4.2.5. Összegzés.....	55
3.4.3. ENERGIATERMELÉS, ENERGIAHATÉKONYSÁG, ALTERNATÍV ENERGIAFORRÁSOK, ZÖLDENERGIA.....	56
3.4.4. VAJDASÁG ÉS A VIZSGÁLT TERÜLET MEGÚJULÓ ENERGIAFORRÁSAI.....	56
3.4.5. VAJDASÁG ÉS A VIZSGÁLT TERÜLET POTENCIÁLIS SZÉLENERGIA-ADOTTSÁGA	57
3.5. KÖZLEKEDÉSI ÉS EGYÉB MŰSZAKI INFRASTRUKTÚRA	58
3.5.1. Közúthálózat, közúti közlekedés	58
3.5.2. EURÓPAI FONTOSSÁGÚ ÚTVONALAK ÉS HATÁRÁTKELŐK MAGYARORSZÁG, ROMÁNIA, HORVÁTORSZÁG ÉS BOSZNIA-HERCEGOVINA IRÁNYÁBA	60
3.5.3. A KÖZÚTHÁLÓZAT ÉS A KÖZLEKEDÉSBIZTONSÁG ÉRTÉKELÉSE	61
3.5.4. VASÚTI KÖZLEKEDÉS.....	62
3.5.5. FOLYAMI KÖZLEKEDÉS.....	63
3.5.6. LOGISZTIKAI KÖZPONTOK.....	65
3.6. A CÉLTERÜLET TURIZMUSÁNAK ÉRTÉKELÉSE	66
3.6.1. A SZÁLLÁSHELY-KAPACITÁS ALAKULÁSA SZERBIÁBAN ÉS VAJDASÁGBAN 2006-TÓL 2012-IG	67
3.6.1.1. Észak-Bácska, Észak-Bánság és Közép-Bánság körzetek, valamint Óbecse, Szenttamás és Temerin községek turisztikai kereslete	67
3.6.1.1.1. Észak-Bácska.....	68
3.6.1.1.1.1. Turisztikai vonzerők.....	69
3.6.1.1.2. Észak-Bánság	70
3.6.1.1.3. Közép-Bánság	73
3.6.1.1.4. Óbecse, Temerin, Szenttamás község.....	74
3.7. A HATÁRON ÁTNYÚLÓ KAPCSOLATOK ÉS HASZNOSULÁSUK	77
3.7.1. A HATÁRON ÁTNYÚLÓ KAPCSOLATOKAT TÁMOGATÓ EURÓPAI ALAPOK.....	77
3.7.1.1. Szerbia és az Európai Unió.....	78
3.7.1.2. Az IPA programok előzményei.....	78
3.7.1.3. Magyarország–Szerbia IPA Határon Átnyúló Együttműködési Program.....	80
3.8. SWOT-ELEMZÉS	81
4. A VAJDASÁGI MAGYAR KÖZÖSSÉGEK TERÜLET- ÉS GAZDASÁGFEJLESZTÉSI STRATÉGIÁJÁNAK CÉLJA	83
4.1. A STRATÉGIA ÁTFOGÓ FEJLESZTÉSI IRÁNYAI.....	84
4.1.1. TÁRSADALMI, GAZDASÁGI, KÖRNYEZETI FENNTARTHATÓSÁG.....	84
4.1.2. PARTNERSÉG	84
4.1.3. ESÉLYEGYENLŐSÉG.....	84
4.1.4. HÁLÓZATÉPÍTÉS.....	84
4.2. A FŐ STRATÉGIAI IRÁNYOK.....	86
4.2.1. MAGAS HOZZÁADOTT ÉRTÉKŰ ÉLELMISZER-TERMELÉS SZERVEZÉSE, HORIZONTÁLIS ÉS VERTIKÁLIS INTEGRÁCIÓJA	86
4.2.1.1. Prioritás – Egyéni és családi gazdaságok, vállalkozások és cégek vertikális és horizontális szerveződésének az ösztönzése, csomagoló- és helyi termék előállításához szükséges helyiség kialakítása....	87
4.2.1.1.1. Termelői és élelmiszer-feldolgozó hálózatok, egyesülések létrehozásának ösztönzése.....	87
4.2.1.1.2. Élelmiszer-feldolgozók és mezőgazdasági termékcsomagolók kialakításának, működtetésének és eszközbeszerzésének, tárolók, raktárak, hűtőházak kiépítésének, felszerelésének támogatása	88
4.2.1.2. PRIORITÁS – Az eladás, valamint a szabványosítás és a tanúsítvány igénylésének az ösztönzése	88
4.2.1.2.1. Magasabb hozzáadott értékű élelmiszeripari termékek értékesítési rendszerének kialakítása és a piacra jutást szolgáló fejlesztések	88
4.2.1.2.2. Szabványosítás és tanúsítvány igénylésének támogatása	89
4.2.1.3. PRIORITÁS – Falugazdász-hálózat működtetése, szakmai és információs tanácsadás megszervezése, fejlesztési munkacsoportok és vidékfejlesztési társulások létrehozása	89

A VAJDASÁGI MAGYAR KÖZÖSSÉGEK TERÜLET- ÉS GAZDASÁGFEJLESZTÉSI STRATÉGIÁJA

4.2.1.3.1. Falugazdász-hálózat működtetése.....	89
4.2.1.3.2. Szakmai és információs tanácsadás megszervezése, működtetése.....	89
4.2.1.3.3. Fejlesztési munkacsoportok és vidékfejlesztési társulások alakítása.....	90
4.2.2. KEDVEZŐ TERMÉSZETI ÉS KULTÚRTÖRTÉNETI ALAPOKRA ÉPÜLŐ TURIZMUS ÉS A HOZZÁ KAPCSOLÓDÓ GAZDASÁG FEJLESZTÉSE... 91	
4.2.2.1. PRIORITÁS – Az idegenforgalmi termékek versenyképességének növelése.....	91
4.2.2.1.1. A vendégforgalom és a kereskedelmi szálláshelyek kihasználtságának növelése az átlagos tartózkodási idő meghosszabbítása által	92
4.2.2.1.2. A turisztikai és egészségügyi szolgáltatások komplex fejlesztése	92
4.2.2.1.3. Kultúr- és ökoturisztikai programok, rendezvények szervezése, a természetközeli és a konferenciaturizmus fejlesztése, a kulturális és természeti örökséghez kapcsolódó tematikus utak, termékek, szolgáltatások kialakítása ...	92
4.2.2.2. PRIORITÁS – Az idegenforgalmi infrastruktúra fejlesztése	92
4.2.2.2.1. Vízi és szárazföldi infrastruktúra kiépítése, a meglévő korszerűsítése, valamint infrastruktúra kialakítása a tranzitturizmus lassítása/megállítása végett	93
4.2.2.2.2. Természeti értékek látogathatóságának és bemutathatóságának, gyalogos, lovas és kerékpáros megközelíthetőségének, valamint esztétikus környezetének fejlesztése	93
4.2.2.2.3. Települési kisléptékű infrastruktúra fejlesztése	93
4.2.2.3. PRIORITÁS – Szervezeti együttműködés és az emberi erőforrás fejlesztése	93
4.2.2.3.1. Az együttműködés fokozása az önkormányzatok (a térség egységes turisztikai arculatának kialakítása), a köz- és a magánszféra (beruházás, közös fellépés), valamint a turisztikai cégek (közös és komplementáris kínálat) között.....	94
4.2.2.3.2. A helyi lakosság bekapcsolása a termékellátó rendszerekbe és a humán erőforrás készségeinek fejlesztése.....	94
4.2.2.3.3. Idegenforgalmi intézmények együttműködése minden szinten – desztinációmenedzsment kialakítása, a térség turisztikai adatbázisának létrehozása és a régió turisztikai kínálatának közös megjelenítése	94
4.2.3. SZAKKÉPZÉSEN ALAPULÓ, INNOVÁCIÓ-ORIENTÁLT, BEFEKTETŐKET VONZÓ ÉS VÁLLALKOZÁSI HAJLANDÓSÁGOT NÖVELŐ INTÉZKEDÉSEK	95
4.2.3.1. PRIORITÁS – Versenyképes tudás biztosítása	96
4.2.3.1.1. A vállalkozási ismeretek bevezetése a középiskolai és felsőoktatási intézményekbe (választható tantárgyként)	96
4.2.3.1.2. Információs irodák, ügynökségek fejlesztési hálózatban történő, összehangolt létrehozása és működtetése – az információáramlás biztosítása, információs napok megrendezése iskolákban, illetve vállalkozói szervezeteknél	97
4.2.3.1.3. Oktatási központok létrehozása és rendszerbe foglalása	97
4.2.3.1.4. Több oktatási és képzési lehetőség, szakkurzus magyarul	97
4.2.3.2. PRIORITÁS – Magyar vállalkozók olcsó tőkéhez való hozzáféréseinek biztosítása.....	98
4.2.3.2.1. Információnyújtás a pénzügyi lehetőségekkel kapcsolatban (kedvezményes vagy vissza nem térítendő támogatások).....	98
4.2.3.2.2. Pályázati tanácsadás biztosítása, előfeltételek megteremtése a pályázati pénzek lehívásához.....	99
4.2.3.2.3. Üzletiterv- és menedzsment-támogatási mentorprogramok (előinkubáció)	99
4.2.3.2.4. Startup vállalkozások pénzügyi támogatása	99
4.2.3.2.5. Garanciák és kamattámogatott hitelek biztosítása	99
4.2.3.3. PRIORITÁS – Regionális és gazdasági szerveződések elősegítése és támogatása	100
4.2.3.3.1. Inkubátorok létesítése	100
4.2.3.3.2. Gazdasági tömörülések serkentése és támogatása	101
4.2.3.3.3. Fejlesztési hálózatok létrehozása és összekapcsolása – innovációs tevékenységek felkarolása	101
4.2.4. A VAJDASÁGI TERMÉKEK PIACVESZTÉSÉNEK MEGAKADÁLYOZÁSA A TERMÉSZETI ERŐFORRÁSOK MEGŐRZÉSE KÖZEPETTE	102
4.2.4.1. PRIORITÁS – Vajdasági Magyar Gazdaságfejlesztő Központ kiépítése.....	103
4.2.4.1.1. A piaci megjelenés koordinálása	103
4.2.4.1.2. Marketing- és kommunikációs tevékenység.....	104
4.2.4.1.3. Vállalkozásfejlesztési tevékenység és forrásbiztosítási tanácsadás	104
4.2.4.2. PRIORITÁS – A természeti erőforrások optimális kihasználása	104
4.2.4.2.1. A jogszabályrendszer átalakítása	105
4.2.4.2.2. A föld elidegenítésének megakadályozása	105
4.2.4.2.3. A talaj (növényzet, felszíni és talajvizek) fizikai értelemben vett védelme	105
4.2.4.2.4. Új technológiák bevezetésének elősegítése	105
4.2.5. A VAJDASÁGI MAGYARSÁG ELVÁNDORLÁSÁNAK ENYHÍTÉSE A MUNKAERŐ-PIACI KERESLET-KÍNÁLAT EGYENSÚLYBA HOZÁSÁVAL.....	106
4.2.5.1. PRIORITÁS – Munkaerőtérkép készítése a beavatkozási területre	106
4.2.5.1.1. A munkaerő-piaci állapot feltérképezése (adatbázis) a magyar munkavállalók függvényében	106
4.2.5.2. PRIORITÁS – A munkaerőpiac egyensúlyba hozása	107
4.2.5.2.1. A magyar nyelven folyó oktatási struktúra befolyásolása a munkaerőtérkép igényeivel összhangban	107

4.2.5.2.2. Magyar munkavállalók versenyképessé tétele a többségi nemzet nyelvének magas szinten való elsajátításával	107
4.2.5.2.3. Felnőttképzés a folyamatosan változó munkaerő-piaci igények követésével	107
4.2.5.2.4. Az ösztöndíjrendszer folyamatos erősítése a munkaerőtérkép függvényében és szakorientált ösztöndíjak bevezetése.....	108
4.2.5.2.5. Mentorálási program elkészítése sikeres vajdasági magyar vállalkozók és vállalatok bevonásával, ami által a tapasztalatlan munkanélküliek (volontorként) lehetőséget kapnak képességeik bizonyítására és fejlesztésére	108
4.2.5.2.6. A jogszabályi környezet megteremtése és érvényesítése a nemzeti összetétellel összehangolt foglalkoztatásra a közsférában.....	108
4.2.5.2.7. Magyar vállalkozók ösztönzése magyar nyelvtudású munkavállalók alkalmazására	109
4.2.5.3. PRIORITÁS – A gyermekvállalási kedv növelése a vajdasági magyarság körében.....	109
4.2.5.3.1. A főállású anyaság intézményének bevezetése a vajdasági magyar anyák körében az MNT, a magyar és a szerb állam segítségével	109
4.2.5.3.2. Családbarát munkahelyek létrehozása és népszerűsítése.....	109
4.3. A TERÜLETI EGYÜTTMŰKÖDÉSEK SZEREPE A VIZSGÁLT TERÜLETEK FELZÁRKOZÁSÁBAN	110
4.3.1. A DKMT EURORÉGIÓ	110
4.3.2. AZ EGTC-K SZEREPE	110
5. BIBLIOGRÁFIA.....	111

Bevezető 1

A vajdasági magyar közösségek terület- és gazdaságfejlesztési stratégiája a szerbiai, a vajdasági, valamint a helyi területfejlesztési tervek irányvonalaira épül, figyelembe véve az Európai Unió, a Kárpát-medence és Délkelet-Európa idevonatkozó területi és ágazati stratégiáit is.

Alapötletül a Kárpát-medencei léptékű növekedési stratégia (Wekerle-terv) szolgált, amely céljai elérése érdekében a szomszéd országokkal való partneri viszony kiépítésére, annak a kölcsönös előnyök alapján történő elmélyítésére, valamint a közösen támogatható és megvalósítható gazdaságfejlesztési programok definiálására törekszik. Tekintettel arra, hogy a megfogalmazott fejlesztési elképzelések megvalósítása során jelentős magyarországi fejlesztési forrásokra lehet majd számítani, a terv a határon átvívelő regionális fejlesztési célok megvalósításához is hozzájárulhat. A vajdasági magyarság helyzete úgy a tartomány, mint Szerbia gazdaságfejlesztésében igen sajátos, egyrészt azért, mert gazdasági gyarapodása nem választható el a tartomány, illetve Szerbia többségi nemzetének a gyarapodásától, másrészt azért, mert fontos összekötő szerepet játszhat a két ország kölcsönös előnyét szolgáló gazdasági kapcsolatok fejlesztésében.

A vajdasági magyarság szülőföldjén való megmaradásához munkahelyteremtő, versenyképes vállalkozások növelésére van szükség, ezért a vajdasági magyar közösségek terület- és gazdaságfejlesztési stratégiája a vajdasági magyar vállalkozások fejlesztésére és növekedésének elősegítésére irányul. A stratégia elsősorban olyan kis- és középvállalkozások megteremtését szorgalmazza, illetve a már meglévők olyan irányú fejlesztését, ami képessé teszi őket a nemzetköziesedésre, a külföldön való megjelenésre és helytállásra. Az infrastruktúrafejlesztés keretében kiemelt szerepet kap a szállítmányozás és logisztika, a térség aktuális üzleti informálása és a kapcsolatépítő szolgáltatások fejlesztése, a határ menti településeken esetében pedig a periférikus helyzetet felszámoló infrastruktúra kiépítése.

A terv kiemelt célja a tudásalapú gazdasági ágazatokat (eletro- és elektronikai, jármű- és gépipari) képviselő cégek és azok erős hálózatának megteremtése, ily módon is elősegítve a külföldi működő tőkének a térségbe való beáramlását, ezen felül pedig a környezetszennyezést csökkentő, a szén-dioxid-kibocsátást visszafogó energiatermelés és energiatakarékos fogyasztás elősegítését. Szintén kiemelt fontosságú a térség hatalmas megújuló és alternatív energiapotenciáljainak (napsütéses órák, vízenergia, biomassza) a hasznosítása is. Erőforrásainkra támaszkodó, kiváló fejlesztési/kapcsolódási szempont továbbá a mezőgazdasági és élelmiszeripari ágazatok további piacvesztését megállító egészséges élelmiszertermelés és a hozzá kapcsolódó ágazatok import-ellentételező szerepének növelése, valamint a turizmus és egészségipar térség-specifikus fejlesztése.

Célterületi lehatárolás **2**

2.1. A célterület lehatárolásának indoklása

A vajdasági magyar közösségek célterületének egyrészt a Vajdaságon belüli magyar közösségek tömbterületét képező, etnikailag homogénebb Észak-Bácskát és a Tisza mentét, valamint Észak- és Közép-Bánát számos szigetterületét tekintjük, másrészt ide soroltuk a szórványként szereplő nagyvárosokat (Újvidék, Zombor, Versec), valamint a kisebb magyarlakta településeket (Doroszló, Maradék, Székelykeve, Ürményháza stb.) is.

Mivel a szerbiai (vajdasági) magyar közösségekről van szó, amelyek nem fedik Vajdaság teljes területét, a stratégia nem vonatkozik Vajdaság egész területére. Ilyen értelemben Szerbia és Vajdaság megfelelő terület- és gazdaságfejlesztési dokumentumai a relevánsak, amelyekre ezen dokumentum is valamennyi pontjában támaszkodik.

2.2. A célterület földrajzi (EU-térbeli) és közlekedésföldrajzi helyzete

Vajdaság AT Szerbia északi tartománya, tipikusan pannon, egyben kelet-közép-európai és Duna menti régió, a Kárpát-medence és a Balkán (Délkelet-Európa) közötti kapcsolatokat fenntartó, szerteágazó gazdasági tevékenységgel bíró, multietnikus térség. A régió a VII. (Duna menti) és az X.b jelzésű Helsinki-folyosókon keresztül kommunikál a szomszédos államokkal, Kelet-Közép- és Nyugat-Európával, illetve Délkelet-Európával és a Közel-Kelettel, újabban azonban a Kárpát-medence és a Nyugat-Balkán régiói (Románia és Horvátország) közötti kapcsolat is Vajdaságon keresztül bonyolódik le.

A tartomány északon Magyarországgal határos, 174,4 km-en, keleten Romániával, 319 km-en, nyugaton Horvátországgal, 259,3 km-en, délnyugaton pedig Bosznia-Hercegovinával, 33 km-en. Az egyes határszakaszok határártjáróinak száma Vajdaság viszonylatában nem tükrözi mindenütt az EU által szorgalmazott kohéziós elvárásokat, ugyanis míg a Magyarország és Szerbia közötti határszakaszon a határártjárók sűrűsége 29,06 km (illetve ha a folyami és a vasúti határártjárókat is figyelembe vesszük, akkor 19,37 km), addig Szerbia és Románia viszonylatában ez az érték 159 km (illetve ha figyelembe vesszük a vasúti határártjárókat, akkor 106 km).

A vizsgált terület közlekedési hálózatában egyre forgalmasabbak a nemzetközi jelentőségű közutak: az E-75 (Magyarország)–Horgos–Szabadka–Belgrád autópálya, amely Nišnél Bulgária, illetve Macedónia irányába ágazik szét, továbbá az E-93 (Horvátország)–Batrovci–Belgrád autópálya, valamint a Belgrád–Pancsova–Versec (Románia) nemzetközi jelentőségű út. Jelentős közlekedési kapcsolatot tesznek lehetővé még a Szabadka–Kelebia–Pécs; Zenta–Magyarkanizsa–Horgos–Szeged; Nagyikinda–Törökkanizsa–Gyála–Szeged közutak.

Légi közlekedéssel ez a térség a belgrádi Nikola Tesla, valamint a temesvári repülőtérrel érhető el, ez utóbbi a szerb–román határtól csupán 40 kilométernyire fekszik.

A Duna, jóllehet nem közvetlenül érinti a vizsgált területet, belvízi közlekedési folyosót (VII. folyosó), kiváló kapcsolatot, összeköttetést biztosít az Északi-tenger és a Fekete-tenger között. A víziút, amelynek kiindulópontja Németország, érinti Ausztriát, Szlovákiát, Magyarországot, Horvátországot, Szerbiát, Romániát, Bulgáriát, valamint Moldovát és Ukrainát is.

A vizsgált régió vasúti közlekedése az elmúlt évtizedekben visszaesett, Vajdaság területén csupán a Szabadka–Belgrád, valamint a Szabadka–Zombor, Újvidék–Zombor vonalakon történő forgalom méltó említésre, Pancsova pedig része a belgrádi peremvárosi vasúti közlekedési hálózatnak.

Vajdaság AT tagja az Európai Parlament keretébe tartozó Európai Régiók Tanácsának, tagja a DKMT (Duna–Körös–Maros–Tisza) eurorégióknak, ami Vajdaságon kívül még két magyarországi és három romániai megyét foglal magában. Gazdasági-kereskedelmi kapcsolatot tart fenn Bács-Kiskun megyével, a horvátországi vukovár–szerémségi zsupánsággal és a romániai Krassó-Szörény megyével.

Helyzetelemzés 3

3.1. Természeti adottságok és erőforrások

Vajdaság területe enyhén tagolt, mérsékelt kontinentális éghajlatú síkság, szerteágazó vízhálózattal. A kedvező természeti adottságok lehetővé tették a tartomány intenzív gazdasági fejlődését, ami viszont magával hozta a természet károsodását is.

A térség domborzatát hegy- és dombvidékek (Fruška Gora, Verseci-hegység), löszhátaságok és löszteraszok, valamint a folyók alluviális lapályai alkotják.

A fiatalkori homokrétegekből álló homokpuszták Vajdaság sajátos domborzati formái. A Delibláti-homokpuszta és a vizsgált területünk szabadkai, horgosi homokvidéke 200 évvel ezelőtt vegetáció híján még szél járta/hordta pusztaság volt. Ma ezek a területek gyümölcsösökkel és erdőkkel vannak botítva.

A hegyek után a löszhátaságok a legmagasabb domborzati formák Vajdaságban. A negyedkorban keletkeztek, és vastag löszrétegekből állnak. A Bácskai-löszhátaság (Telecskai-dombok) a legkiterjedtebb Vajdaságban, Bácska északi felének középső részén, 2800 km²-en helyezkedik el. Ez a terület egy egészen enyhe ívben húzódó magaslat, amely nyugati irányban kissé lejt. Szabadka környékén a tengerszint feletti magassága 110 és 125 m közötti, keleti és déli irányban fokozatosan csökken a magassága. A nagyszámú völgy túlnyomó többsége szintén északnyugatról délkeleti irányban lejt.

A legfiatalabb domborzatot a folyók alluviális lapályai (a Duna, Tisza, Száva és a Karaš folyók völgyei) képezik, amelyek összetétele: homok, iszap, lösz, kavics és más képződmények. A XX. sz. kezdetéig ezek a lapályok mocsaras területek voltak, gazdaságilag haszontalanok, majd lecsapolásukkal termőterületekké alakították át őket. Talajvíz már 0,3–3 m mélységben is található itt, jelentős mennyiségben, ami nagyobb fogyasztók ellátását is lehetővé teszi.

A tartomány éghajlata mérsékelt kontinentális, de ennek keretében kimutathatók a Duna menti, a Tisza menti, az észak-bácskai és a dél-bácskai mikroklímák is. A tartomány területén az évi átlaghőmérséklet kismértékben növekszik, északnyugat–délkeleti irányban, s kialakult a Fruška Gora enyhén eltérő mikroklímája is. A régió éghajlata a mezőgazdasági termelés számára aránylag hosszú vegetációs időszakot tesz lehetővé (1. táblázat).

1. táblázat: Havi átlaghőmérsékletek az 1975–1995-ös időszakban, °C

	Térség/hónap	I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	VII.	VIII.	IX.	X.	XI.	XII.	Átlag
1.	Bácska	-1,4	0,7	5,0	11,7	16,4	19,8	21,4	20,8	17,0	11,5	6,4	1,2	10,9
2.	Bánság	-1,2	0,8	5,2	11,8	16,5	19,9	21,6	21,8	17,5	12,0	6,8	1,6	11,2
3.	Vajdaság	-1,2	0,8	5,2	11,7	16,4	19,8	21,4	21,0	17,2	11,8	6,6	1,4	11,0

Forrás: Az Újvidéki Egyetem Földrajzi Intézetének adatai, 2014.

Vajdaság évi átlaghőmérséklete 11°C, a leghidegebb hónap a január (-1,2°C), a legmelegebb pedig a július (21,4°C). A megfigyelt időszakban a legmagasabb hőmérsékletet Petrőcön mérték 1988. július

6-án (40,2°C), a legalacsonyabbat pedig Sremska Mitrovicán 1987. január 31-én (-29,5°C). A legalacsonyabb átlagos januári középhőmérsékletet Palicson, Óbecsén és Zomborban (-1,9°C), a legmagasabbat Versecen jegyezték (-0,5°C). A tavaszi és nyári időszakban, vagyis a vegetációs időszak legnagyobb részében, amikor a legnagyobb meleget és napsütést kapja a mezőgazdaság, általában 30 napos, szinte trópusi jellegű hőmérsékletek is megjelennek, az utóbbi években egyre gyakrabban a mind kifejezettebb üvegházhatás következtében.

Vajdaság az ország legszárazabb részei közé tartozik, s a csapadék eloszlása is igen egyenetlen a területén. Ez annak a következménye, hogy e térség főként a hidegfrontok hatása alatt áll. Legtöbb a csapadék nyáron: 31%, tavasszal 24,2%, télen 23,7%, ősszel pedig 21% az átlag. A legcsapadékosabb hónapok a június, a november és a december, a legszárazabb pedig a március és az október.

Az erdőszültség aránya a tartományban alacsony: Szerbia összes erdőterületének (2 349 692 hektár) csupán 6,5%-át teszik a vajdasági erdők, s az egy főre jutó terület átlagos nagysága is mindössze a negyede (0,075 hektár) a közép-szerbiainak (0,31 hektár). Mindez azt jelenti, hogy a régió jelenlegi erdőborítottsága (6,5%) csupán 46%-a az optimálisnak. Jelentősebb erdőtársulások ma már csak a folyópartokon, a Fruška Gora és a Verseci-hegység lankáin, valamint a Deliblati- és Szabadkai-homokpusztán maradtak fenn. Ezekben a helyeken található az összes erdőállomány 90%-a, a maradék 10% pedig szétszórtan fekszik a vajdasági rónaságon. A fafajták közül a tölgy dominál (29%), ezt követi az akác (15%), a nyár (12%), a fűz (11%), a hárs (8%), a kőris (7%), a cser (5%), a gyertyán (4%), a szil (2%), a bükk (2%) és a tölvelűek (1%). A maradék 4% azokat a fajokat öleli fel, amelyek csak helyenként jelennek meg a Vajdaságban, mint például a mezei juhar és az eper. Az elvégzett tagosítás során a vajdasági erdőterületek 55,9%-át rendezték, 202 kataszteri község területén. A 20. század utolsó negyedében 30 000 hektár területen terveztek erdőszítést, illetve mezővédő erdőszávok telepítését, ami csak álom maradt, mivel a résztvevők még e nemes cél érdekében sem voltak hajlandók lemondani a tulajdonukban lévő területek egy részéről (*Damjanović-Benka, 2001*).

A vajdasági talajok kialakulásában nagy szerepe volt a negyedkori (lösz, homok, iszap), valamint a harmadkori geológiai képződményeknek (sóder, homok, agyag), a palás kőzeteknek, az éghajlatnak és a vegetációnak. A tartomány területén 86-féle talajtípust tartanak nyilván, amelyek közül legelterjedtebb a csernozjom és a mezőségi fekete föld. Ezenkívül még jelentős a réti fekete föld, valamint az alluviális és a szikes talajok előfordulása is.

A vajdasági talajok fizikai és kémiai tulajdonságaiknak köszönhetően Európa legjobb termőföldjei közé sorolhatók. Az utóbbi évtizedekben azonban számos antropogén és természeti tényező talajminőség-csökkenést okozott. A minőség és termőképesség egyik legfontosabb tényezője a humusz, ami a talaj összetételének 2%-át alkotja, jóllehet Vajdaságban az utóbbi évtizedekben a fő talajtípusok esetében átlag 0,38%-kal csökkent (2. táblázat). A humusz részarányának csökkenése különféle okok következménye lehet, de általában a szerves trágya, különösen pedig az istállótrágya használatának csökkentése vagy kimaradása, a tarló felgyújtása, vagy pedig a vetésforgó megkerülése szerepelhet fő okként.

2. táblázat: A fő talajtípusok humusztartalma, %

	Talajtípus	szegény (0–2)	közepes (2–4)	gazdag (4–8)
1.	Csernozjom	0,2	63,6	36,2
2.	Mezőségi talajok	2,0	69,2	28,7
3.	Réti feketeföld	7,0	77,0	16,0

Forrás: *Kasztori, 1993*.

Természeti erőforrások tekintetében a tartomány kimondottan szerény ásványkincsvagyonnal rendelkezik, mivel felszínének geológiai összetételét főleg harmadkori anyag, homokkő és homokféle

alkotja. Gazdasági jelentősége mindössze a kőolajnak, az agyagnak és a mésznek van. Napjainkig több száz kilométer hosszú vezetékrendszer (Mokrin–Nagykikinda–Elemér, Mokrin–Nagykikinda–Pancsova, Elemér–Újvidék–Beocsin) épült ki a kőolaj és a földgáz szállítására. Bácskában Velebit, Kelebia és Turija környékén, Bánságban pedig Végszentmihály (Lokve), Ürményháza, Elemér, Nagykikinda, Mokrin és Csóka környékén folyik a kőolaj kiaknázása. Ugyanezeken a helyeken földgázt is termelnek, ami jelentős szerepet játszik a vegyiparban. Vajdaságban évente kb. 1,3 millió tonna kőolajat bányásznak ki (*Tomić et al. 2003*), ennek nagy részét az általunk vizsgált területen.

3.2. Demográfiai sajátosságok, munkanélküliség

3.2.1. Demográfiai trendek és erőforrások

Az elmúlt évtizedek Szerbiában – Vajdaságban is – demográfiai hanyatlással jártak, ami a következő negatív demográfiai folyamatokban mutatható ki: depopuláció (a lakosság számának csökkenése, elnéptelenedés), a természetes szaporulat csökkenése (az elhalálozott lakosság száma meghaladja az újszülöttek számát) és demográfiai előregedés. Vajdaság 20 községében (a menekültek betelepülése révén Dél-Bácskában szinte teljes egészében és Szerémségben) pozitív lakosságnövekedés jellemző, a további 25 községben pedig negatív lakossági tendenciák mutathatók ki. A tartomány fővárosában, Újvidéken jegyezték az 1971–2002-es időszakban a legnagyobb népességnövekedést: a mintegy 100 000 új lakos 45%-os lakosságnövekedést eredményezett.

Szerbiában a 2011. évi népszámlálási adatok szerint 7 186 862 lakos él, 83,32 százalékuk szerb. Szerbia településeinek többsége elnéptelenedik, viszont az ország nagyobb városainak (Belgrád, Újvidék, Niš, Jagodina, Kragujevac, Kraljevo, Novi Pazar) a népessége növekszik. Demográfiaiilag tehát elnéptelenedő perifériáról és gyarapodó, prosperáló nagyvárosokról beszélhetünk.

3.2.1.1. Vajdaság demográfiai adatai

Vajdaság népessége 2002 óta újra 2 millió alá csökkent (1 916 889 fő), 115 103 fővel kisebb a 2002-es népszámlálási adatokhoz képest. A betelepülők nagy számának ellenére negatív a migrációs mérleg, mintegy 15 ezer fővel többen költöznek el, mint ahányan idetelepülnek. Vajdaságban Újvidék kivételével mindenhol csökkent a népességszám. A nagyobb városok községei 5 százalék körüli népességsökkenést, a kisebb községek 10–15 százaléknyi mutattak ki. Az általános elnéptelenedés nyertesei a nagyobb városok. Újvidéknek évente 3 ezer fővel növekszik a népessége, Belgrádnak pedig több mint 6 ezerrel. Zömmel képzett fiatalok költöznek a városokba munkavállalás céljából. A folyamat vesztesei pedig a perifériára szoruló közepes városok, illetve a falvak. Az elnéptelenedés egyik következménye, hogy az egy háztartásra jutó átlagos népességszám is csökken: amíg 2002-ben Szerbiában egy háztartásban átlagosan 3-an, Vajdaságban 2,8-an éltek, addig 2011-ben Szerbiában 2,8-ra, Vajdaságban pedig 2,7-re csökkent ez a szám.

A negatív természetes szaporulat (2002-es adatok alapján) legkisebb az észak-bánáti körzetben (-8,5‰), legnagyobb pedig Dél-Bácskában (-2,9‰). Községi szinten a legveszélyeztetettebb helyzetben Torontálszécsány és Begaszentgyörgy vannak (-12,5‰). A lakossági korstruktúra, illetve a demográfiai öregedés legkifejezőbb mutatója az öregedési index, amely az idős és a fiatal lakosság viszonyát fejezi ki. Elméleti megközelítésben a 40-es index öreg populációt takar. Szerbiában 2002-ben ez az index 100,7 volt. Zichyfalva (Plandište) számol a legkedvezőtlenebb öregedési mutatókkal. A népszámlálás évében a lakosság átlagéletkora 40,3 év volt.

Az etnikai homogenizálódás azt jelenti, hogy néhány kivétellel a legtöbb nemzetiség létszáma csökkent¹: legjobban a jugoszlávoké (57 ezerrel vannak kevesebben), a montenegróiak tulajdonképpen megfelezttek, hiszen legtöbbjük szerbnek vallja magát (30 ezerrel csökkent a számuk). A magyarok száma tíz év alatt 40 ezerrel csökkent, a horvátoké 12 ezerrel, de fogytak a

¹ A nemzeti kisebbségek főképp az ország peremvidékén, vagyis a határok mentén élnek. A 21 etnikumnak a nemek szerinti és az összesített településtípusok (város vagy falu) szerinti megoszlása nem mutat eleget. Amit a rendelkezésre álló adatok szerint jelenleg elemezni tudunk, az a községek és régiók szerinti megoszlás. Az életkorra és az iskolai végzettségre vonatkozó adatok 2013 elejére még nincsenek meg.

szlovákok, románok, bunyevácok is. Szembetűnő, hogy a lakosság általános fogyatkozásával ellentétben a roma lakosság számaránya drasztikusan megnövekedett (40 ezerrel vannak többen), ami a nagy natalitásuk eredménye, és abból is következhet, hogy sokan vállalják a romaságot, mert azt remélik, ez előnyt jelenthet számukra a különféle segélyek (állami, EU-s) igénylésekor. Szaporodtak a bosnyákok, goránok és a muzulmánok is. (Albán – a hivatalos statisztikai adatok szerint – nincs.) A statisztikában immár hivatalosan is megjelentek a németek és az oroszok (3. táblázat).

3. táblázat: *Vajdaság nemzetiségi összetétele az 1948 és 2011 közötti népszámlálások idején*

	Nemzetiség	Népességszám %-ban						
		1948	1961	1971	1981	1991	2002	2011 trend – +
1.	Szerb	50,6	54,9	55,8	54,4	56,8	65,0	66,8 +
2.	Magyar	25,8	23,9	21,7	18,9	16,9	14,3	13,0 –
3.	Horvát, bunyevác	8,1	7,8	7,1	5,4	4,9	3,8	3,3 –
4.	Szlovák	4,3	4,0	3,7	3,4	3,2	2,8	2,6 –
5.	Montenegrói	1,8	1,9	1,9	2,1	2,2	1,7	1,1 –
6.	Román	3,6	3,1	2,7	2,3	1,9	1,5	1,3 –
7.	Roma, szinti	0,5	0,2	0,4	1,0	1,2	1,4	2,2 +
8.	Ruszin, ukrán	1,3	1,3	1,3	1,2	1,1	1,0	0,9 –
9.	Német	1,9	0,6	0,4	0,2	0,2	0,2	0,2 .
10.	„Jugoszláv”	-	0,2	2,4	8,2	8,7	2,5	0,6 –
11.	„Regionális”	-	-	0,3	0,1	0,1	0,5	1,5 +
12.	Nem válaszolt	-	0,1	0,4	0,3	1,2	3,9	5,0 +
13.	Egyéb	2,1	2,0	1,9	2,5	1,6	1,4	1,5 +
	Összesen	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Forrás: *Népszámlálás, 2011.*

3.2.1.2 A vajdasági magyar népesség adatai

Szerbiában 253 899 magyar él, ami azt jelenti, hogy a szerbiai lakosság 3,53 százaléka magyar. 13,43 százalékkal kevesebb, mint az előbbi népszámláláskor. Évente mintegy 3 ezerrel csökken a magyarok létszáma – a negatív természetes szaporulat, az elvándorlás és egyéb negatív, a kisebbségi közösséget érintő demográfiai változások következményeként –, ami térségünkben egy átlagos falu népességének felel meg. 2010-ben 2175 magyar nemzetiségű gyermek született és 4903 magyar hunyt el. A Vajdaságban született gyermekek 12 százaléka, az elhunytaknak pedig 17 százaléka magyar nemzetiségű. Ez a tendencia mutatja a népességen belüli arány erőteljes csökkenését. 2002-ben Vajdaság népességének 14,3 százaléka volt magyar nemzetiségű, 2011-re ez a százalékarány lecsökkent 13 százalékra. A magyarok létszáma és arányszáma valószínűleg a jövőben is csökkenni fog. A magyarság demográfiai szerkezetét a következő (4.) táblázat prezentálja:

4. táblázat: A vajdasági magyar népesség demográfiai állapotának mutatói

	Vitális mutató	Határérték	Magyarok	
1.	A 65 évnél idősebb népesség százalékaránya az össznépességben	10,0%	1991-ben 2002-ben	16,59% 19,25%
2.	Átlagéletkor	30 év	1971-ben 1991-ben 2002-ben	37,7 év 41,5 év 43,1 év
3.	Az öregedési index (a 60 évesek és idősebbek aránya a 0–19 éves korcsoporthoz viszonyítva)	0,40	1971-ben 1991-ben 2002-ben	0,743 1,142 1,363
4.	Átlagos gyermekszám	2,3	1991-ben 2002-ben	1,62 1,50 alatt
5.	Nemzetisége szerint magyar	...	1991-ben 2002-ben	339 490 290 207
6.	Anyanyelve szerint magyar	...	1991-ben 2002-ben	344 667 284 205
7.	Magyar nemzetiségű és anyanyelvű	...	1991-ben 2002-ben	325 396 ...
8.	Magát jugoszlávnak valló, de magyar anyanyelvű	...	1991-ben 2002-ben	14 789 ...
9.	Születési ezrelék	14,3	1991-ben 2002-ben	10,68 9,60
10.	Halálozási ezrelék	...	1991-ben 2002-ben	18,89 21,13
11.	Születés és halálozás egymás közti aránya	1,00	1991-ben 2002-ben	0,52 0,50
12.	Vitális index (0–14 évesek, valamint 60 évesek és idősebbek aránya)	1,00	1961-ben 1991-ben 2002-ben	1,37 0,71 0,51

Forrás: *Mirmics*, 2006: 38.

A szerbek arányszáma Vajdaság magyarlakta területein oly mértékben megnőtt, hogy ez maga után vonhatja az asszimilációs folyamatok felgyorsulását. A legújabb menekülthullám különösen a temerini, zombori, újvidéki, szabadkai községben növelte a szerbek létszámát és részarányát. Időközben az utóbbi húsz évben a vajdasági magyarok száma kb. 50 ezerrel csökkent. A magyarság a Tisza menti övezetben (Magyarkanizsa, Zenta, Ada) tudta leginkább megtartani pozícióit, mert ott a létszámbeli csökkenése, illetve a szerbek létszámának növekedése mérsékeltebb volt. Az óbecsei községben például a magyarság elveszítette abszolút többségét (46% lakossági részarány). A szóránymagyarság (Nagykikinda, Nagybecskerek, Zombor, Pancsova) demográfiai helyzete a külső tényezőktől (szerb bevándorlás, háborús viszonyok, gazdasági leépülés) eltekintve stabilizálódott, fogyása nem nagyobb a tömbmagyarság csökkenési szintjénél. A számát az elvándorlás üteme és az asszimiláció befolyásolja.

A legutóbbi népszámláláskor sokan (mintegy 160 ezren) nem vállalták a nemzeti hovatartozásukat, ezeknek több mint a fele Vajdaságban él. Itt a regionális hovatartozást (vajdasági, bácskai, szerémségi, Tisza menti stb.) több mint 28 ezren választották, ami azért számít soknak, mert Belgrádban és Dél-Szerbiában mindössze kétezren identifikálták magukat térségi hovatartozás szerint. Ugyanígy sok az ismeretlen Vajdaságban (pl. ufó, eszkimó, indián, hottentotta stb.): 14 791. Szabadkán is nagy a nemzeti hovatartozásukat nem vállalók száma (több mint 10 százalék). Esetükben már nem lehet csak arra hivatkozni, hogy sokan vegyes házasságban születtek, és nincs

egyértelmű nemzeti identitásuk. A magyarok száma a vizsgált községekben nemcsak abszolút, hanem relatív értékében is csökkent.

A magyarok abszolút száma (5. táblázat) községenként azt mutatja, hogy legtöbben Szabadkán (több mint ötvenezren), majd Magyarkanizsán (több mint húszezren) tömörülnek. Tízezer fölötti létszámban élnek még Topolyán, Zentán, Óbecsén és Adán, valamint Nagybecskerekén (Muzsla). Lehangelő, hogy nemcsak a szórványban 15–20 százalékos a magyar lakosság fogyása, hanem Csóka és Nagyikinda környékén is. A vajdasági magyar tömb községeiben a lakosság létszámcsökkenése majdnem mindenhol meghaladja a 10 százalékot. A magyarság csökkenése Magyarkanizsa községben 9,35 százalék, Zentán 10,42, Szabadkán 11,60, Adán 12,42, Óbecsén 13,53, Kishegyesen 14,05, Topolyán 14,35, Törökkanizsán 16,74 és Csókán 20,64 százalék.

5. táblázat: *A lakosság száma és nemzetiségi részaránya Vajdaság (magyarlakta) községeiben, 2011*

	A község neve	Összlakosság	A magyarok száma	A magyarok részaránya %
1.	Vajdaság	1 931 809	251 136	13,00
2.	Szabadka	141 554	50 469	35,65
3.	Magyarkanizsa	24 838	21 576	86,86
4.	Topolya	33 321	19 307	57,94
5.	Zenta	23 316	18 441	79,09
6.	Óbecse	37 351	17 309	46,34
7.	Ada	16 991	12 750	75,03
8.	Nagybecskerek	123 362	12 350	10,01
9.	Temerin	28 287	7 460	26,37
10.	Kishegyes	12 031	6 486	53,91
11.	Csóka	11 398	5 661	49,66
12.	Törökkanizsa	11 269	3 217	28,54
13.	Szenttamás	16 317	3 387	20,75
14.	Begaszentgyörgy	16 841	3 371	20,01
15.	Magyarcsernye	10 272	1 819	17,70
16.	Torontálszécsány	13 267	1691	12,74

Forrás: Népszámlálás, 2011.

Szabadka etnikai szerkezetét 50 469 magyar és 38 254 szerb alakítja meghatározóan. A község nemzeti közösségeinek részaránya a következőképpen alakul: 36 százalék magyar, 27 százalék szerb, a horvátok és bunyevácok részaránya 10-10 százalék, aztán következnek a nem nyilatkozók (8 százalék), az egyéb nemzetiségűek (5 százalék) és a romák (2 százalék), illetve a jugoszlávok (2 százalék).

3.2.1.3. A vajdasági magyarság migrációs vesztesége

2011-ben, az összeírás idején Szerbiából hivatalosan 294 045-en tartózkodtak külföldön munkavállalás vagy tanulás céljából². Vajdaság népességének 2,4%-a (46 031 fő) tartózkodott külföldön, főleg képzés vagy pedig munkavállalás céljából (eltartott családtagjaikkal együtt). Ha feltételezzük, hogy a külföldön tartózkodók csoportján belül a magyarok aránya az össznépelességen belüliivel azonos, akkor a hivatalos szerb statisztikai adatok alapján mintegy 5-6 ezer magyar nemzetiségű személy él külföldön. Nem hivatalosan ez a szám többszörösen nagyobb.

Valamennyi vajdasági migráns potenciális visszatérő, ugyanis még a Magyarországon való letelepedés esetén is gyakran járnak haza, a szülőföldön hagyott ingatlant legtöbbször nem adták el. A migrációs lakossági hálózatok sajátos és gyakorlatias logikával működnek. Például: Magyarországon dolgozni, Szerbiában költeni. Megállapítható, hogy a kettős állampolgárság lehetősége sokkal inkább a nemzeti tudat megerősítését szolgálja a vajdasági magyarságban, semmint valamiféle „haszonélvezeti csomag”, amelyből inváziószerűen profitálni szeretne. Az EU-s útlevelet sokan a könnyebb utazási lehetőség végett szerzik meg. Kedvezőtlen jelenség, hogy az ideiglenesen külföldön munkát vállalók szakképzettsége jobb, mint az itthon foglalkoztatottaké.

3.2.2. A humán erőforrás legfontosabb jellemzői a térségben

3.2.2.1. A lakosság megoszlása aktivitás szerint

Ha a lakosságot felosztjuk gazdaságilag aktív és inaktív csoportra, akkor az aktívok között vannak a foglalkoztatottak és a munkanélküliek, az inaktívok között pedig az inaktív keresők (nyugdíjasok, kismamák stb.) és az eltartottak (gyermekek, tanulók, fogyatékkal élők). A vizsgált községekben a legfrissebb foglalkoztatási adatok negatív tendenciát mutatnak (6. táblázat).

² A statisztika szerint tíz év alatt több mint 120 ezerrel csökkent a külföldön dolgozó szerbiaiak száma. Ez nem azt jelenti, hogy ők hazajöttek, hanem azt, hogy sokan végleg letelepedtek, állampolgárságot kértek, vagy egy harmadik országba távoztak. A vajdasági magyarok migrációs trendjének vizsgálatára statisztikai adatok híján empirikus terepmunkát végeztünk. Legtöbb huszon- és harmincéves távozik az országból, általában jól képzettek. Újabbban a Magyarországra bevándorlók között sok a vajdasági magyar nyugdíjas, ugyanis a kilencvenes években kivándorolt gyermekeihez költöznek ki, családgyejesítés címén, vagy a jobb orvosi ellátás reményében.

6. táblázat: A lakosság megoszlása Vajdaság egyes községeiben a foglalkoztatottság alapján, 2012

	A község neve	Összlakosság	A foglalkoztatottak létszáma	2012/2008
1.	Vajdaság	1 931 809	452 167	-76 032
2.	Szabadka	141 554	38 211	-7 663
3.	Nagybecskerek	123 362	28 654	-2 525
4.	Óbecse	37 351	7 879	-1 144
5.	Topolya	33 321	7 069	-867
6.	Temerin	28 287	5 689	-1 342
7.	Zenta	23 316	5 396	-569
8.	Magyarkanizsa	24.838	4 817	-367
9.	Ada	16 991	3 956	-480
10.	Szenttamás	16 317	2 460	-6
11.	Törökkanizsa	11 269	2 012	-278
12.	Kishegyes	12 031	1 711	-263
13.	Csóka	11 398	1 399	-76

Forrás: Nemzeti Foglalkoztatási Hivatal, 2012.

A tartomány északi részére jellemző az aktív lakosság alacsony részaránya, a munkát kereső aktív lakosság és a nyugdíjasok nagy száma. A foglalkoztatottak Vajdaság északi részén legnagyobb számban a feldolgozóiparban, a kereskedelemben és a mezőgazdaságban dolgoznak (7. táblázat).

7. táblázat: Észak-Bácska foglalkoztatottjainak ágazati megoszlása, 2006

	Az ágazat elnevezése	Szám	%
1.	Mezőgazdaság, erdészet és vízgazdálkodás	3 998	9,2
2.	Bányászat és érckitermelés	29	0,1
3.	Feldolgozóipar	12 875	29,7
4.	Elektromosáram-, gáz- és vízellátás	754	1,7
5.	Építészeti	1 779	4,1
6.	Nagy- és kiskereskedelem	6 481	14,9
7.	Vendéglátóipar	382	0,9
8.	Közlekedés, raktározás	3 100	7,1
9.	Pénzügyi közvetítés	455	1,0
10.	Ingatlanközvetítés	3 103	7,2
11.	Államigazgatás és szociális biztosítás	1 514	3,5
12.	Oktatás	33 334	7,7
13.	Egészségügy és szociális munka	4 287	9,9
14.	Egyéb kommunális, társadalmi és személyi szolgáltatás	1 277	2,9
15.	Összesen – minden ágazatban	43 367	78,2
16.	Önálló tevékenység	12 083	21,8
17.	Összesen	55 450	100

Forrás: Nemzeti Foglalkoztatási Hivatal, 2006.

3.2.2.2. Régióbeli munkanélküliségi adatok ágazonként és (magyar lakosságú) községenként

Szerbiában – Vajdaságban is – 2006-ban a munkanélküliségi ráta 20% körül mozgott (Vajdaságban majdnem 22% volt). Ennél nagyobb százalékarány Topolyán (2005), Kishegyesen (2006), Szabadkán (2005) Csókán (2002) és Zentán (2002) mutatkozott ugyanabban az időben. A nyilvántartott munkanélküliek tekintetében különösen Kishegyes helyzete kedvezőtlen.

Látványosabb sikert a foglalkoztatásban az utóbbi évtizedben Szabadkán értek el: 2005-ben több mint 21 ezer munkanélkülit jegyeztek, 2008-ban pedig már kilencezer alatt volt a számuk. Szabadka (Vajdaság második legnagyobb városa) lényegében a sikeres újraiparosítás útjára lépett ezzel. Számos új (külföldi) cég helyezte székhelyét (részlegét) Szabadkára (Bosch, Siemens, Dunkermotoren stb.).

A munkanélküliség időtartama kedvezőtlen képet mutat. A munkaerő-piaci gondok súlyosságát jól reprezentálja az a tény, hogy a munkanélküliek csaknem 40%-a még soha nem volt munkaviszonyban. A munkájukat elvesztők többsége pedig 1–5 évet vár munkalehetségre.

Észak-Bácskában a *munkanélküliek* 47%-a szakképesítés nélküli. A legtöbb munkanélküli a III. és IV. végzettségi kategóriából kerül ki, vagyis 2-3 éves középiskolát végzett. A *szabad munkahelyek* nagy része is ezt a kategóriát célozza meg, de jelentős a szakképesítést nem követelő munkahelyek számaránya is. Az elmúlt években jelentősen felgyorsult a felsőfokú képzettséget nem igénylő kategóriába tartozók munkába állása. A középiskolai végzettségűek Szabadka, Topolya és Kishegyes községekben találtak nagyobb számban munkalehetséget. Az Észak-Bácskában meghirdetett munkahelyeket legnagyobb arányban a VI. (főiskolai), illetve a II. kategóriába (általános iskolai végzettség) tartozóknak sikerült betölteniük.

A *munkanélküliek* legnagyobb része a villamos- és a gépipar területéről kerül ki, de jelentős a száma a mezőgazdaságból és az élelmiszeriparból kikerülő munkanélkülieknek is. Ezenkívül a munkanélkülieknek megközelítőleg 12%-a a kereskedelmi és a közgazdasági területen veszítette el a munkáját. A foglalkoztatottak jelentős része a feldolgozóiparban dolgozik (a tartományi átlagnál többen), és a mezőgazdaságban is sokan helyezkedtek el.

3.2.2.3. Tanulság

A fentiekből a következő tanulságok vonhatók le:

1. Az elhanyagolt gazdasági struktúra, a válságokhoz szokott gazdaságpolitikai környezet, valamint a várható lokális és országos társadalmi fejlődés lehetőségeit és korlátait figyelembe véve Vajdaság (magyarlakta térsége) gazdasági fejlesztésének kulcsterületei a következők:

- A tradicionális tevékenységként kezelt, de alapjaiban újrafogalmazott mezőgazdasági termelés (modern technológiák, organikus termelés, öntözés) és termékfeldolgozás.
- Élelmiszeripari logisztikai láncok, magán- és állami vegyes tulajdonú vállalkozások együttműködése.
- A fémfeldolgozó, elektromos, gépgyártó, vegyipar és könnyűipar, elsősorban a piacorientált, rugalmas kis- és középvállalati struktúrára támaszkodva.
- A megfelelő közlekedési és szolgáltatási infrastruktúra; tranzit áru-, utas- és pénzforgalom, valamint logisztikai tevékenység.
- Az európai tradícióra és igényekre építkező kistérségi, tartalmilag felújított turisztikai és vendéglátóipari szolgáltató szféra, amely ki tudja használni az olyan régiós sajátosságokat, mint a

határ és a X. folyosó menti elhelyezkedés, többnyelvűség, multietnikusság és kedvező természeti adottságok.

2. Munkanélküliség-csökkentő lehetőségek elsősorban a kis- és középvállalkozói szektor, valamint az önfoglalkoztatás erősítésében rejlenek, s ez akkor is pozitív tendenciának számít, ha nagyok az oszcillációk e cégek életképessége tekintetében. Ha nem sikerül előrelépni a munkahelyteremtésben, akkor nem tudjuk lelassítani a szakképzettek elvándorlását. A vállalkozások (egyszemélyes vállalkozások) szintén sok esetben a kényszerű munkanélküliségből alakultak ki, ami nagyban hozzájárult a jelenlegi munkanélküliségi kép kialakulásához térségünkben. A magántulajdonon alapuló kis- és középvállalkozások által képviselt társadalmi-gazdasági struktúrában azért sok kevésbé képzett (általános és középszintű végzettségű) munkaerő is megtalálta a helyét.

3. Községenként vizsgálva a fejlettséget és a fejlesztési lehetőségeket megállapítható, hogy Szabadka, Óbecse, Zenta és Magyarkanizsa vajdasági viszonylatban is fejletteknek számít, Ada, Topolya feltörőben vannak, viszont Csóka és Kishegyes a tartomány legszegényebb községei közé tartoznak.

3.2.3. Általános következtetések a lakosság gazdasági tevékenységének problémája kapcsán

- A regionális önszerveződés (a humántőke fejlesztési igényei szempontjából) Szerbiában nem funkcionál, jóllehet nemzetgazdasági szinten is bebizonyosodott, hogy a legtöbb probléma nem oldható meg „központi” irányítással. Szerbiában a tranzíciós folyamatokban a humán erőforrás (szakmai, erkölcsi, anyagi tekintetben is) nagymértékben degradálódott.
- A humán tőke fejleszthetősége és fejlődése szempontjából a gazdasági és a közigazgatási szubjektumok között nincs interaktív multiszektorális viszony és közeledés, érdekegyeztetés, kommunikáció. A kormánydokumentumokba foglalt stratégiák gyakorlati alkalmazása ez ideig nem történt meg, de megítélésünk szerint a központi hatalmi szervek által nem is lesz hosszú távon működtethető. A központi hatalmi struktúrák nyomása folytán regionális-lokális cselekvésképtelenség lett úrrá az országon.
- A centralizáció okozta cselekvésképtelenségi vákuumban az egyének (munkavállalók, munkanélküliek) ad hoc döntésekkel próbálnak alkalmazkodni a piac elvárásaihoz.
- A piaci és az EU-s elvárásokhoz bizonyítottan nehezebben alkalmazkodnak az oktatási intézmények, foglalkoztatásügyi hivatalok, költségvetési szervek. Hatékony megoldás mindenképpen az oktatás és a regionális intézményrendszerek viszonyában keresendő, ahol stratégiai magatartásformákra van szükség. Az észak-vajdasági régióban evidensek a felsőoktatási különbségek, mert nincs széles körű kutatási/fejlesztési tevékenység. A meglévő kutatások és források a fővárosban, illetve a tartományi székvárosban összpontosulnak. A szakoktatás hiányosságai is hozzájárulnak a munkanélküliséghez. A felnőttképzésnek nincs intézményesített formája.
- A községenkénti vizsgálat szerint a legnagyobb munkanélküliséggel (2000 és 2008 között) Kishegyes, Csóka, Óbecse és Zenta küzdött. A munkanélküliség és a munkavállalási lehetőség szempontjából Újvidék, majd Szabadka jár az élen. Kishegyes, Csóka és Óbecse községekben a legnagyobb az eltérés a munkaerő-piaci kereslet és kínálat között, a többi községben pedig a tőkeáramlás függvényében, érzékenyen változik (javul vagy romlik) a munkanélküliek helyzete.
- Az elhanyagolt gazdasági struktúra túlhaladása érdekében egyetlen funkcionális gazdaságfejlesztési elképzelés fogalmazható meg: a fenntartható gazdasági modellt kell tervezni, amelyben átláthatóvá válik, hogy mely erőforrásokra lehet alapozni a régió életképes gazdaságát (*prioritások*), milyenek a környező térségek érdekei, amelyek vonzáskörzeteket határoznak meg (*nyitott*

hálózatépítés), végül pedig a községi gazdaságfejlesztési stratégiákat egybe kell hangolni a tartományi, szerbiai, sőt európai tendenciákkal (*gazdasági kompetencia – társadalmi elfogadottság*).

- Vajdaság munkaerő-piaci tendenciáinak javítása végett: csökkenteni kell a központi jellegű elvonásokat a régió eszközellátottságának javítása érdekében; növelni kell a régió tőkevonzó képességét; a beruházások területén keresni kell a megfelelő egyensúlyt a méretökonómiai nemzetközi elvárásoknak is eleget tevő kapacitások és a kkv-kapacitások között; segítséget kell nyújtani az élelmiszer-termelésnek, vagyis a mezőgazdaságnak és a feldolgozóiparnak a piaci áttörésben (pl. közös logisztika, marketing); meg kell teremteni a mezőgazdasági szövetkezés megfelelő jogi feltételeit, mentesíteni kell a nem kihasznált munkaerőtől más szektorok fejlesztésével.

3.3. Mezőgazdaság és helyi élelmiszer-termelés, zöldgazdaság és ezek továbbgyűrűző hatása más gazdasági területekre

Vajdaság gazdasági szerkezetében mindenekelőtt az élelmiszer-gazdaságban rendelkezünk olyan meghatározó erőforrásokkal és adottságokkal – termőföld, termelési hagyomány és nagy munkakultúrájú népesség –, amelyek hosszú távon is biztosítani tudják a versenyképes termelést.

A kelet-közép-európai térségben végbement mélyreható gazdaságpolitikai átrendeződés miatt jelentősen csökkent ugyan a mezőgazdasági termelés, s jelenleg Magyarországon és Bulgárián kívül csupán (a jelentős mértékben a vajdasági mezőgazdaság teljesítményére támaszkodó) Szerbia maradt önálló és nettó élelmiszer-exportőr.

A vajdasági mezőgazdaság és élelmiszeripar számára (a nem igazán attraktív szerbiai belső felvevőpiac és a hatalmas konkurencia ellenére is) a nyugat-európai térség lenne az elérhető célpiac. Az EU országokban működő intenzív és hatékony mezőgazdasági támogatási rendszer mellett azonban igen erős importkorlátozó szerepe van a szabványok, minőségi követelmények és kvóták egyre szigorodó feltételrendszerének is.

Hosszú távon az átalakuló/liberalizálódó versenyszabályozási rendszer a tömegtermelést fokozatosan azokba a térségekbe helyezi majd át, amelyekben legmegfelelőbbek a természeti adottságok, és ez a jövőben akár javíthatja is a vajdasági élelmiszerexport versenyhelyzetét, de a most belátható középtávú időszakban a mezőgazdaság számára a tömegtermelés helyett csupán a munkaigényes kultúrák termesztése és a piacképes végtermékek előállítása lehet eredményes fejlesztési alternatíva.

Szakmai körökben ismeretes és köztudomású, hogy a mezőgazdasági termelés és vállalkozói szféra számára elérhető/megszerezhető külső támogatások jelenleg is a fenti elvek/korlátok mentén működnek.

3.3.1. Mezőgazdasági területek

A Szerb Köztársaság Statisztikai Hivatala 2011-es adatai alapján³ a tartomány 21 603 km² (2 160 300 ha) területtel rendelkezik, ebből 1 780 588 ha, azaz 82,50% mezőgazdasági földterület. A vajdasági régiók a következő nagyságú mezőgazdasági földterületekkel rendelkeznek: Észak-Bácska 160 130 ha, Nyugat-Bácska 203 412 ha, Dél-Bácska 326 513 ha, Észak-Bánát 207 806 ha, Közép-Bánát 283 975 ha, Dél-Bánát 342 020 ha és Szerémség 256 732 ha (8. táblázat).

³ Forrás: *Opštine i regioni u RS*, 2012.

8. táblázat: Vajdaság mezőgazdasági területeinek régiók és községek szerinti felosztása

	Régió/körzet/község	A mezőgazdasági földterület nagysága (ha)	%
I.	Vajdasági régió	1 780 588	100%
1.	Észak-Bácska	160 130	9%
1.1.	Topolya	54 897	34%
1.2.	Kishegyes	16 933	11%
1.3.	Szabadka	88 300	55%
2.	Nyugat-Bácska	203 412	11%
3.	Dél-Bácska	326 513	18%
3.1.	Óbecse	43 782	13%
3.2.	Szenttamás	26 337	8%
3.3.	Temerin	15 320	5%
4.	Észak-Bánát	207 806	12%
4.1.	Ada	20 007	9%
4.2.	Magyarkanizsa	34 613	17%
4.3.	Nagykikinda	70 693	34%
4.4.	Törökkanizsa	26 855	13%
4.5.	Zenta	26 589	13%
4.6.	Csóka	29 049	14%
5.	Közép-Bánát	283 975	16%
5.1.	Begaszentgyörgy	47 507	17%
5.2.	Nagybecskerek	110 758	39%
5.3.	Magyarcsernye	24 793	9%
5.4.	Törökbecse	53 486	19%
5.5.	Torontálszécsány	47 431	16%
6.	Dél-Bánát	342 020	19%
7.	Szerémség	256 732	15%

Forrás: Opštine i regioni u RS, 2012.

Vajdaságban a megművelhető területek összessége 1,646 millió ha (92,46%-a a mezőgazdasági területnek, illetve 76,19%-a a tartomány egész területének). A megművelhető mezőgazdasági területek jelentős része szántóföld (kb. 1,577 millió ha, illetve 88,61%-a a mezőgazdasági területeknek). A tartomány mezőgazdasági megművelhető területének 1%-a gyümölcsös, 0,54%-a szőlőültetvény, 2,32%-a rét, 5,64%-a legelő, 1,90%-át pedig lápok, halastavak és nádasok borítják. Vajdasági össz erdőterülete 117 091 hektár, ebből 4788 hektár magán-, nagyobb része, azaz 112 303 hektár pedig állami tulajdonban van⁴. Az alluviális síkságokon a fűz- és a nyárfa dominál; a folyók mentén ipari feldolgozásukra van lehetőség. A gyógynövénytermesztésnek a szikes talaj sajátosságai kedveznek, habár igazi nagy expanzió a gyógynövény-termesztésben nem volt tapasztalható, elsősorban a tőkehiány és a kedvezőtlen beruházási lehetőségek miatt. A vajdasági régiók a következő erdőterületekkel rendelkeznek⁵: Észak-Bácska 3998,30 ha, Nyugat-Bácska 13 107,47 ha, Dél-Bácska 18 741,70 ha (Óbecse 378,70 ha, Szenttamás és Temerin nem rendelkeznek erdőterülettel), Észak-Bánát 1780,38 ha, Közép-Bánát 7356,95 ha, Dél-Bánát 23 347,78 ha és Szerémség 48 758,42 ha (9. táblázat).

⁴ Forrás: Statistički godišnjak RS, 2012.

⁵ Forrás: Opštine i regioni u RS, 2012.

9. táblázat: A vajdasági mezőgazdasági és művelhető földterületek felhasználása ágazatok szerint
 Forrás: Opštine i regioni u RS, 2012.

1	Régió/körzet/ község	Szántóföld és kert (ha)	%	Gyüm. (ha)	%	Szőlő (ha)	%	Rét (ha)	%	Művelhető terület (ha) (3+5+7+9)	Legelő (ha)	%	Lápok, halastavak és nadasok (ha)	%	Mezőgazdasági földterület (ha) (11+12+14)
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16
I.	Vajdasági régió	1 577 733	88,61	17 837	1,00	9535	0,54	41 290	2,32	1 646 395	100 375	5,64	33 818	1,90	1 780 588
1.	Észak-Bácska	151 725	94,75	3 449	2,15	851	0,53	861	0,54	156 886	2 253	1,41	991	0,62	160 130
1.1.	Topolya	54 365	99,03	202	0,37	42	0,08	106	0,19	54 715	97	0,18	85	0,15	54 897
1.2.	Kishegyes	16 665	98,42	62	0,37	40	0,24	20	0,12	16 787	137	0,81	9	0,05	16 933
1.3.	Szabadka	80 695	91,39	3 185	3,61	769	0,87	735	0,83	85 384	2 019	2,29	897	1,02	88 300
2.	Nyugat-Bácska	18 143	92,00	1 208	0,59	431	0,21	5 417	2,66	194 199	5 851	2,88	3 362	1,65	203 412
3.	Dél-Bácska	298 244	91,34	2 702	0,83	1 831	0,56	5 813	1,78	308 590	11 581	3,55	6 342	1,94	326 513
3.1.	Óbecse	41 461	94,70	222	0,51	91	0,21	424	0,97	42 198	484	1,11	1 100	2,51	43 782
3.2.	Szenttamás	25 903	98,35	50	0,19	9	0,03	40	0,15	26 002	283	1,07	52	0,20	26 337
3.3.	Temerin	14.609	95,36	64	0,42	21	0,14	544	3,55	15 238	67	0,44	15	0,10	15 320
4.	Észak-Bánát	177 438	85,39	1 576	0,76	932	0,45	5 254	2,53	185 200	17 781	8,56	4 825	2,32	207 806
4.1.	Ada	19 684	98,39	142	0,71	50	0,25	34	0,17	19 910	91	0,45	6	0,03	20007
4.2.	Magyarkanizsa	27 517	79,50	652	1,88	282	0,81	948	2,74	29 399	4 320	12,48	894	2,58	34 613
4.3.	Nagykikinda	62 607	88,56	298	0,42	296	0,42	1 061	1,50	64 262	4 225	5,98	2 206	3,12	70 693
4.4.	Törökkanizsa	22 219	82,74	83	0,31	17	0,06	1 147	4,27	23 466	2 898	10,79	491	1,83	26 855
4.5.	Zenta	25 059	94,25	285	1,07	122	0,46	243	0,91	25 709	716	2,69	164	0,62	26 589
4.6.	Csóka	20 352	70,06	116	0,40	165	0,57	1 821	6,27	22 454	5 531	19,04	1 064	3,66	29 049
5.	Közép-Bánát	228 254	80,38	1 922	0,68	546	0,19	11 236	3,96	241 958	32 074	11,29	9 943	3,50	283 975
5.1.	Begaszentgyörgy	45 389	95,54	197	0,41	27	0,06	512	1,08	46 125	1 068	2,25	314	0,66	47 507
5.2.	Nagybecskerek	84 293	76,11	975	0,88	280	0,25	6 277	5,67	91 825	13 057	11,79	5 876	5,31	110 758
5.3.	Magyarcsernye	24 394	98,39	185	0,75	43	0,17	26	0,10	24 648	145	0,58	0	0,00	24 793
5.4.	Törökbecse	38 754	72,46	400	0,75	177	0,33	2 584	4,83	41 915	10 297	19,25	1 274	2,38	53 486
5.5.	Torontálszécsány	35 424	74,69	165	0,35	19	0,04	1 837	3,87	37 445	7 507	15,83	2 479	5,23	47 431
6.	Dél-Bánát	300 214	87,78	1 777	0,52	2 522	0,74	9 174	2,68	313 687	22 321	6,53	6 012	1,76	342 020
7.	Szerémség	234 715	91,42	5 203	2,03	2 422	0,94	3 535	1,38	245 875	8 514	3,32	2 343	0,91	256 732

Vajdaság talajterképén 87 különféle talajrendszerezységet különítettek el típus, altípus, fajták és formák szerint, amelyek mindegyike rendelkezik egy bizonyos morfológiai, kémiai, víz-fizikai és ennek alapján termelési tulajdonsággal. Legtöbbjük termékeny talaj, amely optimális feltételeket nyújt a stabil és gazdaságos termeléshez, a megfelelő minőségű, nagy hozam eléréséhez. A nyilvántartott talajtípusok közül legelterjedtebb a csernozjom és a mezősi feketeföld. Ezenkívül jelentős még a réti feketeföld, valamint az alluviális és a szikes talaj is.

A 89 825 talajminta elemzése alapján – amit a talajtermelékenységet vizsgáló kutatás keretében végeztek – leszögezhető, hogy Vajdaság talaja semleges és lúgos. A szántók humusztartalma 3% feletti, a foszfortartalom kielégítő, illetve a természetlétésítmények (üvegházak, melegházak) zárt tereinek talajában a foszfortartalom nagy, a talajok káliumtartalma igen változó, a kielégítő és a nagyon magas szint között mozog. A nehézfém-tartalom a vajdasági vizsgált földterületek talajában jóval a megengedett szint alatt van.

A mezőgazdasági földterület legnagyobb hányadát a családi gazdaságok gondozzák, ezek átlagos mérete 8 ha. A családi gazdaságok a vajdasági mezőgazdasági földterület kétharmadát művelik, egyharmaduk pedig a korábbi társadalmi szektorhoz tartozik, ezeket a földeket a Statisztikai Hivatal gazdasági társaságok és szövetkezetek néven jegyzi, s a tulajdonjogi státusuk, valamint a hozzájuk tartozó földek túlnyomó hányadának tartós használati joga mindmáig tisztázatlan és megoldatlan.

A családi gazdaságokra a kedvezőtlen szerkezeti és szocioökonómiai ismérveken kívül jellemző még a földterületek felaprózottsága és töredezettsége, a föld megművelésében alacsony a korszerű inputok használati szintje, különösen rossz a speciális gépekkel való felszereltség, elégtelen és sokszor ellenőrizetlen a mezőgazdasági vegyszerek alkalmazása, kicsi a szarvasmarha-állomány, lassú az agrárműszaki, gazdasági és környezeti mezőgazdasági gyakorlati ismeretek diffúziója, nagyon kicsi az öntözési lehetőség, és a legtöbb vidéki területen általános az elmaradottság nemcsak a felszereltség tekintetében, hanem a rendelkezésre álló szakmai és társadalmi infrastruktúra szinte minden vonatkozásában.

3.3.1.1. A terület alapvető agroökológiai jellemzői

Vajdaság földpotenciálja a területhasználati alkalmasság mértékének alapján nyolc minőségi osztályba sorolható. A mezőgazdasági művelésre alkalmas területek aránya a tartományban nagyon nagy, mondható, 92,46% (csernozjom, réti talaj, mocsári talaj, fluvisols/hordalékos), s a mezőgazdasági művelésre nem alkalmas terület mindössze 7,54%.

A tartomány taljai termékenységük alapján a legjobbak közé tartoznak Európában, és teljes mértékben alkalmasak minőségi nyersanyagok és élelmiszerek előállítására a termelékenységet ellenőrző rendszer működése mellett, melynek célja: a nyereséges hozam elérése a talaj és az agrobiocönózis megőrzésével.

Vajdaság területén a növénytermesztés vonatkozásában nem létezik jelentősebb éghajlati korlátozás, sok kevésbé jó osztályba tartozó talajtípuson sokkal kedvezőbb feltételeket lehetne biztosítani a mezőgazdasági kultúrák termesztéséhez meliorációs (talajjavító) eljárásokkal és elegendő tápanyaggal.

A talajtípusok kialakulásában a talajvíz kritikus mélysége játszott nagyon fontos szerepet, annak mélységétől függően alakultak ki az eltérő talajtípusok.

Ami még jellemző: a talajok legnagyobb részének a geológiai alapját teraszos lösz képezi, ami azért jelentős, mert ezek a talajok termékenyebbek, és lehetővé teszik a belterjes növénytermesztést.

A földnek mint a térség kimagasló természeti kincsének racionális kihasználásával, megfelelő agrotechnikai műveléssel, öntözéssel, helyes fajtaválasztással jelentősen megalapozható a tartomány (és a magyarlakta községek) gazdasági fejlődése, ugyanis mindenfajta haszonnövény európai szinten termesztendő.

3.3.2. Agráripár

Vajdaság jelentős agráripári kapacitásokkal rendelkezik mind a feldolgozásban, mind a raktározásban, és ezek alkalmasak mindenféle mezőgazdasági termék számára. Az elmúlt tíz évben kis- és közép vállalkozásként nagyszámú agráripári kapacitás épült ki.

Az élelmiszeripar abban különbözik a többi iparágtól, hogy a feldolgozóiparnak ez a része szinte kivétel nélkül hazai eredetű nyersanyagokra támaszkodik, és az exporton keresztül rendszerint a legnagyobb devizahatást éri el, megfelelő versenyképességi feltételekkel.

A szerb agráripár közepesen fejlett, elfogadható termelési potenciál, szolid üzleti eredmények jellemzik. Szerbia gazdasági és ipari szerkezetében nagyobb jelentőségű, mint a többi ágazat, mivel átlagon felüli hatást gyakorol ezekre a szektorokra, azaz kihat a diszperzitás erősségére, a foglalkoztatásra és a kivitel nagyságára.

Vajdaság az élelmiszer-ipari termékek, az ital- és a dohányáru tekintetében vezető régió Szerbiában. Feldolgozóipara a szerb bruttó hozzáadott érték (BHÉ) 44,50%-át adja.

Az élelmiszeripar, ital- és dohányáru-előállítás terén Vajdaságban 934 vállalat működik (ez Szerbia szintjén ezen a területen a vállalkozások 28,8%-a), 32 237 fő foglalkoztatásával (ami 39,1%-a Szerbia foglalkoztatottjainak).

Vajdaságban a feldolgozóipar (10. táblázat) legjelentősebb része az agráripár, 43,10%-os BHÉ (bruttó hozzáadott érték) részvétellel (Szerbia szintjén a BHÉ 30,1%), emellett az alkalmazottak 29,90%-át foglalkoztatja (21%-át Szerbia szintjén). A teljes vajdasági gazdaságot figyelembe véve az agráripár BHÉ-e 16,8% (8,9% Szerbiában).

Az agráripár területi eloszlásának elemzése feldolgozóipari fejlettségbeli különbségekre mutat rá. Ez a tevékenység a dél-bánati körzetben mindössze 16,40%-os BHÉ-et valósít meg a feldolgozóiparban, az észak-bácskai régióban pedig 74,0%-osat. Ez döntő mértékben a sikeres nagyvállalatok függvénye, mint amilyen pl. az apatini sörgyár.

10. táblázat: Az élelmiszeripar részaránya a feldolgozóiparban, 2008

	Leírás	Szerbia	Vajdaság	Észak-Bácska	Nyugat-Bácska	Dél-Bácska	Észak-Bánát	Közép-Bánát	Dél-Bánát	Szerémség
1.	Foglalk. részaránya	21,0	29,9	32,8	36,6	34,6	27,7	28,1	20,7	23,4
2.	BHÉ	30,1	43,1	46,9	74,0	41,9	53,8	39,1	16,4	35,1

Forrás: A Vajdaság AT Regionális Területrendezési Terve, 2011.

Az agráripár szerkezete (a BHÉ részaránya alapján): italgyártás (20,7%), egyéb élelmiszeripari termékek előállítása, amely magában foglalja az édesipari termékek gyártását (19,2%), olajok és zsírok előállítása (18,9%), húsok előállítása, feldolgozása és tartósítása (13,5%), ezt követi a malomipari termékek és keményítők előállítása (8,6%), a gyümölcs- és a zöldségféle feldolgozása és tartósítása (6,6%), a tej feldolgozása és tartósítása (5,1%), valamint az állati takarmány termelése (5,1%).

3.3.3. A vajdasági mezőgazdaság helyzetének értékelése

A föld mint korlátozott természeti erőforrás nélkülözhetetlen termelési tényező a mezőgazdaságban. Ezért Vajdaságban a mezőgazdasági termelési tényezők elemzésekor kiemelkedő jelentőséget kap ez a természeti forrás.

A szántók és kertek kifejezett dominanciája jellemző a tartomány területén (73,03%). Minden egyéb kategóriába sorolandó földterület használata kevésbé jellemző.

Az össz megművelhető földterület Vajdaság 76,21%-a, amely magában foglalja a szántókat és kerteket, a gyümölcsösöket, a szőlészeteket és a réteket.

A nem megművelhető földterületek Vajdaság 6,21%-át teszik. Ide tartoznak a legelők, a lápok, halastavak és nádasok (mocsarak). A nem megművelhető (6,21%) és a megművelhető területek (76,21%) alkotják az össz mezőgazdasági földterületet, ami 82,50%-a a tartomány egész területének. Az erdővel borított területek (5,42%) és a mezőgazdasági földterületek (82,50%) összessége képezi a tartomány termékeny földterületét (87,84%). A tartomány nem termékeny földterülete mindössze 12,16%.

Általában 0,88 hektár mezőgazdasági terület jut egy lakosra, illetve 0,78 hektár kiváló borítású szántó kedvező éghajlati viszonyokkal, elégséges fénnnyel, hővel és nedvességgel a természetéhez és a nagy hozamok eléréséhez számos mezőgazdasági kultúra esetében. Vajdaság olyan földgazdálkodási, a fenntartható fejlődés elvén alapuló lehetőségekkel rendelkezik, amelyek ez ideig nem voltak kellő mértékben kihasználva.

A legkorábbi ipari létesítmények – a térség mezőgazdasági jellegének megfelelően – a mezőgazdasági termékek feldolgozásához kapcsolódtak és kapcsolódnak ma is. Vajdaság a térség meghatározó és legfejlettebb régiója. A két világháború közti Jugoszlávia régióinak gazdasági fejlettségét elemezve Vajdaság gazdasági dominanciáját tapasztaljuk a többi térséghez viszonyítva a mezőgazdaságban, az iparban, ill. a kereskedelemben (*Gulyás, 2002*). A mezőgazdaság vezető szerepe a gazdasági átalakulás során is megmaradt, a termelés, a feldolgozás és az értékesítés szerkezete azonban átrendeződött. Vajdaság Szerbia iparilag legfejlettebb részévé vált. Elsősorban a mezőgazdaság, az élelmiszer-, a fém- és vegyipar, továbbá az építő- és a textilipar a legjelentősebb.

3.3.3.1. Mezőgazdasági termelők/gazdaságok

A Szerb Köztársaság Statisztikai Hivatala 2012-es adatai alapján⁶ a tartományban 147 588 mezőgazdasági termelő van nyilvántartva, ebből 146 290 családi gazdaság, 1298 gazdaság pedig jogi személyként vagy vállalkozásként működik. A mezőgazdasági termelők száma a vajdasági régiók szerinti lebontásban a következő: Észak-Bácska 11 361, Nyugat-Bácska 18 332, Dél-Bácska 31 867, Észak-Bánát 14 346, Közép-Bánát 16 755, Dél-Bánát 25 618 és Szerémség 29 309. Vajdaságban a családi gazdaságok alkotják a termelői gazdaságok 99%-át (11. táblázat).

11. táblázat: *A vajdasági mezőgazdasági termelők/gazdaságok száma régió szerinti lebontásban, 2012*

	Régió/körzet	A mezőgazdasági termelők/gazdaságok száma	%
I.	Vajdasági régió	147 588	100%
1.	Észak-Bácska	11 361	7,70
2.	Nyugat-Bácska	18 332	12,42
3.	Dél-Bácska	31 867	21,59
4.	Észak-Bánát	14 346	9,72
5.	Közép-Bánát	16 755	11,35
6.	Dél-Bánát	25 618	17,36
7.	Szerémség	29 309	19,86

Forrás: *Popisi poljoprivrede, 2012.*

A Szerb Köztársaság Statisztikai Hivatalának 2012. évi adatai alapján⁷ a tartományban a 147 588 nyilvántartott mezőgazdasági termelő 1 598 065 ha mezőgazdasági földterületet használ, ebből 146 290 családi gazdaság, ezek 1 174 142 ha-t, azaz a megművelhető területek 73%-án termelnek,

⁶ Forrás: *Popisi poljoprivrede, 2012.*

⁷ Forrás: *Popisi poljoprivrede, 2012.*

valamint 1298 gazdasági jogi személy vagy vállalkozás 423 923 ha-t használ, azaz a művelhető területek 27%-án termel. A mezőgazdasági termelők/gazdaságok által használt művelhető földterület nagysága (ha) a vajdasági régiók szerinti lebontásban a következő: Észak-Bácska 138 801 ha, Nyugat-Bácska 185 374 ha, Dél-Bácska 287 997 ha, Észak-Bánát 179 871 ha, Közép-Bánát 261 595 ha, Dél-Bánát 315 247 ha és Szerémség 229 180 ha (12. táblázat).

12. táblázat: *A vajdasági mezőgazdasági termelők/gazdaságok által használt mezőgazdasági földterület nagysága (ha) régiók szerinti lebontásban, 2012*

	Régió/körzet	Használt mezőgazdasági földterület (ha)	%
I.	Vajdasági régió	1 598 065	100
1.	Észak-Bácska	138 801	8,69
2.	Nyugat-Bácska	185 374	11,60
3.	Dél-Bácska	287 997	18,02
4.	Észak-Bánát	179 871	11,26
5.	Közép-Bánát	261 595	16,37
6.	Dél-Bánát	315 247	19,73
7.	Szerémség	229 180	14,34

Forrás: *Popisi poljoprivrede, 2012.*

Nagy jelentősége van a tulajdonosi szerkezet ismeretének az elsődleges mezőgazdasági termelési technikák és technológiák alkalmazásának szempontjából és a mezőgazdaság termelési volumenének tervezésekor. A múlt örökségei: a földtulajdon méretének korlátozásáról szóló jogszabályok és az örökösödési jogszabályok állandó változása, a szerkezet-átalakítási folyamatok, valamint az a körülmény, hogy a megörökölt, felaprózott struktúrájú birtokok korlátozó tényezőként jelennek meg, amelyek nagymértékben hátráltatják az ágárszektor működését és fejlődését.

A tartomány megművelhető területének nagy – 71,32 – százaléka (146 290) családi gazdaságok tulajdonában van. Ezeknek a gazdaságoknak a legnagyobb része nagy gondokkal küzd méretökönómiai okokból, hiszen 8 ha az átlagméretük, és annak a területnek is átlag 3 táblára (nadrágszj-parcellára) tagolódása nem teszi lehetővé a hatékony, versenyképes termelést.

3.3.3.2. Növénytermesztés

A mezőgazdasági termelésben a szántóföldi növénytermesztés dominál. Legnagyobb területen gabonát termesztenek, elsősorban kukoricát és búzát, az ipari növények közül a szója és a napraforgó foglal el legnagyobb területet. A termelési szerkezet az alábbi ábrán látható.

A termőföld használata jól össze van hangolva a természeti előnyökkel és korlátokkal. A szántóföldek⁸ és kertek (1,578 millió ha) 65%-án, azaz 1,026 millió ha-on gabonafélét (kukoricát és búzát), 25%-án, azaz kb. 390 ezer ha-on ipari növényt, mintegy 5%-án, azaz 68 ezer ha-on zöldségfélét, 5%-án, azaz 75 ezer ha-on pedig takarmánynövényt termesztenek.

Gabona (13. táblázat): A tartomány területén 2011-ben 242 100 ha-on 1 180 315 tonna búza termelt, azaz hektáronként 4,9 tonna volt az átlaghozam. Kukoricát ugyanebben az évben 733 170 ha-on termesztenek, összesen 4 404 542 tonnás, illetve hektáronként 6 tonnás hozammal.

Ipari növények (15. táblázat): Vajdaságban található a szerbiai földterületek több mint 90%-a, amelyeken ipari növényeket termesztenek, s itt található az ipari növényeket feldolgozó üzemek is (cukor-, olaj- és szójagyárak). Vajdaságot összehasonlítva Szerbia más területeivel megállapítható, hogy a tartomány területén kevésbé gyakori a zöldségfélék és a takarmánynövények termesztése.

⁸ Forrás: *Statistički godišnjak RS, 2012.*

A tartomány területén 2011-ben 53 921 ha-on 2 747 828 tonna cukorrépat termesztettek, a hektáronkénti átlaghozam 51,0 tonna volt. Napraforgót 158 792 ha-on termesztettek 400 088 tonna mennyiségben, azaz hektáronként 2,50 tonna hozammal. Szójabab ugyanebben az évben 151 712 ha-on termelt, összesen 411 340 tonna, azaz hektáronként 2,7 tonna. Olajrepét 12 295 ha-on termesztettek, 35 954 tonna mennyiségben, hektáronkénti 2,90 tonna hozammal. Dohányból 6 864 tonna termelt 4285 ha-on, a hektáronkénti átlaghozam 1,60 tonna volt.

Zöldségfélék: A tartomány területén 2011-ben 17 781 ha-on 276 382 tonna burgonyát termesztettek, hektáronkénti 15,50 tonna átlaghozammal. Bab⁹ 5683 ha-on termelt, az összhozam 8752 tonna, a hektáronkénti átlaghozam 1,40 tonna volt. Káposztát és kelkáposztát¹⁰ ugyanebben az évben 3885 ha-on termesztettek, összesen 69 580 tonnát, illetve hektáronként átlag 16,90 tonnát. Paprikával 3807 ha-t ültettek be, az összhozama 37 179 tonna volt, a hektáronkénti átlaghozama pedig 9,80 tonna. Paradicsomból 65 561 tonna termelt 5307 ha-on, 12,40 tonna hektáronkénti hozammal.

A zöldségtermények (14. táblázat) közül a lucerna és a lóhere termőterülete a legfontosabb és a legnagyobb. Ezenkívül az éves zöldgyepek, gyökértakarmányok szintén megtalálhatók a vetésszerkezetben.

A tartomány területén 2011-ben 52 267 ha-on 350 291 tonna lucernát¹¹ termesztettek, hektáronként 6,70 tonna hozammal. Lóherét¹² 9593 ha-on termesztettek 54 762 tonnás eredménnyel, hektáronkénti 5,70 tonna hozammal. 36 801 ha rétről 65 103 tonna szénát takarítottak be, hektárjáról 1,80 tonnát. 87 957 ha legelőről 111 864 tonna szénát gyűjtöttek be, hektáronként 1,30 tonnát. Takarmánykukoricát¹³ 9707 ha-on termesztettek 290 634 tonnás eredménnyel, a hektáronkénti átlaghozam 29,5 tonna volt.

A gyümölcsstermesztés (16. táblázat) főleg Dél-Bácskára jellemző. A főbb gyümölcsfajok: alma, szilva, körte, cseresznye, meggy, barack és dió. A gyümölcsösök 17 837 hektáron helyezkedtek el a tartományban 2011-ben, a legnagyobb területet az alma, a szilva és a meggy foglalja el. A nyilvántartás alapján, 6,839 millió almafából 5,387 millió termő, az összhozamuk 108 ezer tonna volt, azaz 19,60 kg termelt törzsenként. A szilváskertek tekintetében elmondható, hogy a tartományban 2,829 millió gyümölcsfából 2,630 millió volt szilvafa 2011-ben, ezek összesen 53 ezer tonna termést hoztak, azaz átlag 20,00 kg szilva termelt fatörzsenként. A meggyültetvények a nyilvántartás alapján 1,665 millió fatörzsből állnak, ezekből 1,573 millió a termő. 2011-ben a Szerbiai Statisztikai Hivatal adatai alapján elmondható, hogy összesen 23 ezer tonna szilva termelt, az átlaghozam 14,50 kg törzsenként.

A felsoroltakon kívül termesztettek még földiepret (709 ha-on, 2097 tonna összhozammal, ami 3,00 t/ha átlaghozamnak felel meg) és málnát (480 ha-on, 1230 tonna összhozammal, ami 2,60 t/ha átlaghozamot jelent)¹⁴.

Szőlőt főként a háztáji szőlészetekben, a kisebb ültetvényeken és a három nagy szőlőbirtokon – Versec és Szabadka környékén, valamint a Tarcál-hegységben (Fruška Gora) – termesztettek. Az elmúlt években erősödtek az ilyen jellegű vállalkozói kezdeményezések, jó példák

⁹ A bab termőterülete és hektáronkénti hozama csak a tiszta terményre vonatkozik, a termesztett mennyiség pedig a tiszta és a köztes termény összege. **Forrás:** *Statistički godišnjak RS*, 2012.

¹⁰ A káposzta és a kelkáposzta termőterülete és hektáronkénti hozama csak a főterményre vonatkozik, a termesztett mennyiség pedig a fő- és a melléktermény összege. **Forrás:** *Statistički godišnjak RS*, 2012.

¹¹ A széna termőterülete és hektáronkénti hozama csak a tiszta terményre vonatkozik, a széna termesztett mennyisége pedig magában foglalja a tiszta és a köztes terményt is. **Forrás:** *Statistički godišnjak RS*, 2012.

¹² A termőterület, a hektáronkénti hozam és a termesztett mennyiség a szénára vonatkozik. **Forrás:** *Statistički godišnjak RS*, 2012.

¹³ A zöldségtermény termőterülete és hektáronkénti hozama csak a tiszta terményre vonatkozik, a termesztett mennyiség pedig a tiszta és a köztes termény összege. **Forrás:** *Statistički godišnjak RS*, 2012.

¹⁴ **Forrás:** *Statistički godišnjak RS*, 2012.

vannak a kisebb (néhány hektáros) termőterületű családi gyümölcsösök és pincészetel összekötött szőlészetek kialakítására.

A szőlőültetvények által elfoglalt területek nagyon kicsik, a tartomány mezőgazdasági területének mindössze 0,54%-át foglalják el. A nyilvántartás alapján 2011-ben 9535 hektár szőlőskert létezett a tartományban 45 millió szőlőtőkével, ebből mintegy 41 millió volt termő, mintegy 70 ezer tonna hozammal, azaz 1,7 kg termett tőkéenként.

13. táblázat: *Búza- és kukoricatermesztés, 2011*

	Régió/körzet/ község	Búza					Kukorica				
		Hozam (t)			Átlaghozam (kg)		Hozam (t)			Átlagos hozam (kg)	
		Összesen	Mezőgazd. szövetk. és társaságok	Családi gazdaságok	Mezőgazd. szövetk. és társaságok	Családi gazdaságok	Összesen	Mezőgazd. szövetk. és társaságok	Családi gazdaságok	Mezőgazd. szövetk. és társaságok	Családi gazdaságok
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
I.	Vajdasági régió	1 180 315	385 997	794 318	5 675	4863	4 404 542	723 502	3 681 040	7557	5775
1.	Észak-Bácska	139 670	43 258	96 412	6 362	5 162	504 224	95 378	408 846	8 144	6 075
1.1.	Topolya	64 802	23 948	40 854	6 297	5 171	178 262	61 375	116 887	8 201	6 672
1.2.	Kishegyes	11 626	5 399	6 227	6 374	4 703	60 757	11 206	49 551	9 066	5 830
1.3.	Szabadka	63 242	13 911	49 331	6 473	5 219	265 205	22 797	242 408	7 622	5 871
2.	Nyugat-Bácska	176 603	69 614	106 989	6 421	5 135	563 724	141 931	421 793	8 299	6 290
3.	Dél-Bácska	204 789	57 598	147 291	6 276	4 678	803 824	105 343	698 481	8 007	6 717
3.1.	Óbecse	43 671	14 549	29 122	6 342	4 798	105 915	9 186	96 729	7 262	7 699
3.2.	Szenttamás	14 612	6 159	8 453	6 709	4 984	88 484	6 569	81 915	5 742	7 852
3.3.	Temerin	9 309	1 973	7 336	6 427	5 406	33 227	7 519	25 708	8 662	8 304
4.	Észak-Bánát	110 895	37 277	73 618	5 695	4 550	437 239	7 068	364 171	6 962	5 291
4.1.	Ada	13 149	1 712	11 437	7 963	4 816	69 390	7 850	61 540	10 509	5 425
4.2.	Magyarakanizsa	14 559	2 746	11 813	4 026	4 375	69 178	3 596	65 582	5 828	5 476
4.3.	Nagykikinda	40 293	19 792	20 501	6 045	4 767	153 708	46 517	107 191	6 949	5 109
4.4.	Törökkanizsa	16 098	6 703	9 395	6 540	4 370	54 120	3 727	50 393	6 459	5 491
4.5.	Zenta	15 040	1 560	13 480	4 149	4 348	52 340	5 339	47 001	7 405	5 496
4.6.	Csóka	11 756	4 764	6 992	4 896	4 499	38 503	6 039	32 464	5 297	4 772
5.	Közép-Bánát	20 070	75 632	133 438	5 272	4 452	588 481	112 190	47 291	7 041	5 631
5.1.	Begaszentgyörgy	41 891	10 704	31 187	5 398	4 757	113 059	22 064	90 995	6 592	5 638
5.2.	Nagybecskerek	76 606	27 820	48 786	6 162	4 570	229 470	37 417	192 053	7 342	5 406
5.3.	Magyarcsernye	19 109	5 501	13 608	4 524	3 895	46 775	10 587	36 188	5 355	5 000
5.4.	Törökbecse	27 448	8 710	18 738	4 114	4 392	108 610	13 192	95 418	6 984	5 979
5.5.	Torontálszécsány	44 016	22 897	21 119	5 071	4 241	90 567	28 930	61 637	7 983	6 337
6.	Dél-Bánát	181 267	70 996	110 271	4 690	4 117	846 000	124 816	7 211 184	6 773	5 293
7.	Szerémség	158 021	31 722	126 299	6 117	4 189	661 050	70 776	590 274	7 943	5 394

Forrás: *Opštine i regioni u RS, 2012.*14. ábrázat: *Takarmánynövények termesztése, 2011*

Forrás: *Opštine i regioni u RS, 2012.*

	Régió/körzet/ község	Lóhere ¹⁵		Lucerna ¹⁸		Rétek ¹⁶		Legelők	
		Hozam		Hozam		Hozam		Hozam	
		Össz (t)	Hektáronként (kg)	Össz (t)	Hektáronként (kg)	Össz (t)	Hektáronként (kg)	Össz (t)	Hektáronként (kg)
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
I.	Vajdasági régió	54 437	5 675	350 291	6 693	65 506	1 769	111 864	1 272
1.	Észak-Bácska	610	4 803	40 379	6 633	3 007	3 492	5 443	2 416
1.1.	Topolya	-	-	12 617	6 637	332	3 132	180	1 856
1.2.	Kishegyes	10	1 000	3 020	5 698	37	1 850	268	1 956
1.3.	Szabadka	600	5 128	24 742	6 766	2 638	3 589	4 995	2 474
2.	Nyugat-Bácska	4 023	6 161	36 050	8 148	11 729	2 191	9 180	1 601
3.	Dél-Bácska	9 444	7 058	53 616	7 927	10 676	1 957	34 657	3 075
3.1.	Óbecse	842	5 728	9 352	7 210	479	1 174	686	1 417
3.2.	Szenttamás	484	4 745	306	5 276	81	2 025	260	1 272
3.3.	Temerin	-	-	5 872	14 791	1 441	2 649	109	1 627
4.	Észak-Bánát	12 340	7 039	55 452	6 042	10 568	2 007	24 055	1 353
4.1.	Ada	55	7 000	6 099	7 487	93	2 735	147	1 615
4.2.	Magyarkanizsa	650	5 000	12 818	5 448	3 575	3 771	9 491	2 197
4.3.	Nagykikinda	8 628	7 568	13 538	6 824	1 571	1 464	6 648	1 573
4.4.	Törökkanizsa	675	4 500	6 349	5 335	1 835	1 600	2 116	730
4.5.	Zenta	-	-	11 036	6 004	823	3 387	1 979	2 764
4.6.	Csóka	2 331	7 172	5 612	5 635	2 671	1 463	3 674	664
5.	Közép-Bánát	10 577	4 321	65 375	6 278	17 014	1 514	23 373	729
5.1.	Begaszentgyörgy	3 990	3 000	14 083	5 014	779	1 521	1 103	1 033
5.2.	Nagybecskerek	1 986	5 773	23 382	7 467	10 154	1 618	11 351	869
5.3.	Magyarcsernye	1 490	5 478	9 333	7 797	52	2 000	145	1 000
5.4.	Törökbecse	500	2 500	13 046	6 045	3 371	1 305	6 932	673
5.5.	Torontálszécsány	2 611	8 646	5 531	4 952	2 658	1 447	3 842	512
6.	Dél-Bánát	9 327	4 803	49 707	6 855	8 899	1 742	11 840	1 114
7.	Szerémség	8 116	6 093	49 712	6 049	3 613	916	3 316	404

¹⁵ A lóhere és a lucerna összhozama magában foglalja a mellékterményhozamot is, az átlagtermés viszont csak a főterményre vonatkozik. **Forrás:** *Opštine i regioni u RS, 2012.*

¹⁶ A rétekről begyűjtött összes szénamennyiség magában foglalja a ugaron, a parlagon és a gyümölcsösökben kaszált szénamennyiséget is, viszont az átlagtermesztés csak a rétekről begyűjtött szénamennyiségre vonatkozik. **Forrás:** *Opštine i regioni u RS, 2012.*

15. táblázat: Ipari növények és zöldségfélék termesztése, 2011

	Régió/körzet/ község	Cukorrépa		Napraforgó		Bab ¹⁷		Burgonya	
		Hozam		Hozam		Hozam		Hozam	
		Össz (t)	Hektáronként (kg)	Össz (t)	Hektáronként (kg)	Össz (t)	Hektáronként (kg)	Össz (t)	Hektáronként (kg)
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
I.	Vajdasági régió	2 747 828	50 960	4 000 088	2 520	8 752	1 396	276 382	15 544
1.	Észak-Bácska	165 857	50 078	40 540	2 754	374	1 405	15 300	17 526
1.1.	Topolya	54 115	50 669	14 355	2 979	158	1 342	1 086	8 975
1.2.	Kishegyes	35 776	55 639	4 057	2 877	43	1 290	4 603	20 278
1.3.	Szabadka	75 966	47 449	22 128	2 606	173	1 500	9 611	18 307
2.	Nyugat-Bácska	736 667	51 350	26 191	2 851	1 035	1 705	39 478	18 745
3.	Dél-Bácska	662 640	52 758	25 866	2 554	2 543	1 778	102 570	21 101
3.1.	Óbecse	139 386	51 759	10 937	2 885	146	2 279	15 880	20 178
3.2.	Szenttamás	87 769	52 368	956	2 516	36	1 529	3 807	32 250
3.3.	Temerin	118 450	63 207	94	1 567	60	2 000	7 855	36 032
4.	Észak-Bánát	189 762	44 337	62 382	2 484	615	967	20 396	11 955
4.1.	Ada	13 690	30 288	2 274	2 320	32	1 042	422	11 405
4.2.	Magyarkanizsa	21 885	40 830	3 314	2 607	100	1 463	6 000	9 419
4.3.	Nagykikinda	49 690	47 963	34 707	2 525	275	840	7 836	21 888
4.4.	Törökkanizsa	11 571	31 529	8 832	2 709	46	902	508	9 585
4.5.	Zenta	82 070	51 779	6 872	2 337	88	1 564	1 900	8 261
4.6.	Csóka	10 856	35 711	6 383	2 190	74	826	3 730	9 540
5.	Közép-Bánát	196 124	50 968	96 717	2 430	1 104	1 483	26 280	14 392
5.1.	Begaszentgyörgy	19 915	47 530	24 925	2 463	277	1 227	2 900	13 063
5.2.	Nagybecskerek	97 809	61 245	31 195	2 470	592	2 018	11 978	15 010
5.3.	Magyarcsernye	9 133	36 099	14 960	2 623	118	983	2 450	7 515
5.4.	Törökbecse	43 767	45 261	12 370	1 951	30	1 579	4 050	21 658
5.5.	Torontálszécsány	25 500	41 667	13 267	2 651	87	1 025	4 902	16 730
6.	Dél-Bánát	219 703	51 489	131 502	2 472	1 097	1 213	32 573	11 853
7.	Szerémség	577 075	51 032	16 890	2 536	1 984	1 113	39 785	10 867

Forrás: Opštine i regioni u RS, 2012.

¹⁷ Magában foglalja a tiszta és a köztes terményt is, az átlagtermés pedig a tiszta termény alapján lett kiszámítva. Forrás: Opštine i regioni u RS, 2012.

16. táblázat: Gyümölcs- és szőlőtermesztés, 2011

1	2	Alma			Szilva			Szőlészetek		
		Gyümölcsfa- törzsek száma (termő)	Hozam		Gyümölcsfa- törzsek száma(termő)	Hozam		Szőlőtőkék száma (ezer)	Hozam	
	Régió/körzet/ község		Össz (t)	Egy fatörzsön (kg)		Össz (t)	Egy fatörzsön (kg)		Össz (t)	Egy szőlőtökén (kg)
3	4	5	6	7	8	9	10	11		
I.	Vajdasági régió	5 523 821	108 032	19,60	2 629 946	52 557	20,00	41 353	70 372	1,70
1.	Észak-Bácska	1 136 199	27 615	24,30	273 308	7 502	27,40	3 397	5 671	1,70
1.1.	Topolya	14 074	299	21,20	43 964	1 367	31,10	220	523	2,40
1.2.	Kishegyes	3 825	75	19,60	6 140	139	22,60	208	433	2,10
1.3.	Szabadka	1 118 300	27 241	24,40	223 204	5 996	26,90	2 970	4 715	1,60
2.	Nyugat-Bácska	236 590	5 663	23,90	283 238	6 259	22,10	1 929	4 875	2,50
3.	Dél-Bácska	1 327 371	21 353	16,10	301 430	6 967	23,10	8 132	13 492	1,70
3.1.	Óbecse	9 800	485	49,50	21 518	1 144	53,20	638	1 404	2,20
3.2.	Szenttamás	3 700	92	24,90	8 250	172	20,80	25	48	2,00
3.3.	Temerin	16 375	163	10,00	12 762	116	9,10	154	308	2,00
4.	Észak-Bánát	213 205	2 952	13,80	227 280	5 658	24,90	4 341	7 106	1,60
4.1.	Ada	1 330	54	40,60	14 150	549	38,80	157	214	1,40
4.2.	Magyarkanizsa	111 195	1 570	14,10	50 090	1 590	31,70	1 166	821	0,70
4.3.	Nagykikinda	78 800	835	10,60	70 290	1 130	16,10	2 167	3 994	1,80
4.4.	Törökkanizsa	7 300	140	19,20	50 550	1 380	27,30	42	102	2,50
4.5.	Zenta	6 850	181	26,40	17 300	333	19,20	295	1 060	3,60
4.6.	Csóka	7 730	172	22,30	24 900	676	27,10	514	915	1,80
5.	Közép-Bánát	348 964	6 699	19,20	234 108	5 505	23,50	2 377	4 059	1,70
5.1.	Begaszentgyörgy	14 110	189	13,40	56 280	1 613	28,70	93	117	1,90
5.2.	Nagybecskerek	109 439	2 382	21,80	70 445	1 457	20,70	1 443	2 491	1,70
5.3.	Magyarcsernye	120 875	2 233	18,50	28 880	739	25,60	101	157	1,60
5.4.	Törökbecse	43 500	1 036	23,80	38 083	1 121	29,40	690	1 102	1,60
5.5.	Torontálszécsány	61 040	859	14,10	40 420	575	14,20	51	132	2,60
6.	Dél-Bánát	1 283 217	24 879	19,40	265 325	5 944	22,40	9 526	15 156	1,60
7.	Szerémség	978 275	18 871	19,30	1 045 257	14 722	14,10	11 652	20 013	1,70

Forrás: Opštine i regioni u RS, 2012.

3.3.3.3. Állattenyésztés

Az állattenyésztés viszonylag kevésbé elterjedt Vajdaságban, kb. 24 számosállat-egységről (500 kg élő súly/számosállat) lehet beszélni 100 hektár mezőgazdasági földterületen, ami jóval elmarad a terület adta lehetőségektől.

3.3.3.3.1. Szarvasmarha-állomány

A Szerb Köztársaság Statisztikai Hivatala 2012. évi adatai alapján¹⁸ a tartományban 252 254 egyedtel számláló szarvasmarha-állomány található, ebből a családi gazdaságok összesen 216 664 db szarvasmarhával rendelkeznek, ami az összállomány 86%-a. A szarvasmarha-állomány a vajdasági régiók szerinti lebontásban a következő: Észak-Bácska 34 218 db, Nyugat-Bácska 29 832 db, Dél-Bácska 47 573 db, Észak-Bánát 38 129 db, Közép-Bánát 38 878 db, Dél-Bánát 27 018 db és Szerémség 36 606 db. A legnagyobb szarvasmarha-állománnyal Dél-Bácska rendelkezik (17. táblázat).

17. táblázat: A szarvasmarha-állomány a vajdasági régiók szerinti lebontásban, 2012

	Régió/körzet	Szarvasmarha-állomány (db)	%
I.	Vajdasági régió	252 254	100
1.	Észak-Bácska	34 218	13,56
2.	Nyugat-Bácska	29 832	11,83
3.	Dél-Bácska	47 573	18,86
4.	Észak-Bánát	38 129	15,12
5.	Közép-Bánát	38 878	15,41
6.	Dél-Bánát	27 018	10,71
7.	Szerémség	36 606	14,51

Forrás: Popisi poljoprivreda, 2012.

3.3.3.3.2. Sertésállomány

A Szerb Köztársaság Statisztikai Hivatalának 2012. évi adatai alapján¹⁹ a tartományban 1 396 065 nagyságú sertésállomány található, ebből a családi gazdaságok 877 464 db sertéssel rendelkeznek, ami az összállomány 63%-a. A sertésállomány a vajdasági régiók szerinti lebontásban a következő: Észak-Bácska 197 349 db, Nyugat-Bácska 156 413 db, Dél-Bácska 332 448 db, Észak-Bánát 163 095 db, Közép-Bánát 38 878 db, Dél-Bánát 85 729 db és Szerémség 327 340 db. A legnagyobb sertésállománnyal Dél-Bácska rendelkezik (18. táblázat).

¹⁸ Forrás: Popisi poljoprivreda, 2012.

¹⁹ Forrás: Popisi poljoprivreda, 2012.

18. táblázat: *A sertésállomány a vajdasági régiók szerinti lebontásban, 2012*

	Régió/körzet	Sertésállomány (db)	%
I.	Vajdasági régió	1 396 065	100
1.	Észak-Bácska	197 349	14,14
2.	Nyugat-Bácska	156 413	11,20
3.	Dél-Bácska	332 448	23,81
4.	Észak-Bánát	163 095	11,68
5.	Közép-Bánát	85 729	6,14
6.	Dél-Bánát	133 691	9,58
7.	Szerémség	327 340	23,45

Forrás: *Popisi poljoprivrede, 2012.*

3.3.3.3. Juh-, kecske-, baromfi- és méhállomány

A Szerb Köztársaság Statisztikai Hivatalának 2012. évi adatai alapján²⁰ a tartományban a juhállomány 270 166 egyedet számlál, ebből a családi gazdaságok juhállománya 262 578 db, ami az összállomány 97%-a. A juhállomány a vajdasági régiók szerinti lebontásban a következő: Észak-Bácska 21 241 db, Nyugat-Bácska 24 938 db, Dél-Bácska 52 620 db, Észak-Bánát 40 884 db, Közép-Bánát 41 012 db, Dél-Bánát 47 936 db és Szerémség 41 535 db. A legnagyobb juhállománnyal Dél-Bácska rendelkezik (19. táblázat, 1. ábra).

A szóban forgó statisztikai dokumentum 2012. évi adatai alapján²¹ a tartományban a kecskeállomány 61 043 egyedet számlál, ebből a családi gazdaságok állománya 59 901 db, ami az összállomány 98%-a. A kecskeállomány a vajdasági régiók szerinti lebontásban a következő: Észak-Bácska 4286 db, Nyugat-Bácska 10 321 db, Dél-Bácska 12 023 db, Észak-Bánát 4259 db, Közép-Bánát 6436 db, Dél-Bánát 13 145 db és Szerémség 10 573 db. A legnagyobb kecskeállománnyal Dél-Bánát rendelkezik (19. táblázat, 1. ábra).

A tartomány baromfiállománya 11 933 557 darabot számlált 2012-ben, ebből a családi gazdaságok baromfiállománya 5 430 933 db, ami az összállomány 45%-a. A baromfiállomány a vajdasági régiók szerinti lebontásban a következő: Észak-Bácska 1 163 944 db, Nyugat-Bácska 701 317 db, Dél-Bácska 2 984 658 db, Észak-Bánát 399 819 db, Közép-Bánát 2 804 464 db, Dél-Bánát 2 660 963 db és Szerémség 1 218 392 db. A legnagyobb baromfiállománnyal Dél-Bácska rendelkezik (19. táblázat)

A méhcsaládállomány 124 786 db, ebből a családi gazdaságok méhcsaládállománya 120 264 db, ami az összállomány 96%-a. A méhcsaládállomány a vajdasági régiók szerinti lebontásban a következő: Észak-Bácska 8108 db, Nyugat-Bácska 14 487 db, Dél-bácska 22 439 db, Észak-Bánát 8719 db, Közép-Bánát 16 501 db, Dél-Bánát 33 005 db és Szerémség 21 527 db. A legnagyobb baromfiállománnyal Dél-Bánát rendelkezik (19. táblázat, 1. ábra).

²⁰ Forrás: *Popisi poljoprivrede, 2012.*

²¹ Forrás: *Popisi poljoprivrede, 2012.*

A VAJDASÁGI MAGYAR KÖZÖSSÉGEK TERÜLET- ÉS GAZDASÁGFEJLESZTÉSI STRATÉGIÁJA

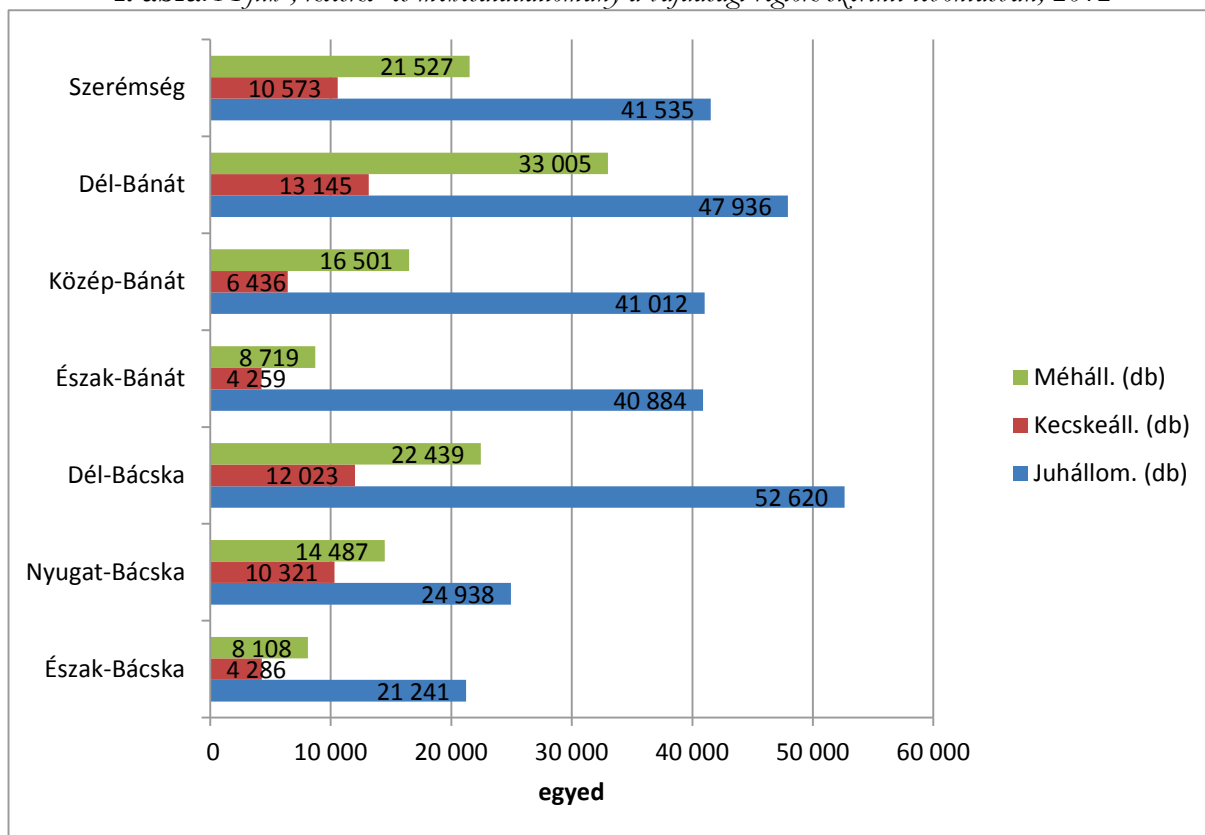
19. táblázat: *A juh-, kecske-, baromfi- és méhcsaládállomány a vajdasági régiók szerinti lebontásban, 2012*

	Régió/körzet	Juhállom. (db)	%	Kecskeáll. (db)	%	Baromfiáll. (db)	%	Méháll. (db)	%
I.	Vajdasági régió	270 166	100	61 043	100	11 933 557	100	124 786	100
1.	Észak-Bácska	21 241	7,86	4 286	7,02	1 163 944	9,75	8 108	6,50
2.	Nyugat-Bácska	24 938	9,23	10 321	16,91	701 317	5,88	14 487	11,61
3.	Dél-Bácska	52 620	19,48	12 023	19,70	2 984 658	25,01	22 439	17,98
4.	Észak-Bánát	40 884	15,13	4 259	6,98	399 819	3,35	8 719	6,99
5.	Közép-Bánát	41 012	15,18	6 436	10,54	2 804 464	23,50	16 501	13,22
6.	Dél-Bánát	47 936	17,74	13 145	21,53	2 660 963	22,30	33 005	26,45
7.	Szerémség	41 535	15,37	10 573	17,32	1 218 392	10,21	21 527	17,25

Forrás: *Popisi poljoprivrede, 2012.*

1. ábra: A juh-, kecske- és méhcsaládállomány a vajdasági régiók szerinti lebontásban, 2012

Forrás: *Popisi poljoprivrede, 2012.*

3.3.3.4. Öntözés

Vajdaság igen jelentős hidropotenciállal rendelkezik. Nagy folyóin kívül, mint például a Duna, Tisza, Száva és a Temes ide tartozik még a Duna–Tisza–Duna-csatornahálózat és a két természetes tó is: a Palicsi- és a Ludasi-tó. Ellenben a Szerb Hidrometeorológiai Intézetnek az elmúlt néhány évben mért csapadéokra vonatkozó adatai azt jelzik, hogy a vajdasági termelőknek az aszály nagy gondot okoz.

A tartományban mindössze 90 000 ha termőföld van ellátva öntözőrendszerrel. A meglévő rendszert azonban csak 50 000 ha-on tudják használni, azaz a mezőgazdasági földterületnek mindössze 3%-án. A meglévő öntözőrendszer jelentős része használaton kívül van eltömődés és/vagy meghibásodás miatt. Felújításával lehetségessé válna még 50 000 hektár termőföld öntözése.

3.3.3.5. Mezőgazdasági népesség

Az egyik fontosabb mutató, amely a mezőgazdaság jelentőségét hivatott mérni a gazdaság szerkezetében, a mezőgazdasági populációnak a teljes népességhez viszonyított aránya. Ez a mutató segít meghatározni a mezőgazdaság helyzetét a gazdaság egészében, s felhasználható a gazdasági elemzésekben az elért átlagos gazdasági fejlődési szint meghatározására is. Nevezetesen ha a teljes népességben nagyarányú a mezőgazdasági populáció, akkor ebből általában arra lehet következtetni, hogy a gazdasági fejlődés a kezdeti szakaszában van. A 2002-ben elvégzett lakosság-összeírás szerint a tartomány össznépességének 8,6%-át a mezőgazdasági népesség alkotja (20. táblázat).

20. táblázat: *A mezőgazdasági lakosság változása a tartományban, 1991–2002*

	Leírás	1991. év	2002. év	Index	% változás
1.	Mezőgazdasági lakosság (fő)	269 438	215 147	79,85	-2,02
2.	Aktív (mezőgazd.) lakosság (fő)	149 583	125 506	83,90	-1,58
3.	Az aktív lakosság aránya a mezőgazdasági populációban	55,52	58,33	105,06	0,45
4.	Az aktív mezőgazdasági populáció aránya az aktív össz lakosságban	17,20	13,70	79,65	-2,05
5.	A mezőgazdasági lakosok aránya az össz lakosságban	13,70	8,60	62,77	-4,14

Forrás: *A Vajdaság AT regionális területrendezési terve, 2003*

3.3.3.6. A tartomány mezőgazdasági gépállománya

A mezőgazdaság versenyképessége nagyrészt a gép- és eszközellátottságától, azok hatékonyságától függ. A táblázatban kimutatjuk a vajdasági régiók traktorellátottságát. A vállalatokban és a szövetkezetekben közepes teljesítményű traktorok használatosak, a magángazdaságokban pedig az úgynevezett könnyű traktorok dominálnak. Jellemző az egész régióra, hogy egy-egy traktor nagyon kis területet művel, különösen a magángazdaságokban, ebből következően az átlagos üzemidő is rövid, a mezőgazdasági mechanizáció kihasználása alacsony fokú, nem hatékony.

A Szerb Köztársaság Statisztikai Hivatala 2012. évi adatai alapján²² a tartományban a kéttengelyes traktorok száma 106 981 db-ra tehető, ebből a családi gazdaságok traktorállománya 102 485 db, ami az össz állomány 95,80%-a. A traktorállomány a vajdasági régiók szerinti lebontásban a következő: Észak-Bácska 8223 db, Nyugat-Bácska 11 170 db, Dél-Bácska 21 839 db, Észak-Bánát 10 890 db, Közép-Bánát 13 423 db, Dél-Bánát 20 614 db és Szerémség 20 822 db (21. táblázat).

21. táblázat: *Kéttengelyes traktorral való ellátottság a vajdasági régiók szerinti lebontásban (db,%)*

	Régió/körzet	Traktorellátottság (db)	%	Használt mezőgazdasági földterület (ha)	Traktor (db) / Földterület (ha)	Traktor (db) / 100 ha
I.	Vajdasági régió	106 981	100	1 598 065	14,94	6,69
1.	Észak-Bácska	8 223	7,69	138 801	16,88	5,92
2.	Nyugat-Bácska	11 170	10,44	185 374	16,60	6,03
3.	Dél-Bácska	21 839	20,41	287 997	13,19	7,58
4.	Észak-Bánát	10 890	10,18	179 871	16,52	6,05
5.	Közép-Bánát	13 423	12,55	261 595	19,49	5,13
6.	Dél-Bánát	20 614	19,27	315 247	15,29	6,54
7.	Szerémség	20 822	19,46	229 180	11,01	9,09

Forrás: *Popisi poljoprivrede, 2012.*

A tartományban 2012-ben 106 981 traktor állt rendelkezésre az 1 598 065 ha szántó megművelésére; 14,93 ha szántóföldet művelt meg átlagosan egy traktor, ami meghaladja az országos átlagot (8,21 ha/traktor). A vajdasági traktorellátottsági mutató: 7 (6,69) traktor jut 100 ha-ra. Összehasonlítva ezt az adatot az európai uniós átlaggal (9 traktor/100 ha) látható a gépesítés alacsonyabb színvonala, de teljes képet a gépellátottságról csak mélyebb elemzés során kaphatunk. A gép- és eszközpark vizsgálatokor célszerű a gépek műszaki színvonalára, előregedettségére, a teljesítményi mutatókra és az eszközhatékonyságra is hangsúlyt helyezni. A vajdasági traktorpark teljesítménye messze elmarad a fejlett országok magas technikai színvonalú traktorainak teljesítménye mögött.

²² Forrás: *Popisi poljoprivrede, 2012.*

Ezekon az adatokon kívül rendelkezünk még a vajdasági mezőgazdasági vállalatok gépellátottsági adataival is. A gépek számának csökkenését jelző adatokból arra lehet következtetni, hogy a vállalatok bizonytalan helyzete miatt csökken a gépesítés. Ugyanakkor ha új gépeket vásárolnak, akkor inkább a nagyobb kapacitású gépeket választják.

A következő (22.) táblázatban látható, hogy az átlagosan használt mezőgazdasági területre körzetekre lebontva mekkora jószágállomány és hány traktor jut.

22. táblázat: *Átlagos jószágállomány (bektáronkénti mezőgazdasági területhez viszonyítva) a vajdasági családi gazdaságokban, régiók szerinti lebontásban, 2012*

	Régió/körzet	Használt mezőgazdasági terület (ha)	Szarvasm . (db)	Sertés (db)	Juh (db)	Kecske (db)	Baromfi (db)	Méhcs. (db)	Trakt. (db)
1.	Észak-Bácska	9,40	2,70	8,20	1,80	0,40	40,10	0,70	0,70
2.	Nyugat-Bácska	7,00	1,40	6,30	1,30	0,60	29,80	0,80	0,60
3.	Dél-Bácska	6,90	1,10	4,50	1,60	0,40	48,90	0,70	0,70
4.	Észak-Bánát	8,90	2,50	5,20	2,60	0,30	22,90	0,60	0,70
5.	Közép-Bánát	10,00	2,20	4,50	2,40	0,40	47,50	1,00	0,80
6.	Dél-Bánát	9,50	0,80	3,70	1,90	0,50	36,20	1,20	0,80
7.	Szerémség	6,50	1,20	9,90	1,40	0,30	29,60	0,70	0,70

Forrás: *Popisi poljoprivrede*, 2012.

3.3.3.7. Vajdaság mezőgazdasági körzetesítése (területi felosztás)

Szerbia többnyire mezőgazdasági területként nyilvántartott régiója, Vajdaság egyértelműen gabonatermő vidék, de vannak eltérő adottságú agrártájai, mint pl. a Tavankut–Szabadka–Horgos homokvidék, ahol a gabonatermelésen kívül elterjedt a gyümölcs, a szőlő és a zöldségfélék termesztése. Ugyanígy eltérő adottságaival tűnik ki a Verseci- és a Tarcál hegység (Fruška Gora) is, ahol jellemző a szőlő- és a gyümölcsstermesztés.

Vajdaságban elvben mindenütt termeszthető a mérsékelt kontinentális és szubkontinentális klíma minden növénye, de dominálnak a gabonafélék és az ipari növények, összhangban az adottságokkal és az élelmiszeripar meglétével, gyakorlatával, a meglévő piaccal. Ezenfelül a piaci feltételeknek megfelelően a kevésbé elterjedt növények termelése is jó eredményekkel kecsegtet.

Külön kérdés a mikroövezetek és a helyi speciális adottságok kihasználása. Ez mindig kedvező lehetőségeket rejt magában, mert javíthatja a piaci pozíciókat. Sajnos, a termelők nem igazán élnek ezekkel a lehetőségekkel, és a megszokott növényeket termesztik, részben az állandósult felvásárlási bizonytalanság miatt is. Az utóbbi években a betakarítás idején sem ismertek a felvásárlási árak, a termelők bizonytalanságban termelnek, és adják át vagy raktározzák termékeiket.

A diverzifikáció valamelyest növekszik a homokvidéken, ahol a zöldségfélék és gyümölcsök választéka növekvőben van, s megjelenik a virágtermesztés is. Viszont tovább sem használják ki eléggé a gyógynövény-termesztési lehetőségeket.

3.3.3.7.1. A határrendezés (komaszáció) Vajdaságban

A határrendezés, vagyis komaszáció Vajdaságban nagy tradícióval bír. Ma is jelentős eredményjavulást várnak a határrendezéstől, mert a parcellák számának csökkenése értelem szerűen növeli a hozamokat, nem beszélve a rendezett útrendszer előnyeiről, a szállítási költségek csökkenéséről, a csatornák rendezettségéről, a jobb vízvédletről és az eróziócsökkentő hatásról. Az első geodéziai felmérést még a 19. században végezték, azóta azonban több kataszteri községben

történt határrendezés. 1955 és 2005 között a mezőgazdasági területek 56%-át érintette a határrendezés 45 község területén. Jelenleg is folynak ilyen munkálatok a 2004–2009-es gazdasági fejlesztési program alapján. A helyi önkormányzatok pályázat útján szerzik meg a szükséges támogatást. Fontos az is, hogy ellenőrizzék az adatokat (jogviszony, pontosság, parcella-méretetek stb.), és előkészítsék a digitalizált térképezést, ami biztosabb tényeket fog szolgáltatni a vajdasági mezőgazdasági területekről. A 447 vajdasági kataszteri község 1/3-át nem érintette eddig a határrendezés.

Vajdaság teljes területén a 2 150 000 hektárból még 805 000 hektáron nem lett elvégezve a határrendezés.

A Tartományi Mezőgazdasági Titkárság utóbbi két évben is előirányozta a megfelelő pénzeszközöket a határrendezés támogatására. Az állami földek bérbeadásából származó bevételt fordítja erre a célra.

Az előző évben befolyt 123 millió dinárt 2007-ben három programra osztották szét: a vízvédelemre és lecsapolásra, a mezőgazdasági utak rendezésére, valamint a szükséges műszaki dokumentáció kidolgozására. Ez a program tovább bővült 2008-ban, mivel a befolyt összeg elérte a 371 millió dinárt. Ez lehetővé tette a komplettebb megközelítést és a határrendezés folytatását. Külön biztosítottak 13 millió dinárt geoinformációs technológiai célokra.

A talajvizsgálatoknak továbbra is kellő figyelmet szentelnek, ami szintén kapcsolódik a határrendezéshez.

Vajdaság nagy részén közismert jelenség a szélérozó, és fontos feladat a mezővédő erdősávok (szélvédő fasorok) fenntartása. A korábbi időkben – ha nem is teljesen rendezett formában – sok mezővédő erdősáv és tanya törte meg a szelek erejét. Sajnos a tanyák számának lényeges csökkenése vagy eltűnése, a fasorok kiirtása miatt változott a helyzet.

Célszerűnek tűnik a Tartományi Mezőgazdasági Titkárságnak az a törekvése, hogy a határrendezéshez kötődően is újra tervezteti a szélvédő sávok telepítését.

3.3.3.8. Mezőgazdasági szaktanácsadás

Jugoszláviában a múlt század ötvenes éveinek kezdetén megalapították a mezőgazdasági állomásokat azzal a céllal, hogy tanácsadással támogassák a mezőgazdasági magántermelőket. Mindez hasznos volt, és sok mezőgazdasági termelőnek a földjén ekkor végeztek először agrokémiai elemzést.

Rövid idő után a mezőgazdasági állomások költségvetési támogatása elkezdett csökkenni, és a bevétel végett ezek az állomások mindinkább a nagygazdaságok, szövetkezetek felé fordultak. Működésük sikeressége sok esetben a vállalati igazgatókkal kialakult viszonyok függvénye volt.

Az állomások ilyen feltételek közepette több-kevesebb sikerrel működtek, de elsősorban olyan feladatokat vállaltak, amelyek jobb bevételt biztosítottak.

A magántermelők ezután csak a földműves-szövetkezetekkel kialakított kooperációs viszonyon keresztül éltek a mezőgazdasági állomások nyújtotta lehetőségekkel.

A miloševići korszakot és a teljes átmeneti periódust ezek az értékes szakmai szervezetek is megsínylették, a legerősebbek azonban mindent túléltek, és ma is működnek, támogatva a mezőgazdaságot, és szolgáltatásokat nyújtva az érdekelteknek.

Jelenleg a Tartományi Mezőgazdasági, Vízügyi és Erdészeti Titkárság felügyelete alatt működik a Vidékfejlesztési és Szaktanácsadó Képzési Központ (Centar za ruralni razvoj i edukaciju savetodavaca) és a 13 különféle nevet viselő mezőgazdasági szakmai szervezet, amelyek keretében dolgoznak szaktanácsadó szolgálatok.

A bácskai szervezetek:

- Agrozavod AD Subotica – Szabadkán
- Zavod Bačka Topola – Tpolyán

- PSS Senta – Zentán
- DP Agroinstitut Sombor – Zomborban
- DP Agrozavod Vrbas – Verbászon
- Poljoprivredna stanica Novi Sad – Újvidéken

A bányászati szervezetek:

- PS Kikinda – Nagyikindán
- Institut za poljoprivredu Zrenjanin – Nagybecskerekén
- DPPU Agrozavod Vršac – Versecen
- PDS Tamiš Pančevo – Pancsován
- PS Kovin – Kevevárán

A szerémségi szervezetek:

- DPPS Ruma – Rumán
- PI Sremska Mitrovica – Mitrovicán

A szaktanácsadó szolgálatok munkáját a felsorolt szervezetek keretében megfelelő szabályzat rendezi.

A szabályzat tartalmazza a szaktanácsadási szervezetek megalakítására, szervezésére, finanszírozására, céljaira és működésére, valamint a tanácsadók jogaira és kötelességeire vonatkozó tudnivalókat.

A szaktanácsadási szolgálatok általános célja, hogy növelje a mezőgazdasági termelők általános ismeretszintjét és informáltságát, annak érdekében, hogy:

- növekedjen a jövedelmük
- fejlődjenek a gazdaságirányítási képességeik
- könnyebben megoldják a termelési problémáikat és a gazdaságuk fejlesztésének szervezési, vállalkozásökonómiai kérdéseit
- hozzájáruljanak a környezetük vidékfejlesztéséhez, az erőforrások és környezetük megőrzéséhez
- könnyebben összehangolhassák a termelésüket a természeti erőforrásokkal, a piaci követelményekkel és a vállalkozói igényekkel a mezőgazdaságban és a falusi településen
- gyorsítsák a termelői egyesületek és szövetkezők megalakulását és fejlődését

A szabályzat magában foglalja a jó tanácsadói munka ismérveit:

- Figyelemmel kísérik a legújabb és legfontosabb tudományos eredményeket.
- Állandó kapcsolatot tartanak fenn a tudományos intézetekkel, egyetemekkel és szakképző intézményekkel.
- Alkalmazzák az egyéni és csoportos szaktanácsadói munkaformákat és kiaknázzák a közmédia által nyújtott lehetőségeket.
- Az egyéni szaktanácsadói munka magában foglalja a termelők látogatását, fogadását, telefonos kapcsolat fenntartását és minden olyan együttműködési lehetőség kihasználását, amely a termelők jövedelmét szolgálja.
- A csoportos tanácsadói módszerek a szabályzat értelmében a következők: szakmai előadások, csoportos viták, termelési objektumok csoportos látogatása, gyakorlóközpontok működtetése, a kísérleti eredmények demonstrálása, közös szakmai kirándulások és részvétel a termelők szakmai szervezeteinek rendezvényein.

- A közmédia nyújtotta lehetőségek kihasználásán a tévé, rádió, film, valamint a nyomtatott sajtó és egyéb nyomtatványok felhasználását értjük.

A munkamódszerek:

- Szaktanácsadás a konkrét technikai/technológiai problémák megoldásában, piaci és kommerciális kérdésekben, szervezési kérdések megoldásában és minden olyan más kérdésben, ami a kedvezőbb falusi életkörülmények megteremtésére vonatkozik.
- Oktatás a legújabb tudományos, technikai és más, a termelőket érintő és érdeklő vívmányokkal kapcsolatban.
- Különféle adatok figyelemmel kísérése, kísérletek végzése.
- Kiválasztott gazdaságokra fordított figyelem.

A vajdasági tanácsadás munkájában prioritást élvez a szabályzat szerint az informálás, oktatás, de különösen egyes (kiválasztott) gazdaságok működésének részletes figyelemmel kísérése és nyilvántartása.

Az egyes kiválasztott gazdaságok külön kezelése azért is fontos, mert ezek mintagazdaságként működve példát mutatnak a többi termelőnek. Továbbá a jövőre nézve is fontos szerepet játszanak, mivel az EU már a csatlakozás előtt is kötelezővé teszi a teszttüzemek rendszerének bevezetését.

3.4. Gazdasági helyzetértékelés

3.4.1. A vizsgált régió gazdasági jellemzői

3.4.1.1. Gazdasági helyzet

A vizsgált régió energia-önellátottsága alacsony. Két nagy vízhozamú folyója ellenére kifejezetten vízszegény térség, csekély és csupán helyi jelentőségű a kőolaj- és földgáztartaléka, kevés és alacsony fűtőértékű a széntartaléka és a terciálisüledék-altalajból nyerhető, alacsony hőmérsékletű termálvize. Az agyagon és homokon kívül szinte semmilyen szűkebb értelemben vett bányakincessel nem rendelkezik. Előnyös földrajzi fekvésén kívül csupán egyetlen, európai léptékkel mérve is lényeges komparatív előnyt jelentő természeti adottsága van: nagy termőerejük a földjei. Ennek ellenére a régió területén a kiegyezés után, a 19. század végén és a századforduló időszakában az akkori Délvidéken szinte példátlan ütemű városiasodás és igen erős spontán iparosodás kezdődött el, amit aztán derékba tört a világháború és a politikai átrendeződések időszaka.

Az I. világháború előtti, 95 000 lakosú Szabadkának már városias arculata, jól kiépített infrastruktúrája volt, és igen gyorsan exportképes mezőgazdasági és ipari háttérre támaszkodó regionális központtá fejlődött. (1910-ben Belgrádnak még alig 90 000, Zágrábnak 80 000, Újvidéknek mindössze 30 000 lakosa volt!) A két világháború közötti időszakban az elcsatolt Vajdaság (akkor Dunai Bánság) és azon belül a régió is a Jugoszláv Királyság gazdaságilag és kulturálisan messze legfejlettebb vidékének számított, és ezért viszonylag könnyen integrálódott annak gazdasági vérkeringésébe, sőt az 1930-as évekre már jórészt ki is heverte a háború okozta megtorpanást.

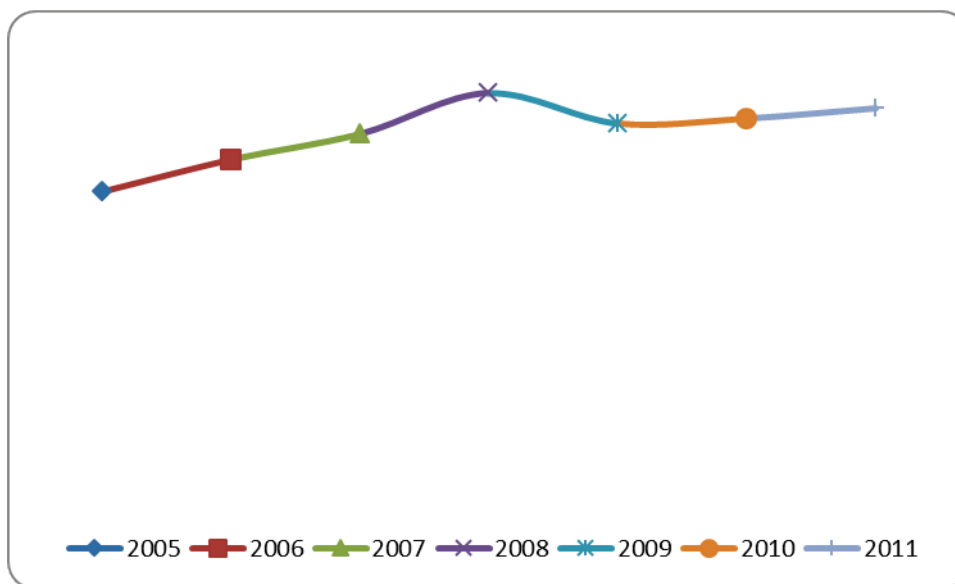
A II. világháborút megelőző, illetve az azt követő időszakban azonban Vajdaságot és a régiót is teljesen kifosztották, a gyárak nagy részét leszerelték, és az ország belsejébe telepítették át. A háború utáni újjáépítési lendület is elkerülte a régiót. Vajdaság AT politikai, kulturális és gazdasági központjává Újvidéket fejlesztették fel, tudatosan leépítve, elsorvasztva az akkor még kifejezetten magyar többségű Szabadkát és a magyarok által többségben lakott északi régiót; csak az 1960-as években pezsdült fel ismét némileg a központi támogatásokat azonban még akkor sem élvező, túlnyomórészt saját erőforrásaira hagyatkozó térség gazdasági élete. Ez az újabb erőltetett fejlődési ciklus azonban már magában hordozta a későbbi krízisidőszak csíráit is. A régió újra spontán módon feléledő gazdaságának a múltból örökölt szerkezeti hiányosságait ugyanis később csak tovább súlyosbította a múlt század 60–70-es éveinek voluntarista iparfejlesztési és tőke-beruházási politikája.

Az elmúlt, csaknem húszéves krízisidőszakban újabb súlyos károsodásokat szenvedett el a régió, mégpedig a háborús terhek, gazdasági szankciók, piacvesztés, felhalmozódó veszteségek, piacképtelen termékválaszték, elavult termelőeszközök és technológiák, megkövesedett szervezési, fellépési struktúrák, érdektelenség és motivációhiány, szakember-elvándorlás, elosztás-központúság és a világgazdasági válság hatására. A privatizáció még jobban súlyosbította a helyzetet, olyannyira, hogy a bajokat – csak saját erőforrásaira szorítkozva – ez a gazdasági struktúra többé már nem igazán tudja semlegesíteni, sem kiheverni.

Szerbia bruttó nemzeti összterméke (GDP) 2005 óta folyamatosan növekszik, ezt a trendet csak a világgazdasági válság törte meg 2009-ben, de 2011-re újra elérte, sőt meg is haladta a GDP a válság előtti értékeket (2. ábra). Vajdaság GDP-je is ehhez hasonló értékeket mutat. Ha Vajdaság GDP-jét az uniós átlaghoz viszonyítjuk (EU–27), akkor láthatjuk, hogy ez az érték csak 35%, ami azt jelzi, hogy jelenleg Vajdaság gazdaságilag a legelmaradottabb térség, hiszen minden szomszédos régió Horvátországban, Magyarországon és Romániában is megelőzi, de ez a helyzet predesztinálja is Vajdaságot a gazdasági fejlődésre, annak érdekében, hogy utolérje a szomszédait.

2. ábra: A szerbiai GDP alakulása 2005 és 2011 között

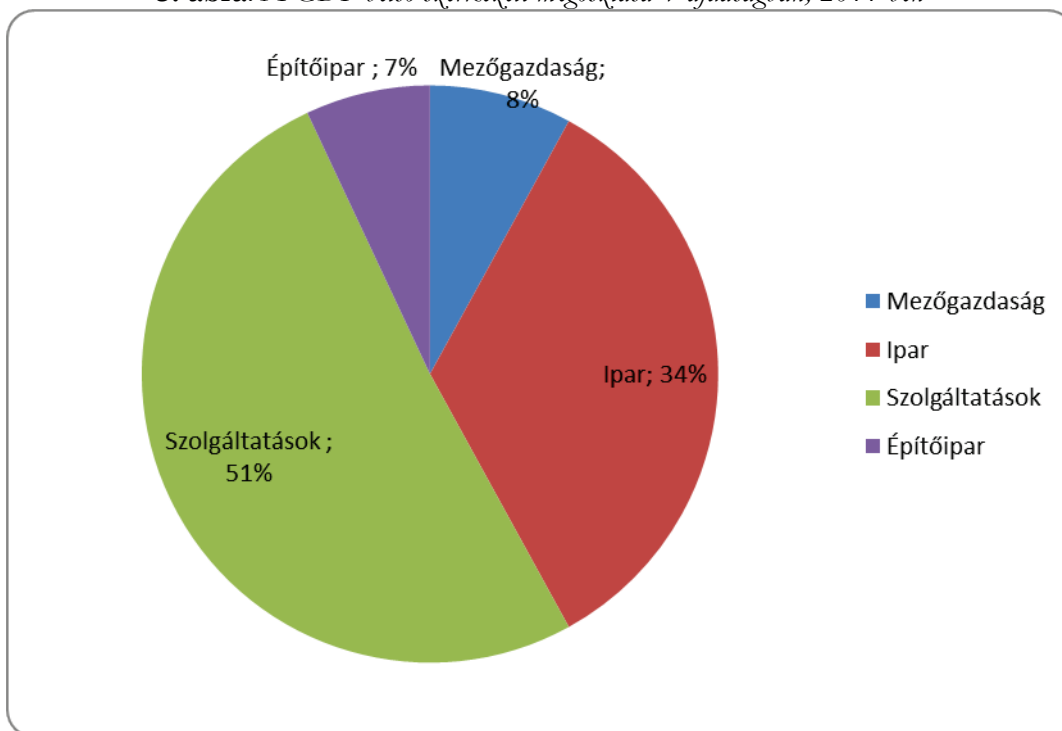
Forrás: Szerb Nemzeti Bank, 2012

A tudatosan folytatott sok évtizedes restriktív gazdaságpolitika és az örökölt szerkezeti hiányosságok ellenére is, mindenekelőtt a lakosság magasabb képzettségi szintje, munkakultúrája és mobilitása eredményeként, Vajdaság és azon belül a vizsgált régió – noha az elmúlt időszakban igen sokat veszített viszonylag nagyobb gazdasági súlyából és hatékonyságából – jelenleg is az ország legfejlettebb részének számít, habár ezt a GDP adatai már nem így mutatják. Vajdaságot Belgrád már megelőzte ezen a téren az elmúlt két évben. Sajnos, a szerbiai terület- és gazdaságfejlesztési koncepció ebben a tekintetben mit sem változott, mert bár elismeri és számba veszi Vajdaság, mindenekelőtt pedig az Újvidék–Szabadka–Becskekerek háromszög elsőrendű iparfejlesztési potenciáljait, a régiót iparfejlesztési szempontból nem tekinti kiemelt területnek.

A GDP belső szerkezeti megoszlása (3. ábra) Vajdaság területén viszonylag stabil; és noha statisztikailag csupán alig kimutatható, igen lassú, de egyértelmű pozitív elmozdulást mutat a szolgáltatási szféra növekedése és a mezőgazdaság részarányának csökkenése irányába (mindenekelőtt a feldolgozóipar súlyos krízishelyzete miatt). Mindezek ellenére Vajdaság Szerbia iparilag legfejlettebb területe, elsősorban a mezőgazdasági feldolgozóiparnak és az élelmiszeriparnak, a vegyiparnak, olaj- és gáziparnak, valamint a fémiparnak köszönhetően.

3. ábra: A GDP belső szerkezeti megoszlása Vajdaságban, 2011-ben

Forrás: *Statistički godišnjak RS*, 2012.

Mivel az elmúlt több mint 20 év folyamán összeomlott az ország gazdaságában korábban uralkodó nagyvállalati struktúra, ezeknek a vállalatoknak a részegységeiből teljesen új kezdeményezéssel a régió területén is egy alapjaiban megváltozott, messzemenően dinamikusabb és rugalmasabb mikro- és kisvállalati dominanciájú gazdasági szerkezet épült ki, amelyet kiegészítettek az elmúlt években érkezett külföldi beruházások, így e vegyes struktúra fokozatosan átvette a foglalkoztatottság és a jövedelemtermelés terheinek meghatározó részét.

Vajdaságban 2011-ben csaknem 24 ezer vállalat működött, amelyek 240 000 munkást foglalkoztattak (23. táblázat), s az összesen több mint 60 ezer egyéni vállalkozó 56 ezer személynek adott munkát (24. táblázat). A csaknem 85 ezer gazdasági szubjektum Szerbia összes vállalkozásának csaknem a negyedét tette (26,4%). Az ezer főre jutó vállalkozások száma Vajdaságban 12,7, ami nagyban hasonlít a szerbiai átlaghoz, de nagyon messze van az uniós átlagértéktől. Ha megvizsgáljuk az egyes vállalkozások fő tevékenységét, akkor kijelenthetjük, hogy legjobban a kereskedelmi vállalkozások terjedtek el (hozzávetőlegesen 1/3-át teszik az összes vállalkozásnak), ami a hozzáadott érték alacsony volumenét jelzi.

23. táblázat: *Vállalkozások száma Vajdaságban, 2011*

1.	Megnevezés	2011-ben összesen	Mikro	Kis	Közepes	Nagy
			0-tól 9 alkalmazott	10-től 49 alkalmazott	50-től 249 alkalmazott	250-nél több alkalmazott
2.	3.	4.	5.	6.	7.	
I.	Vajdaság	23 769	20 387	2 619	638	125
1.	Mezőgazdaság, erdészet és halászat	1 725	1 376	247	93	9
2.	Bányászat	35	28	4	2	1
3.	Feldolgozóipar	4 444	3 361	740	284	59
4.	Villamosenergia-, gáz-, gőzellátás	69	40	21	5	3
5.	Vízellátás, szennyvíz-elvezetés és -kezelés	238	151	47	30	10
6.	Építőipar	1819	1496	253	57	13
7.	Kereskedelem, gépjárműjavítás	8969	8197	677	81	14
8.	Szállítás, raktározás	1431	1226	168	31	6
9.	Szálláshely-szolgáltatás, vendéglátás	452	374	68	10	-
10.	Információ, kommunikáció	834	735	86	11	2
11.	Pénzügyi, biztosítási tevékenység	124	113	9	2	-
12.	Ingtalanügyletek	146	140	5	1	-
13.	Szakmai, tudományos, műszaki tevékenység	2143	1951	180	11	1
14.	Adminisztratív és szolgáltatástámogató tevékenység	673	608	50	11	4
15.	Közigazgatás és kötelező társadalombiztosítás	3	3	-	-	-
16.	Oktatás	247	230	17	-	-
17.	Humán-egészségügyi, szociális ellátás	23	13	7	3	-
18.	Művészet, szórakoztatás, szabadidő-tevékenység	126	99	19	6	2
19.	Egyéb szolgáltatás	268	246	21	-	1

Forrás: *Statistički godišnjak RS, 2012.*

24. táblázat: *Egyéni vállalkozók száma Vajdaságban, 2011*

1	Megnevezés	2011-ben Összesen
	2	3
I.	Vajdaság	60 683
1.	Mezőgazdaság, erdészet és halászat	740
2.	Bányászat	8
3.	Feldolgozóipar	9 880
4.	Villamosenergia-, gáz-, gőzellátás	2
5.	Vízellátás, szennyvíz-elvezetés és -kezelés	124
6.	Építőipar	5 325
7.	Kereskedelem, gépjárműjavítás	16 912
8.	Szállítás, raktározás	6 691
9.	Szálláshely-szolgáltatás, vendéglátás	5 258
10.	Információ, kommunikáció	912
11.	Pénzügyi, biztosítási tevékenység	436
12.	Ingtatlanügyletek	193
13.	Szakmai, tudományos, műszaki tevékenység	6 305
14.	Adminisztratív és szolgáltatástámogató tevékenység	1 284
15.	Közigazgatás és kötelező társadalombiztosítás	-
16.	Oktatás	320
17.	Humán-egészségügyi, szociális ellátás	856
18.	Művészet, szórakoztatás, szabadidő- tevékenység	386
19.	Egyéb szolgáltatás	5 050

Forrás: *Statistički godišnjak RS, 2012.*

A régió gazdasági teljesítményének korábban gerincét képező feldolgozóipar hagyományosan erősen diverzifikált, több lábon álló volt és maradt (25. és 26. táblázat). Ezért is tudta súlyosabb megrázkódtatások nélkül elviselni a villamos gépipari és vegyipari nagyvállalatai sorozatos tranzíciós összeomlását, hiszen a kríziskörnyezetben is változatlanul fennálló lakossági igények kielégítése (élelmiszer- és könnyűipar, szolgáltatások, illetve az időszakosan igen jelentős teret nyerő árnyékgazdaság is), valamint a kis- és középvállalati struktúra viszonylag gyors kiépülése bizonyos mértékben leépítette, sőt ellensúlyozta is a terheit.

25. táblázat: *Vajdasági vállalatok által megtermelt GDP (millió din.), 2010*

1.	Megnevezés	2010-ben összesen	Mikro	Kis	Közepes	Nagy
			0-tól 9 alkalmazott	10-től 49 alkalmazott	50-től 249 alkalmazott	250-nél több alkalmazott
2.	3.	4.	5.	6.	7.	
I.	Vajdaság	324 055	31 675	58 461	80 686	153 234
1.	Mezőgazdaság, erdészet és halászat	25 111	2 243	7 705	10 855	4 308
2.	Bányászat	57 598	15	72	320	57 191
3.	Feldolgozóipar	110 331	4 325	14 580	36 943	54 483
4.	Villamosenergia-, gáz-, gőzellátás	9 005	28	789	874	7 314
5.	Vízellátás, szennyvíz-elvezetés és - kezelés	9 235	461	1 109	3 090	4 575
6.	Építőipar	21 843	4 139	6 399	6 935	4 371
7.	Kereskedelem, gépjárműjavítás	43 270	11 505	16 246	7 381	8 138
8.	Szállítás, raktározás	21 297	2 577	4 679	4 329	9 712
9.	Szálláshely-szolgáltatás, vendéglátás	1 536	280	658	598	-
10.	Információ, kommunikáció	4 786	1 135	1 668	1 359	624
11.	Pénzügyi, biztosítási tevékenység	4 682	81	-41	4 642	-
12.	Ingatlanügyletek	621	238	128	255	-
13.	Szakmai, tudományos, műszaki tevékenység	8 619	3 259	3 413	1 865	82
14.	Adminisztratív és szolgáltatástámogató tevékenység	3 605	784	606	631	1 583
15.	Közigazgatás és kötelező társadalombiztosítás	-3	-3	-	-	-
16.	Oktatás	335	198	136	-	-
17.	Humán-egészségügyi, szociális ellátás	137	6	70	61	-
18.	Művészet, szórakoztatás, szabadidő- tevékenység	1 139	66	37	545	492
19.	Egyéb szolgáltatás	909	340	209	-	360

Forrás: *Statistički godišnjak RS*, 2012.

26. táblázat: *Vajdasági egyéni vállalkozások által megtermelt GDP (millió din.), 2010*

	Megnevezés	2010-ben összesen
1	2	3
I.	Vajdaság	50 350
1.	Mezőgazdaság, erdészet és halászat	482
2.	Bányászat	8
3.	Feldolgozóipar	11 487
4.	Villamosenergia-, gáz-, gőzellátás	1
5.	Vízellátás, szennyvíz-elvezetés és -kezelés	440
6.	Építőipar	3 999
7.	Kereskedelem, gépjárműjavítás	14 489
8.	Szállítás, raktározás	3 606
9.	Szálláshely-szolgáltatás, vendéglátás	4 246
10.	Információ, kommunikáció	604
11.	Pénzügyi, biztosítási tevékenység	507
12.	Ingatlanügyletek	126
13.	Szakmai, tudományos, műszaki tevékenység	4 793
14.	Adminisztratív és szolgáltatástámogató tevékenység	912
15.	Közigazgatás és kötelező társadalombiztosítás	-
16.	Oktatás	257
17.	Humán-egészségügyi, szociális ellátás	959
18.	Művészet, szórakoztatás, szabadidő- tevékenység	215
19.	Egyéb szolgáltatás	3 216

Forrás: *Statistički godišnjak RS, 2012.*

Közvetve a régió gazdaságának újabb fokozatos leépülésére utal a lakosság foglalkoztatottsági mutatóinak romlása is. A folyamatot az egyes községek foglalkoztatottsági adataival szemléltetjük. A 27. táblázatból jól látható, hogy a válság kitöréséig folyamatosan növekedett a foglalkoztatottság, azóta viszont évről évre csökken.

A foglalkoztatottság mintegy 2%-kal kisebb a szerbiai és mintegy 16%-kal kisebb az uniós átlagnál. Mint megfigyelhető, 2011-ben Vajdaságban három fő foglalkoztatási terület volt: az ipar, a kis- és nagykereskedelem, valamint a jogi személyiséggel nem rendelkező vállalkozások (28. táblázat). A legfőbb foglalkoztatók a mikro- és kisvállalkozások (a közszférán kívül), tehát ezek azok a szubjektumok, amelyek fejlesztésével a gazdaság egésze fejlődhet.

27. táblázat: A vizsgált régió községeinek foglalkoztatottsági adatai, 2000–2011

Vajdaság községei	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Vajdaság	513 482	505 221	493 898	482 241	537 146	544 766	528 096	529 391	533 343	497 910	472 441	460 588
Észak-Bácska	51 090	51 154	50 820	50 725	57 226	57 039	55 450	55 423	56 252	52 293	49 103	47 911
Topolya	9 136	9 000	8 634	8 198	8 928	8 225	8 067	7 969	8 021	7 443	6 685	6 911
Kishegyes	1 820	1 869	1 871	1 946	2 081	2 324	2 002	1 959	1 975	1 956	1 831	1 782
Szabadka	40 134	40 285	40 315	40 581	46 216	46 490	45 381	45 496	46 529	42 893	40 587	39 216
Közép-Bánság	50 238	49 047	47 621	45 620	45 526	44 075	43 079	42 558	42 172	40 056	38 734	38 077
Begaszentgyörgy	3 645	3 420	3 440	3 402	3 321	3 372	3 210	3 425	3 256	2 881	2 583	2 529
Nagybecskerek	35 936	35 120	34 040	32 730	33 081	32 355	31 725	31 050	31 053	30 041	29 095	28 858
Magyarcsernye	1 982	1 932	1 927	1 842	1 706	1 527	1 438	1 326	1 263	1 099	1 115	1 129
Törökbecse	5 373	5 318	5 174	4 918	4 727	4 344	4 333	4 287	4 084	3 684	3 683	3 533
Szécsány	3 302	3 257	3 040	2 728	2 691	2 478	2 372	2 472	2 516	2 351	2 260	2 026
Észak-Bánság	42 857	42 205	39 061	37 011	38 904	37 536	36 448	36 300	36 304	34 284	32 717	32 003
Ada	4 216	4 509	4 491	4 426	4 639	4 479	4 389	4 370	4 456	4 106	3 815	3 599
Magyarkanizsa	6 290	6 320	6 184	5 940	6 086	5 857	5 446	5 145	5 252	5 149	4 722	4 676
Nagykikinda	18 769	18 766	17 496	16 553	17 371	16 871	16 577	16 583	16 626	15 727	15 237	15 186
Törökkanizsa	3 134	2 968	2 747	2 624	2 675	2 560	2 411	2 419	2 330	2 118	1 917	1 808
Zenta	6 722	6 635	5 998	5 478	6 223	6 101	6 022	6 156	6 098	5 760	5 429	5 178
Csóka	3 426	3 007	2 145	1 990	1 912	1 668	1 604	1 629	1 543	1 423	1 602	1 555
Dél-Bánság	74 938	73 632	71 501	69 564	74 492	76 492	72 109	72 708	72 310	65 738	60 072	57 444
Alibunár	4 269	4 148	3 812	3 440	3 989	3 701	3 278	3 129	3 076	2 653	2 481	2 397
Fehértemplom	4 494	4 257	4 094	3 700	3 237	3 537	3 208	2 982	2 929	2 655	2 518	2 341
Versec	14 330	13 152	12 723	14 569	16 551	16 372	15 344	14 893	14 694	13 549	12 567	12 422
Antalfalva	4 232	4 188	3 932	3 709	3 868	3 654	3 387	3 471	3 464	3 226	2 907	2 848
Kevevára	7 599	7 650	7 774	7 482	7 483	7 753	6 138	6 363	6 285	5 858	5 190	4 830
Ópáva	1 717	1 748	1 780	1 691	1 214	964	719	608	566	541	556	568

Vajdaság községei	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Pancsova	35 796	35 978	34 771	32 390	35 533	37 773	37 700	39 016	38 955	35 233	31 891	29 931
Zichyfalva	2 501	2 511	2 615	2 583	2 617	2 738	2 335	2 249	2 342	2 023	1 963	2 108
Nyugat-Bácska	51 833	51 595	49 827	46 927	50 013	49 022	47 971	45 657	45 119	41 064	39 029	38 546
Apatin	7 000	6 973	6 867	6 464	6 960	6 901	6 553	6 106	6 165	5 724	5 816	5 851
Kúla	10 791	10 514	10 262	9 850	10 592	10 383	10 195	9 288	9 363	8 366	7 904	7 747
Hódság	7 916	8 109	7 992	7 519	8 431	7 823	7 464	6 689	6 196	5 409	5 122	4 941
Zombor	26 126	25 999	24 706	23 094	24 029	23 916	23 760	23 575	23 395	21 565	20 188	20 007
Dél-Bácska	168 727	164 143	163 484	165 502	200 708	209 525	211 815	213 449	215 873	202 114	192 490	188 259
Bács	2 786	2 916	2 978	2 994	3 379	3 433	3 445	3 579	3 620	3 206	3 043	2 246
Palánka	14 228	14 352	14 112	13 526	15 565	15 753	13 522	13 920	14 084	13 198	12 450	12 112
Petróc	3 091	3 122	3 136	3 127	3 615	3 219	2 909	2 922	2 934	2 784	2 664	2 754
Belcsény	4 312	4 062	4 344	3 471	3 603	3 658	3 587	3 336	3 287	3 087	2 889	2 801
Óbecse	10 858	10 545	10 452	10 123	10 727	10 265	9 958	9 661	9 210	8 737	7 979	7 459
Verbász	12 960	13 244	13 023	13 366	14 130	14 499	15 332	15 142	15 150	13 626	12 986	11 920
Zsablya	4 275	4 002	4 392	4 400	4 905	4 878	4 253	4 144	4 131	3 853	3 473	3 349
Újvidék	105 558	101 282	100 064	103 526	132 578	141 563	146 712	148 585	151 369	142 479	136 270	135 027
Szenttamás	3 119	2 926	2 880	3 001	3 329	3 235	2 839	2 829	2 503	2 273	2 166	2 239
Karlóca	756	734	710	660	810	792	798	790	835	896	893	1 029
Temerin	4 554	4 772	5 194	5 210	5 788	6 070	6 447	6 831	7 078	6 376	6 045	5 663
Titel	2 230	2 186	2 199	2 098	2 281	2 160	2 012	1 712	1 673	1 599	1 640	1 659
Szerémség	73 799	73 445	71 584	66 892	70 278	71 076	61 224	63 297	65 039	62 361	60 303	58 348
Indija (India)	9 290	9 374	9 107	8 449	9 676	9 849	8 319	9 793	10 280	9 635	9 377	9 283
Ürög	2 254	2 197	1 607	1 655	1 738	1 689	1 452	1 537	1 479	1 403	1 320	1 247
Pecsince	3 501	3 550	3 577	3 950	4 273	4 175	4 034	3 727	3 884	3 570	3 520	3 374
Ruma	11 580	11 934	11 912	10 871	11 602	11 801	11 296	11 619	11 511	10 552	9 955	10 106
Szávaszentdemeter	24 630	23 493	23 086	19 292	18 186	17 568	17 009	16 004	15 325	15 566	15 213	15 230
Ópázova	14 313	14 858	15 421	15 884	17 389	18 594	12 172	13 544	15 270	14 873	14 554	12 805
Sid	8 231	8 039	6 874	6 791	7 413	7 401	6 943	7 074	7 289	6 761	6 370	6 305

Forrás: *Statistički godišnjak RS*, 2012

A VAJDASÁGI MAGYAR KÖZÖSSÉGEK TERÜLET- ÉS GAZDASÁGFEJLESZTÉSI STRATÉGIÁJA

28. táblázat *Vajdaság foglalkoztatottsági struktúrája (%), 2011*

	Megnevezés	%
1.	Mezőgazdaság	4,5
2.	Ipar	19,7
3.	Építőipar	3,9
4.	Kis- és nagykereskedelem	10,2
5.	Szállítás és raktározás	4,4
6.	Ingatlanok	0,1
7.	Közigazgatás	3,7
8.	Oktatás	8,3
9.	Egészségügy	8,8
10.	Jogi személyiség nélküli vállalkozások és azok foglalkoztatottjai	23,1

Forrás: *Statistički godišnjak RS, 2012.*

A munkanélküliség Szerbiában a válság kitörése óta folyamatosan növekszik, és ez alól Vajdaság sem kivétel. 2011-ben a munkanélküliségi ráta 23,9 %-os volt (29. táblázat). Különösen riasztó az a tény, hogy a felsőfokú végzettségűek száma is egyre növekszik a munkahelyet keresők között, tehát az egyetemről kikerülők egyre hosszabb ideig várnak az első munkahelyükre. Ha az átlagos munkabért vizsgáljuk, akkor kijelenthetjük, hogy a nettó átlagkereset Vajdaságban 375 euró²³.

29. táblázat: *A vizsgált régió községeinek munkanélküliségi adatai, 2000–2010*

Vajdaság községei	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Vajdaság	231 434	243 837	281 025	296 127	294 071	273 392	275 490	215 339	191 609	196 385	198 276
Észak-Bácska	21 087	21 572	24 258	27 867	29 612	26 940	26 191	15 297	13 475	15 969	16 778
Topolya	3 622	4 025	4 416	5 285	5 997	5 934	5 836	3 431	3 180	3 628	3 682
Kishegyes	1 706	1 507	1 644	1 865	2 165	2 055	2 125	1 926	1 943	1 941	2 078
Szabadka	15 759	16 040	18 198	20 717	21 450	18 951	18 230	9 940	8 352	10 400	11 018
Közép-Bánság	25 043	24 871	29 430	32 529	30 598	27 655	29 343	26 161	20 526	19 773	19 629
Begaszentgyörgy	2 292	2 231	2 648	2 966	2 572	2 833	2 973	2 875	2 567	2 444	2 304
Nagybecskerek	15 783	15 324	18 090	20 227	18 775	15 788	16 391	15 365	12 377	12 523	11 717
Magyarcsernye	2 222	2 213	2 524	2 242	2 432	2 438	2 556	2 821	1 263	792	1 343
Törökbecse	2 894	3 275	3 754	4 234	3 803	3 874	4 700	3 255	2 666	2 705	2 854
Szécsány	1 852	1 828	2 414	2 860	3 016	2 722	2 723	1 845	1 653	1 309	1 411
Észak-Bánság	18 776	21 212	24 606	25 502	22 565	18 017	17 936	15 177	15 660	14 905	14 291
Ada	2 060	2 452	2 454	2 625	2 397	2 433	2 298	1 251	1 502	1 593	1 220
Magyarkanizsa	3 077	3 273	3 558	3 951	3 169	2 353	2 275	2 029	2 039	2 301	2 232
Nagykikinda	7 881	8 471	10 453	11 132	10 186	7 878	8 055	7 265	7 300	6 433	6 086
Törökkanizsa	1 299	1 626	1 844	1 841	1 827	1 249	1 350	1 159	1 138	1 118	1 134
Zenta	3 299	3 829	4 115	3 837	3 143	2 561	2 526	2 302	2 504	2 212	2 189
Csóka	1 160	1 561	2 182	2 116	1 843	1 543	1 432	1 171	1 177	1 248	1 430
Dél-Bánság	38 404	40 090	45 423	45 632	45 724	40 594	41 609	34 834	31 147	32 214	33 640

²³ Vajdaságban a bruttó átlagkereset 2014 júliusában 60 758 dinár volt (519 euró), a nettó átlagkereset pedig 43 964 dinár (375 euró). A szerbiai nettó kereseti átlag ugyanebben az időszakban 386 (a bruttó 533) euró volt, a belgrádi régió átlaga 484 (a bruttó 666) eurót tett ki. Szerbiában a minimálbér 21 160 dinár, azaz 180 euró. **Forrás:** CEKOS IN, 2014: <http://www.cekos.rs/prose/C4%8Dne-neto-zarade-plate-jul-2014-godine> (2014. szeptember 7.)

A VAJDASÁGI MAGYAR KÖZÖSSÉGEK TERÜLET- ÉS GAZDASÁGFEJLESZTÉSI STRATÉGIÁJA

Vajdaság községei	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Alibunár	1 857	2 049	2 469	2 563	2 511	2 075	3 147	2 992	2 976	2 770	2 952
Fehértemplom	2 620	2 818	3 161	3 518	3 529	3 967	4 137	3 628	3 290	3 251	3 323
Versec	5 850	6 360	7 373	7 632	8 056	6 856	8 398	6 947	6 069	6 039	6 593
Antalfalva	3 520	3 864	4 224	4 423	4 604	3 641	3 969	3 613	3 336	3 599	3 638
Kevevára	3 557	3 489	3 812	4 106	4 430	4 739	5 010	3 599	3 071	3 233	3 240
Ópáva	1 524	1 745	2 104	2 364	1 590	1 424	1 277	818	869	868	928
Pancsova	17 539	18 071	20 499	19 303	19 247	15 932	13 800	11 722	10 239	11 085	11 431
Zichyfalva	1 937	1 694	1 781	1 723	1 757	1 960	1 871	1 515	1 297	1 369	1 535
Nyugat-Bácska	24 949	26 226	31 352	33 565	32 483	31 718	30 143	25 168	21 641	21 898	21 705
Apatin	4 064	4 092	4 813	5 204	5 326	5 623	5 638	5 322	4 802	4 381	4 122
Kúla	5 879	6 106	7 662	7 310	7 414	6 965	6 749	6 284	5 185	5 103	5 446
Hódság	4 854	4 845	5 651	6 308	6 381	6 438	6 595	5 409	5 070	4 915	5 074
Zombor	10 152	11 183	13 226	14 743	13 362	12 692	11 161	8 153	6 584	7 499	7 063
Dél-Bácska	68 214	70 949	77 251	80 349	79 917	82 091	83 479	64 138	61 341	65 365	65 156
Bács	2 699	2 666	2 618	2 451	2 477	2 639	2 673	1 919	2 064	1 957	1 851
Palánka	8 210	8 247	9 883	9 901	9 579	9 351	8 673	7 051	7 056	7 614	7 922
Petróc	1 962	1 685	1 918	1 759	1 828	1 981	1 804	1 614	1 279	1 168	1 016
Belcsény	1 784	1 885	2 622	2 282	2 545	2 788	2 910	2 168	1 584	1 460	1 591
Óbecse	4 240	4 304	4 530	5 106	5 421	4 816	4 702	3 743	4 181	4 748	4 793
Verbász	7 400	7 299	6 869	7 452	7 750	7 965	8 901	7 770	7 777	7 947	7 282
Zsablya	4 725	5 116	5 418	4 731	4 770	4 851	5 414	4 062	4 065	4 208	3 701
Újvidék	29 948	30 587	33 529	36 319	35 175	36 747	37 041	28 437	26 047	28 805	29 205
Szenttamás	2 825	3 011	3 112	2 835	3 464	3 458	3 600	2 368	2 715	2 825	2 969
Karlóca	-	987	1 101	1 216	1 182	1 208	1 182	943	858	893	872
Temerin	2 598	3 201	3 460	3 826	3 832	4 002	4 052	2 363	2 302	2 464	2 756
Titel	1 823	1 961	2 191	2 471	1 894	2 285	2 527	1 700	1 413	1 276	1 198
Szerémség	34 961	38 917	48 705	50 683	53 172	46 377	46 789	34 564	27 819	26 261	27 077
Indija	6 514	6 951	8 775	9 498	9 447	8 615	8 406	6 381	5 318	5 134	4 736
Ürög	1 456	1 628	1 860	1 770	1 894	1 927	1 926	1 665	1 529	1 476	1 636
Pecsince	2 109	2 260	2 827	2 873	3 012	2 681	2 996	1 857	1 526	973	1 078
Ruma	5 972	6 496	8 368	8 997	9 197	7 583	7 203	5 504	4 943	5 467	5 574
Szávaszentdemeter	9 526	10 613	13 447	14 075	14 189	12 680	12 718	9 630	6 991	6 216	6 565
Ópázova	5 795	6 200	8 142	7 869	9 652	7 624	8 212	5 470	3 987	4 050	4 022
Sid	3 589	4 769	5 286	5 601	5 781	5 267	5 328	4 057	3 525	2 945	3 466

Forrás: *Statistički godišnjak RS*, 2012.

3.4.2. A vajdasági községek fejlettség szerinti megoszlása

A szerbiai Regionális Fejlesztési és Önkormányzati Minisztérium meghatározott gazdasági, demográfiai és szociális statisztikai mutatók alapján minden évben megállapítja az egyes községek fejlettségi szintjét. Ezt a besorolást használja minden állami szerv a munkájához. Ennek alapján Vajdaság községeinek/városainak fejlettségi szintje a következő:

Fejlettségük meghaladja a köztársasági átlagot:

- Szabadka, Újvidék, Nagybecskerek, Magyarkanizsa, Zenta, Karlóca, Versec, Pancsova.

Fejlettségük a köztársasági átlag 80–100%-a közötti:

- Apatin, Ada, Topolya, Bácspalánka, Óbecse, Verbász, Nagyikinda, Ruma, Zombor, Sremska Mitrovica, Temerin.

Fejlettségük a köztársasági átlag 60–80%-a közötti:

- Alibunár, Bácspetróc, Fehértemplom, Kishegyes, Törökkanizsa, Hódság, Szenttamás, Magyarcsérnye.

Fejlettségük a köztársasági átlag 60%-a alatti:

- Csóka, Zichyfalva.

3.4.2.1. Innováció

Vajdaságban Szabadkán, Nagybecskereken, Kishegyesen, Indiján, Versecen található klasszikus ipari parkok, amelyek az elmúlt 10 évben jöttek létre. Ezek közül a verseci már nem is jellegzetes ipari park, mivel az önkormányzat a városban található szabad telkeket értékesítette, és szétszórtan megtelepedtek rajtuk a befektetők. Sok nagyobb városban ehhez hasonló a helyzet. Horgoson, a magyar határ közelében szintén épül egy ipari park, amelynek a tervei már elkészültek, a legszükségesebb infrastruktúra is kiépült, de még nem települt be vállalkozás.

Szabadkán az elmúlt két évben hat külföldi vállalkozás telepedett meg (Siemens – nagy teljesítményű generátorok, Swarovski – kristály, Dunkenmotoren, Norma Group és Continental – a három utóbbi autóiipari beszállító cég, valamint a Calzedonia – fehérnemű gyártásával foglalkozó cég). Kishegyesen a most alakuló ipari parkbaneddig a Júlia Malom kapott helyet. Indiján – Belgrád, Újvidék és a fő közlekedési utak közelségének köszönhetően – három ipari zóna jött létre: az északnyugati, a délnyugati és az olasz. Az ezekben megtelepedett vállalkozások: Henkel, MK Komerc – élelmiszeripar, Izoterm Plama – csomagolóanyag, Terra Production – üdítők, Martini – építőipar, Thyssenkrupp – fémgyártás, Aha Plastik – műanyagipar, Farmina – takarmány, Tradeunique/Galenika – gyógyszeripar, Grundfoss – szerelvények, Microsoft, Alpina – mélyépítészet, Monbat – akkumulátorgyártás stb. Nagybecskereken két ipari park működik: az Écska–délkelet és a Baglyas–Elemér részen. Az écskaiban autóiipari beszállítók, vegyipari vállalkozások és szoftvercégek működnek, a másikban szintén autóiipari beszállítók, építőanyaggyár és élelmiszer-feldolgozók. Versecen elsősorban élelmiszeripari (Bambi, Swisslion, Moja voda) és gyógyászati, valamint egészségipari beruházók telepedtek meg (Hemofarm, Stada, Vetmedic, Fresenius).

Vajdaságban hat üzleti inkubátorház van. Szabadkán, Újvidéken, Magyarkanizsán, Zentán, Nagybecskereken és Bácspetrócön, amelyeket a helyi önkormányzatok alakítottak a Tartományi Gazdasági Titkárság segítségével. Néhány esetben a magánszektor, az egyetemek és a civil

szervezetek is szerepelnek az alapítók között. Az inkubátorok alapítása és működtetése a tartományi gazdasági stratégia része.

Vajdaságban 2011-ben 27 klaszter működött. Ezek közül kiemelkednek a mezőgazdasággal, turizmussal, ITC-vel és fémiparral foglalkozók. Székhelyük főleg Újvidéken és Szabadkán van. Ezenkívül Magyarkanizsán működik bejegyzett egészségügyi klaszter.

Logisztikai kapacitások elsősorban a nagyvárosokban érhetők el, ahol a megfelelő közlekedési feltételek ezt lehetővé teszik, illetve kiemelt helyek még a határátkelők. Nincs egy olyan kiépült logisztikai háttér, ami funkcionálisan csak a logisztikai igények kielégítésére jött volna létre, hanem inkább elszórtan, az ipari zónákban vagy azok perifériáján, illetve a vasutak és folyami kikötők mellett alakultak ki logisztikai kapacitások.

Nagy raktárbázissal és modern logisztikai rendszerekkel ellátott logisztikai központok csak korlátozott számban vannak, ilyen található például Szabadkán (amelyet a Phiwa német cég épített ki saját magának, illetve más megrendelők számára), valamint Újvidéken, Versecen, Zomborban, Nagyikindán, Nagybecskereken, Indián és Pancsován. Ezek közül nagyon kevés az újonnan épült, inkább a régi meglévő infrastruktúrát használják fel, jobbik esetben barnamezős beruházással, rosszabb esetben pedig a több tíz éves rendszereket alkalmazzák folyamatosan. A fő logisztikai központ Belgrád és környéke, Vajdaságból Indián és Pancsova tartozik hozzá.

3.4.2.2. Privatizáció

A privatizáció Szerbiában, így Vajdaságban is, 2008-2009-re befejeződött, és a régi privatizációs törvény értelmében²⁴ 777 vállalat tulajdonjoga megváltozott, az új szerint²⁵ pedig újabb 1638 vállalatot adtak el. Vajdaságban az új privatizációs törvény alapján 493 vállalatot privatizáltak, ami 35%-a az összes privatizált vállalatnak, s ebből 274 millió euró bevétele származott a szerb államnak. A magánosítás szabályozásának köszönhetően maga a folyamat túlnyomórészt zökkenőmentesen zajlott le, a gondok csak néhány évvel a vállalatok magánosítása után kezdődtek. A privatizációs törvénnyel az állam célja az volt, hogy lehetőleg a munkavállalók vegyék birtokukba a saját munkahelyüket biztosító vállalatokat, ezért kedvezményes feltételeket alakítottak ki, ami a későbbiekben visszaütött. Nagyon kevés esetben sikerült a munkavállalóknak megvásárolni a vállalatot, inkább kétes hírű üzletemberek vásároltak, ami oda vezetett, hogy a 2010-es évekre az összes megkötött szerződés 25%-át felbontották, a feltételek betartásának elmulasztása miatt, de akkorra ezek a cégek már jórészt csődközeli állapotban voltak. Történt több újraprivatizálás is, de összességében nem mondható sikeresnek a szerbiai magánosítás, s ezért folyamatosan csökkent a munkahelyek száma is. Jelenleg még több mint 530 vállalat vár magánosításra, ezek elsősorban már nem működő vagy folyamatosan veszteséges vállalatok, illetve olyan állami tulajdonrészek, amelyek egy már többségi részében magánkézben levő vállalatban vannak. Ha megvizsgáljuk az összes privatizáció által érintett (eladott vagy még el nem adott) vállalat eredményességét, megfigyelhető, hogy Vajdaságban összességükben még mindig negatív eredményt érnek el a még nem privatizált vállalatok vesztesége miatt, amelyet a privatizált vállalatok nyeresége sem tud lefedni. Ezek a vállalatok foglalkoztatják a munkavállalók 11%-át vajdasági szinten. Megfigyelhető, hogy a sikeresen privatizált vállalatok tőkéje és nyeresége folyamatosan növekszik, természetesen a világgazdasági válság következményei itt is kifejtették negatív hatásukat. A foglalkoztatottság folyamatosan csökken mind a privatizált vállalatokban (a technológiai fejlesztés és az ésszerűsítés következtében), mind a még nem privatizált veszteséges vállalatokban (piacvesztés, csőd következtében).

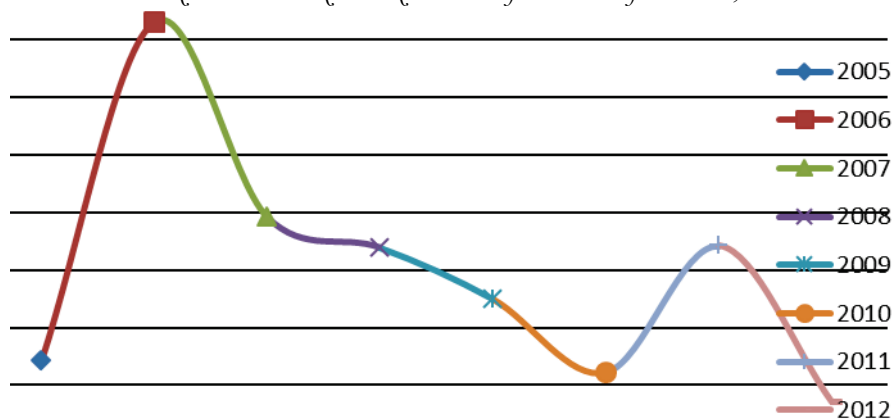
²⁴ Zakon o svojnskoj transformaciji (Sl. gl. RS, br. ...)

²⁵ Zakon o privatizaciji (Sl. gl. RS, br. ...)

3.4.2.3. Külföldi befektetések

4. ábra: A Szerbiába érkezett közvetlen külföldi tőkebefektetések, 2005–2012

Forrás: SIEPA, 2013

Szerbiában az elmúlt években folyamatosak voltak a külföldi tőkebefektetések (4. ábra). A 2005-től 2012-ig terjedő időszakban az összes külföldi tőkebefektetés 76%-a érkezett az Európai Unió tagországaiból, így az uniós vállalatok a legnagyobb külföldi tőkebefektetők az országban. A befektetések 2005-től 2009-ig privatizációs befektetések és zöldmezős beruházások voltak, 2009-től viszont szinte kivétel nélkül zöld- vagy barnamezős (a beruházások 15%-a) beruházások történtek. Vajdaságban jelenleg 240 külföldi tulajdonú cég működik, amelyek összesen 6,7 milliárd eurót fektettek be az elmúlt évtizedben, és összesen 67 600 embernek adtak munkát. A legnagyobb tőkebefektető országok listáját a 30. táblázat, a szektorok szerinti tőkeberuházásokat pedig a 31. táblázat mutatja.

30. táblázat: Legnagyobb befektető országok Vajdaságban, 2013

	Származási ország	Vállalatok száma	Beruházások száma	Beruházások összege (millió euró)	Foglalkoztatottak száma
1.	Németország	30	64	874,5	9 110
2.	Franciaország	17	23	742,2	4 346
3.	Olaszország	36	45	635	8 339
4.	Szlovénia	37	54	581,4	8 268
5.	Belgium	4	4	558	222

Forrás: SIEPA, 2013

31. táblázat: Legnagyobb beruházások Vajdaságban szektorok szerint, 2013

	Szektor	Vállalatok száma	Beruházások összege (millió euró)	Foglalkoztatottak száma
1.	Mezőgazdaság	76	2 085	11 731
2.	Pénzügy	8	1 349,7	8 691
3.	Építőipar	56	818,4	6 274
4.	Fémipar	97	528,6	12 868
5.	Energiagazdaság és kőolajipar	12	518,6	11 020

Forrás: SIEPA, 2013

3.4.2.4. Kereskedelem

A kereskedelem fejlettségi szintje Szerbiában alacsony; a legfejlettebb Belgrád területén és Vajdaságban. A dél- és kelet-szerbiai régióban a kereskedelem jóval fejletlenebb, mint a belgrádi és vajdasági régiókban. Vajdaságban, ahol 21 500 km²-en megközelítőleg 2 millió lakos él, csaknem 26 000 kereskedelmi vállalat és 20 000 önálló kereskedelmi üzlet van bejegyezve. Ezek az adatok azt mutatják, hogy a kereskedelmi hálózat Vajdaság területén elaprózott, és nincs összhangban a régió gazdasági szerkezetével, továbbá hogy nagyon sok vállalat van regisztrálva a kereskedelemben. Az önálló kereskedelmi vállalatok száma az elmúlt időszakban a folyamatos növekedés után csökkenésnek indult, elsősorban azért, mert nem tudják felvenni a versenyt a nagy multinacionális cégek által felépített bevásárlóközpontokkal (másrészt a szerb állam a vállalkozásfejlesztési és beruházásösztönzési támogatásait célirányosan nem terjesztette ki a kereskedelmi tevékenységekre, elejét véve a nem termelői kapacitások és üzleti formák további növekedésének). Emiatt folyamatosan csökken a piaci verseny, jelenleg a tartomány élelmiszer-kereskedelmének több mint 60%-át két vállalat, a Roda és a Delhaize–Maxi tartja a kezében.

Ami a kereskedelmi lokációkat illeti a vajdasági régióban, legnagyobb jelentőségük a jövőben a X. folyosó melletti területeknek lesz. Ebből a szempontból Újvidék és környéke indul a legnagyobb eséllyel az új kereskedelmi lokációk szempontjából, illetve Vajdaság északi része, elsősorban Szabadka és környéke, ahol szintén található alkalmas lokációk modern kereskedelmi és disztribúciós központok kialakítására.

Szerbia nagykereskedelmi forgalmához az elmúlt időszakban Vajdaság átlagosan 25%-kal járult hozzá, akárcsak a kiskereskedelmi forgalmához is. A nagykereskedelem szerkezetét tekintve Vajdaságban a legnagyobb forgalom az alapanyagok területén valósult meg (az összforgalom 28%-a), majd az élelmiszer-nagykereskedelemben (26%), illetve a mezőgazdasági alapanyagok tekintetében a nagykereskedelmi összforgalom 70%-a Vajdaságból származott az elmúlt évben. Ha nem a forgalom nagyságát vesszük figyelembe, hanem Vajdaság részesedését a nagykereskedelmi forgalomból, akkor megállapíthatjuk, hogy ebben a régióban a mezőgazdasági alapanyagok nagykereskedelmének van a legnagyobb jelentősége.

3.4.2.5. Összegzés

Vajdaság jelenleg az ország egyik húzó régiója gazdasági tekintetben, ami elsősorban a többi régió elmaradottságából következik, emellett az évszázados gazdasági hagyományoknak is köszönhető, amelyeket az elmúlt száz év restriktív politikája sem tudott lerombolni, illetve a jó termőföldnek, ami nyersanyagot biztosít a feldolgozóipar számára, és nem szabad megfeledkezni a jó földrajzi helyzetről sem.

Vajdaság gazdaságában vezető szerepet játszanak a mikro- és kisvállalkozások, illetve a sikeresen privatizált vállalatok, s jelentős külföldi tőkebefektetésekre is sor került az elmúlt évtizedben. A foglalkoztatottság nagyban elmarad az uniós átlagtól, és a munkanélküliség is csaknem kétszer akkora, mint Európa nyugati részében. A kevés termelővállalat miatt a térség bruttó hozzáadott értéke is kicsi, de 8 község/város még így is az országos átlag feletti fejlettséget ért el.

Jelenleg a vajdasági magyarság élettere és gazdasági tevékenysége mélyen integrálódott a szerbiai gazdaság szövetébe, és szinte nyoma sem lelhető fel e gazdasági tevékenység bármilyen szintű horizontális vagy vertikális típusú regionális önszerveződésének. Ilyen eltérő körülmények között – még egy jól működő stabil gazdasági környezetet feltételezve is – nehéz lesz a teljes vajdasági magyarság számára egyetlen egységes gazdaságpolitikai nemzetstratégiát és magatartási modellt megfogalmazni.

3.4.3. Energiatermelés, energiahatékonyság, alternatív energiaforrások, zöldenergia

Az Európai Unió energiahatékonysági akcióterve (2007–2012) az energiafogyasztás 20%-os csökkentését irányozza elő 2020-ig. A célt az akcióterv számos közép-, illetve hosszú távú tevékenység elvégzésével kívánja elérni, elsősorban az ésszerűbb szállítással, az energiatermelő és -fogyasztó berendezések hatékonyságának növelésével, korszerűsítésével és a lakosság energiatakarékos tudatának ösztönzésével, de kiemelt fontosságú ezenkívül az újabb technológiák bevezetése is.

Az energiahatékonyság szempontjából az EU-s dokumentumok az energiatakarékos termékek és szolgáltatások bevezetését szorgalmazzák, valamint a fogyasztók szokásainak megváltoztatását annak érdekében, hogy a kevesebb felhasznált energia is ugyanolyan életminőséget biztosítson.

Az uniós szakbizottságok szerint a legnagyobb energia-megtakarítás az alábbi szektorokban érhető el: a lakó- és kommerciális objektumok építésében, ahol a potenciális takarékoság 27–30%-os lehet, a feldolgozóiparban 25%-os, a szállításban pedig 26%-os átlagos megtakarításra lehet számítani

Ezek a potenciális megtakarítások évi 390 millió tonna kőolajnak megfelelő energiát jelentenek, illetve 2020-ig évi 100 milliárd eurót.

A fentiekén kívül az alternatív energiaforrások fokozottabb igénybevétele is kiemelten fontos az energiahatékonyság növelése végett. Az EU tervei szerint 2010-re a megújuló energiaforrásokra támaszkodó energiatermelés részarányának az energiaforrások szerkezetében 6%-ról 12%-ra kellett növekednie.

Szerbia energiagazdaság-fejlesztési stratégiája előírja a megújuló energiaforrások szervezett felhasználását a hőenergia (napenergia és biomassza), valamint a villanyáram előállításában (kis vízerőművek és szélgenerátorok, 10 MW) a helyi fogyasztók számára, valamint a felesleg továbbszállítását a helyi villamos hálózat révén. A stratégia által szorgalmazott megújuló energiaforrások hasznosításával az energiahatékonyság növelésén és a behozatali energiaforrások csökkentésén kívül környezethatékonyság érhető el az energiáiparban, s ezzel egyben eleget lehet tenni az EU egészséges környezetre vonatkozó elvárásainak. Az sem mellékes tényező, hogy az ágazathoz kötődő fejlesztések új munkahelyek megnyitását teszik lehetővé.

3.4.4. Vajdaság és a vizsgált terület megújuló energiaforrásai

Vajdaság földrajzi feltételei közepette a napsütötte órák száma (nyugat-keleti irányban) 2000–2100 óra/év, és az 1 négyzetméter horizontális felületre érkező szoláris energia évi 1350–1500 kWh között alakul (32. táblázat). Ez az energiamennyiség 160–180 m³ földgáz elégetéséből származó hőenergiának felel meg

32. táblázat: A vízszintes felületre érkező átlagos napi napsugárzás hőmennyisége éves szinten, havi lebontásban, kWh/m² – Vajdaság bizonyos településein

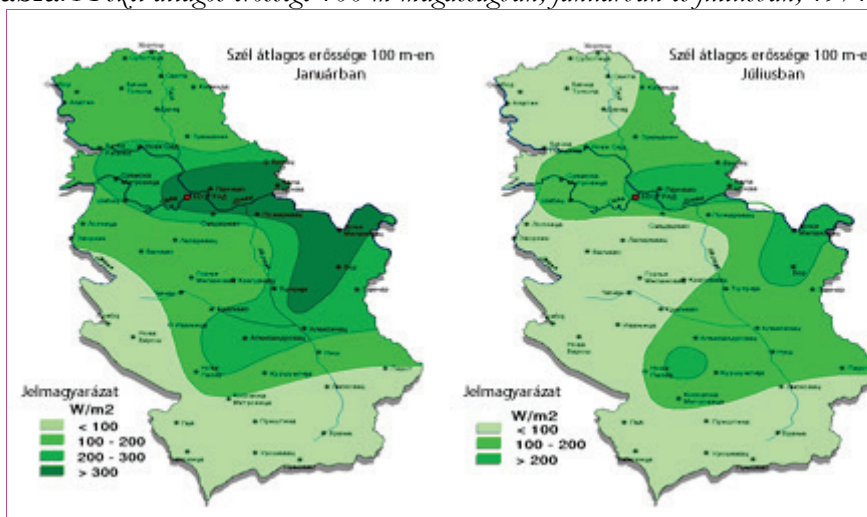
Helység	Jan.	Feb.	Már.	Ápr.	Máj.	Jún.	Júl.	Aug.	Szep.	Okt.	Nov.	Dec.	Éves szinten összesen	Éves napi átlag
Újvidék	1,45	2,35	3,20	4,65	5,80	6,20	6,35	5,75	4,40	2,90	1,45	1,20	1392,64	3,82
Nagybecskerek	1,30	2,15	3,45	4,90	6,05	6,35	6,55	5,90	4,45	2,95	1,45	1,05	1419,45	3,89
Zombor	1,35	2,15	3,35	4,85	5,95	6,30	6,15	5,65	4,20	2,80	1,35	1,40	1387,35	3,80
Nagykikinda	1,00	2,05	3,55	5,10	6,40	6,55	6,85	5,95	4,45	3,00	1,50	1,05	1456,50	3,99
Versec	1,00	2,00	3,35	4,40	6,00	6,40	6,55	6,85	4,60	3,00	1,55	1,00	1424,75	3,90
Palics–Szabadka	1,30	2,10	3,45	5,00	6,15	6,25	6,35	5,85	4,30	2,85	1,40	1,15	1407,40	3,80
Verbász	1,45	2,35	3,45	4,80	5,90	6,15	6,40	5,70	4,35	2,95	1,45	1,20	1406,85	3,85
Dolova	1,30	2,05	3,40	4,80	5,85	6,20	6,55	6,00	4,55	3,00	1,55	1,05	1412,05	3,87

Forrás: *Studijao proceni ukupnog solarnog potencijala – solarni atlas...2011.*

3.4.5. Vajdaság és a vizsgált terület potenciális szélenergia-adottsága

A potenciális szélenergia hasznosításának természetföldrajzi tényezői és lehetőségei adottak, a hasznosítás főleg Vajdaság délkeleti részében mutatkozik reálisnak. Az előreláthatólag 2010-re tervezett 300 MW összkapacitású generátorok nem készültek el, a tervezésük azonban már befejeződött. A kivitelezésen kívül a továbbiakban a rendelkezésre álló megoldások részletesebb kidolgozására, a szélenergia-mérés eredményeinek feldolgozására és a digitális térképek kidolgozására van szükség. Az 5. ábrán a 100 m magasban mért átlagos szélerősség, illetve a januári és júliusi szélerősségi átlagok láthatók.

5. ábra: A szél átlagos erőssége 100 m magasságban, januárban és júliusban, 1971–1990

Forrás: Atlas vetrova AP Vojvdine, 2008

A VAJDASÁGI MAGYAR KÖZÖSSÉGEK TERÜLET- ÉS GAZDASÁGFEJLESZTÉSI STRATÉGIÁJA

A vizsgált terület referenciaadatait a dolovai (Dolovo) és a bálványosi (Bavanište) állomások mérései alapján kaptuk meg (Székelykeve közvetlen közelében):

- Dolova: 48 MW-os kapacitás (24 darab 2 MW/h-s egység), évi 108–149 MW/h villanyáram termelése óránként;
- Bálványos: az 1. szakaszban 100 MW-os kapacitás (94 darab 1,1 MW/h-s egység), évi 250 MW/h áram termelése.

Az energiahatékonyság elérésének egyéb lehetőségei közismertek, alkalmazásuk nagy befektetést igényel.

3.5. Közlekedési és egyéb műszaki infrastruktúra

Vajdaságnak kedvező a közlekedésföldrajzi helyzete, mivel a Pannon-síkság peremén elhelyezkedve összeköti a Kárpát-medencét a balkáni régióval (hegyvidékkel), valamint mert két multimodális közlekedési folyosó halad át a területén (a VII. és a X–Xb). A transzeurópai közlekedési folyosókon keresztül a tartomány bekapcsolódhat a Duna menti államok folyami közlekedési kapcsolatrendszerébe, illetve a kelet-közép-európai, nyugat-európai és közel-keleti nemzetközi közlekedési vérkeringésbe.

A tartomány sík területe lehetővé tette, hogy szerteágazó, fejlett közúti és vasúti hálózat alakuljon ki. Ez a közlekedési hálózat biztosítja Szerbiában a tartomány településhálózatának (város–falu) összeköttetését és a köztársaság egyéb területeivel történő kiváló kapcsolatát, valamint a nemzetközi közlekedési kapcsolatokat. Vajdaságot nemzetközi közutak és vasútvonalak szelik át, a Duna pedig kijáratot biztosít a fekete-tengeri kikötőkhöz, a Duna–Rajna–Majna-csatornán át az atlanti-óceáni kikötőkhöz, de itt halad át az EUROVELO 6 nemzetközi kerékpárút is.

3.5.1. Közúthálózat, közúti közlekedés

Szerbia és Vajdaság AT területén is a törvényi szabályozás elsődrendű és másodrendű országos jelentőségű, valamint községi közutakat és településen belüli utca- és közúttípusokat határoz meg.

Az útkategorizálásról szóló hatályos kormányrendelet alapján (2013) a Vajdaság AT területén átvonuló országos jelentőségű közutak a következőképpen oszlanak meg:

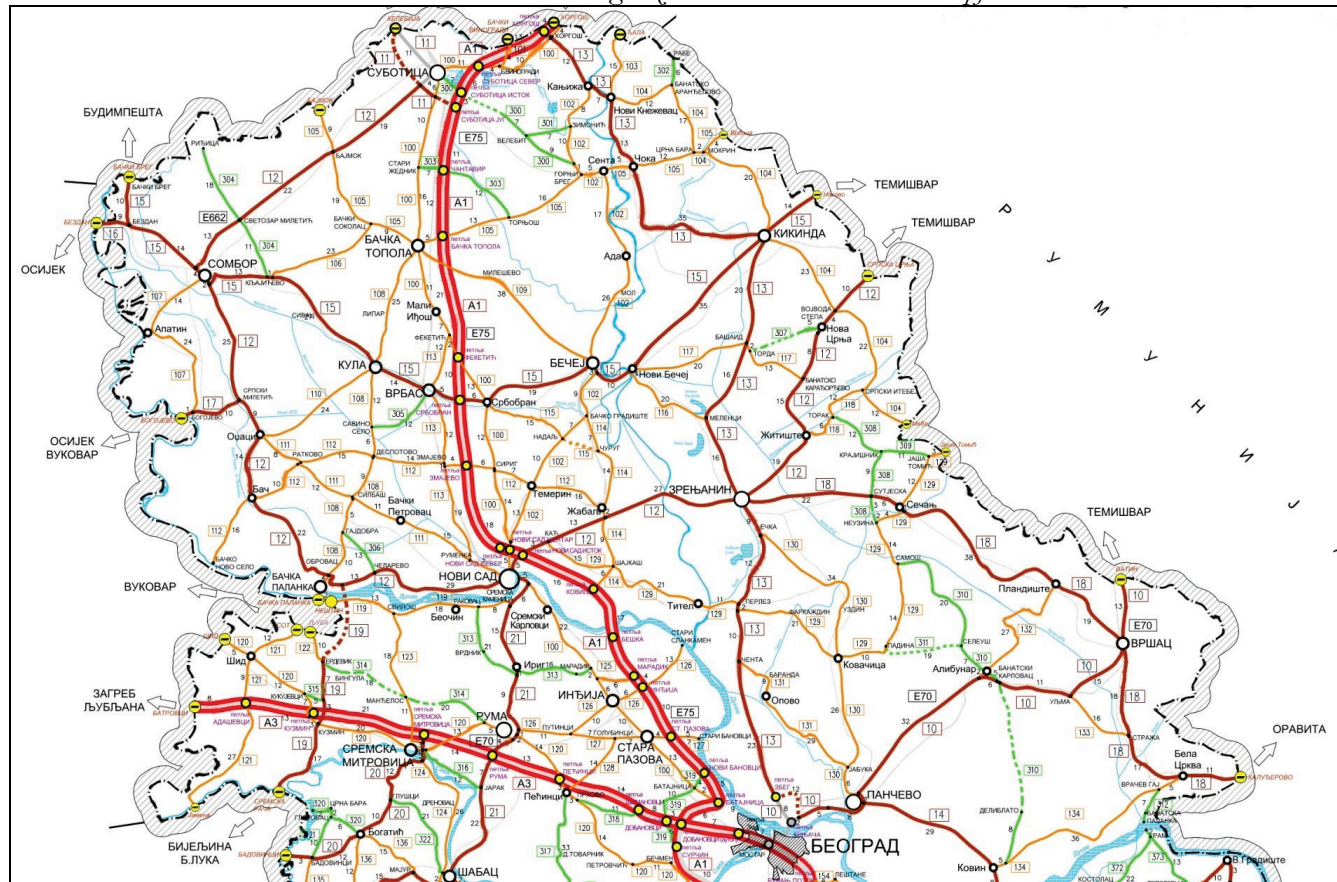
33. táblázat: Országos jelentőségű közutak
(állami út – ÁÚ) megoszlása, 2014

	Országos jelentőségű közutak	Hossz (km)
1.	I. A rendű ÁÚ	258,0
2.	I. B rendű ÁÚ	1012,5
3.	II. A rendű ÁÚ	1658,1
4.	II. B rendű ÁÚ	403,2
	Összesen	3331,8

Forrás: „Vojvodina put” AD, 2014

A községi utak hossza Vajdaság AT területén megközelítőleg 2400 km.

6. ábra: Állami útkategorizálás a 2013. évi rendelet alapján

Forrás: „VLA-VITA” Srpsko društvo za putene, 2013

3.5.2. Európai fontosságú útvonalak és határátkelők Magyarország, Románia, Horvátország és Bosznia- Hercegovina irányába

A tartomány közúthálózatában két IA-kategóriás TEM (TransEuropeanMotorways) útvonal jelenik meg: az E-75 (Vardo/Norvégia–Kréta/Görögország) és az E-70 (LaCoruna/Spanyolország–Poti/Grúzia), valamint az IB kategóriába sorolt nemzetközi jelentőségű E-662 (Eszék–Zombor–Szabadka) közút. Ezek az utak I. rendű állami jelentőségű útvonalként vannak kategorizálva. Az E-75 (IA–A1) vajdasági szakasza 170,6 km. Az E-70 Vajdaság területén Belgrádtól nyugatra fekvő szakasza (IA–A3) 87,4 km (amely autóút is egyben), illetve a fővárostól keletre vonuló útvonal (IB-10) hossza 85,2 km. Megjegyzendő, hogy az E-70 nem érinti az általunk vizsgált területet. A nemzetközi jelentőségű IB kategóriás E-662 útvonal pedig 94,1 km hosszú (Kelebia–Szabadka IB-11, Szabadka–Zombor IB-12, Zombor–Bezdán IB-15 és Bezdán–Batina IB-16).

Szerbia és Magyarország államhatárán a következő közúti határátkelők üzemelnek (nyugat–keleti irány):

- *Béreg (Bački Breg)–Hercegszántó (teberforgalom 3,5 tonnáig)*
- *Bajmok–Bácsalmás (7–19 óráig; személygépkocsi)*
- *Kelebia–Tomba*
- *Bácsszőlős–Ásotthalom (7–19 óráig; személygépkocsi)*
- *Horgos–Rösztke*
- *Gyála–Tiszasziget (7–19 óráig; személygépkocsi)*

Szerbia és Románia között három közúti határátkelő működik:

- *Szerbcsernye–Jimbolias*
- *Vatin–Moravita*
- *Kaluđerovo–Naidas*

A Horvátország felé nyitott határátkelők (nem érintik a vizsgált területet):

- *Bezdán (híd)–Kiskőszeg (Batina)*
- *Gombos (híd)–Erdőd (Erdut)*
- *Bácsspalánka (híd)–Újlak (Ilok)*
- *Sot–Principovac*
- *Šid–Tovarnik*
- *Batrovci–Bajakovo*

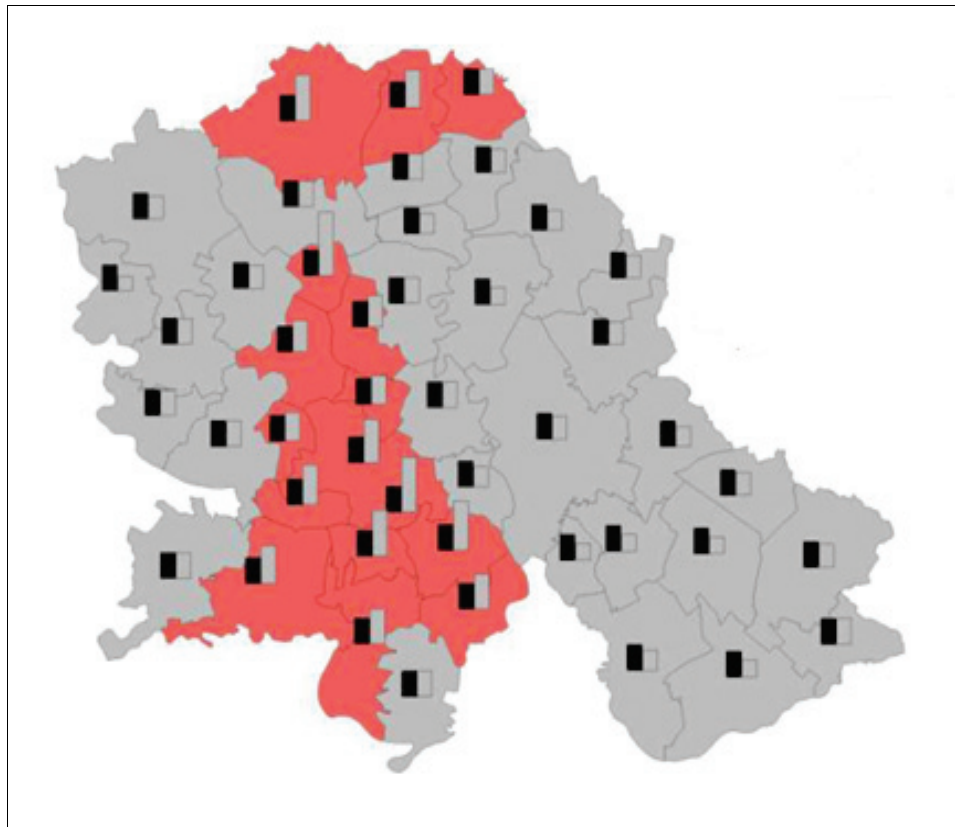
Bosznia-Hercegovina felé a *Jamena (komp)* és *Sremska Rača–Rača* átkelőhelyek működnek.

3.5.3. A közúthálózat és a közlekedésbiztonság értékelése

Vajdaság AT közúthálózatának hossza (az országos jelentőségű és a községi közutakat is beleértve) megközelítőleg 5730 km. Egységnyi területre vonatkoztatva az úthálózat sűrűsége 0,26 km/km². A 7. ábrán (községek szerinti felosztás) láthatóak az átlag alatti, illetve feletti értékek.

7. ábra: Az úthálózat-sűrűség területi különbségei Vajdaságban, 2014

átlag alatti területek
átlag feletti területek

Forrás: „JP Zavod za urbanizam Vojvodine”, 2014.

Az I. rendű közutak kb. 38%-ának szélessége (az autóutakat nem számítva) 7 méteren felüli, további 50%-a 6,10 és 7,00 m közötti, és mindössze 12%-a található a 6,10 m alatti kategóriában. A II. rendű közutak 20%-ának szélessége 7,00 m feletti, további 35%-a 6,10 és 7,00 m közötti, a fennmaradó 45%-a pedig 6,10 m alatti.

Az úttest felszínének sérüléseire vonatkozó adatok alapján az I. rendű közutak 57%-a 10%-nál kisebb mértékben van megsérülve, 20%-uk 10–20%-os, illetve 23%-uk 20%-os mértékben sérült. A II. rendű közutak állapota ehhez hasonló mértékű.

A X-es és a Xb közlekedési folyosók vajdasági szakaszának korábban elkészült szakaszait felújították. Az I. és II. rendű országos jelentőségű utak javítása és felújítása jobbra szükségszerűen zajlik, de pénz híján lassan halad.

A Vajdaság úthálózatán végzett forgalomszámlálás alapján jól követhető a közúti közlekedés intenzitása, mely szerint a főváros vonzáskörzetében levő tartományi városok irányába kimondottan intenzív közlekedés tapasztalható (Pancsova, Szávaszentdemeter, azaz Sremska Mitrovica, Ópázova,

azaz Stara Pazova). A vizsgált területünkön az Újvidék–Szabadka és az Újvidék–Nagybecskerek szakaszok, illetve a Temerin–Újvidék és Bácspetróc–Újvidék szakaszok a legforgalmasabbak.

A közúthálózat közlekedésbiztonsága kifogásolható. A 2012-es év adatai alapján végzett felmérések szerint a 10 000 lakosra vonatkoztatott közlekedési rizikófaktor (LRF²⁶) Bácspetróc (Bački Petrovac) község területén a legnagyobb, Törökbecse, Szenttamás, Titel, Száva-szentdemeter (Sremska Mitrovica), Ürög (Irig), Indiija, Kovačica községek pedig a „magas” kategóriába tartoznak. Az 1000 bejegyzett gépjárműre vonatkoztatott közlekedési rizikófaktor (GRF²⁷) tekintetében a felsorolt községeken kívül, Verbász, Kúla, Topolya, Csóka, Törökkanizsa községek is a „magas” kategóriába tartoznak²⁸.

A közúthálózat és a közlekedés fejlettségével kapcsolatban megállapítható, hogy a községek területén az úthálózat fejlettsége és minőségi állapota eltérő, kihasználtsága az úttest minőségének függvénye. Kifogásolható továbbá az úthálózat közlekedési jelzőrendszere (szignalizációja) és a szükséges közlekedési objektumokkal való ellátottsága is.

A közlekedésirányítás és közlekedésszervezés jelenleg alacsony szintű. A közlekedési formák (szempontok) tekintetében a városi közlekedés főleg a személygépkocsikra összpontosul, a tömegközlekedés kérdése jobbra csak a nagyvárosokban van megoldva.

A közúti áruszállítás környezeti és közlekedésbiztonsági problémákat okoz. Jóllehet a járműpark részben megújult, a közlekedési rendszer egészének fejlesztésére szánt pénzügyi juttatások nem elegendőek.

3.5.4. Vasúti közlekedés

A vasúti közlekedés Vajdaság területén az utóbbi harminc év során visszafejlődött, infrastruktúrája elavult, a nemzetközi forgalomban jelentéktelen szerepet tölt be. Vajdaság területén a vasúthálózat hossza 1735,50 km (Szerbia vasúthálózatának 45%-a), 50%-a a X-es, illetve a Xb folyosón húzódik. A hálózat 5,6%-a dupla nyomtávú vasútvonal, és csupán egyharmada van villamosítva. A pálya rossz minősége miatt azonban nem mindenhol érhető el a megfelelő haladási sebesség.

A vasúthálózat 41%-a (712,3 km) tartozik a kielégítő kategóriába (20–22,5 t/tengelyterhelés). A közlekedéshez szükséges minimális műszaki feltételeknek csupán 739,80 km útszakasz felel meg (16–18 t/tengelyterhelés), a hálózat 16%-a (283,40 km) rossz műszaki állapotban van, 12–14 t megengedett tengelyterheléssel.

A vasúti járműpark állapotának komoly hiányosságai (kevés a tehervagon, elavultak a mozdonyok, lepusztultak a személyvagonok és szerelvények) jelentős keresetkiesést okoznak a Szerb Vasutaknak.

Az 1990-es évek során sem a vasúthálózat, sem pedig a járműpark fejlesztésére nem került sor Szerbiában (Vajdaságban). A teljes vasúti infrastruktúra karbantartását a minimumra csökkentették, ami a rendszer elavulásához és lepusztulásához vezetett. Jelenleg a hálózatnak csupán 45,9%-án van engedélyezve a 80–100 km/h sebesség (a Zágráb–Belgrád pálya vajdasági szakasza), a

$$^{26} LRF = \frac{1 \cdot KSSZ + 11 \cdot SSSZ + 99 \cdot ESZ}{\text{községi lakosság száma}} \cdot 10.000$$

KSSZ – közlekedési balesetekben könnyű sérülést szenvedő személyek száma a község területén
SSSZ – közlekedési balesetekben súlyos sérülést szenvedő személyek száma a község területén
ESZ – közlekedési balesetekben elhunyt személyek száma a község területén

$$^{27} GRF = \frac{1 \cdot KSSZ + 11 \cdot SSSZ + 99 \cdot ESZ}{\text{regisztrált gépjárművek száma}} \cdot 1000$$

KSSZ – közlekedési balesetben könnyű sérülést szenvedő személyek száma a község területén
SSSZ – közlekedési balesetben súlyos sérülést szenvedő személyek száma a község területén
ESZ – közlekedési balesetben elhunyt személyek száma a község területén

²⁸ Forrás: *Agencija za bezbednost saobraćaja*, 2013.

tehervagonok hiánya miatt pedig a becsült napi veszteség a teherszállításban 100 000 euró. A személyszállítás igényeit csak 30–35%-ban tudja kielégíteni a jelenlegi közlekedésszolgáltatás, naponta több járatot is lemondanak a járműpark elavultsága miatt.

A vizsgált terület szempontjából fontos nemzetközi vasútvonal a (Budapest)–Szabadka–Újvidék–Belgrád–Niš–Athén (E-85), valamint a Szabadka–Zenta vasútvonal, melyek hatékonysága, minőségi és gyorsasági okok miatt megkérdőjelezhető.

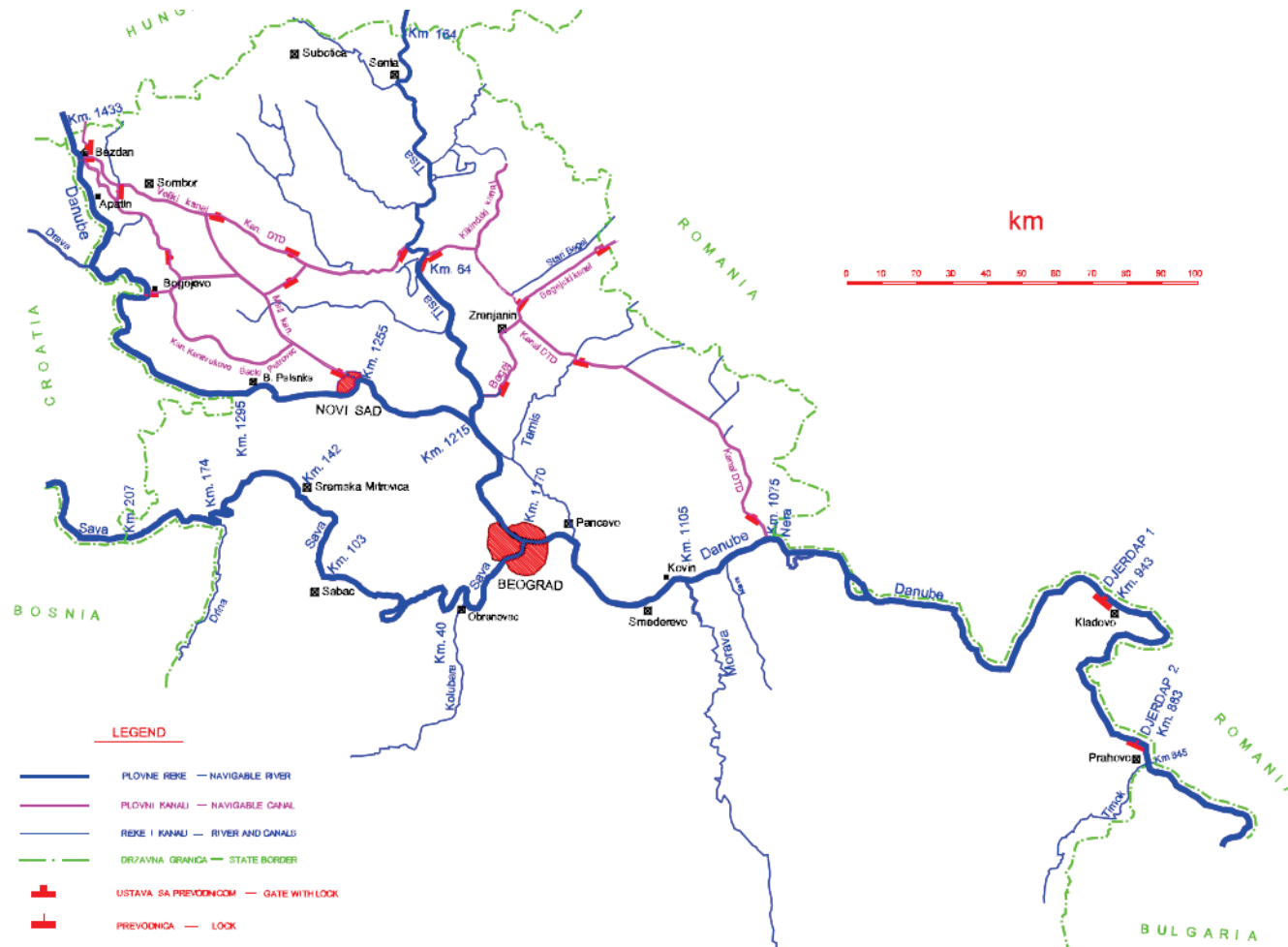
3.5.5. Folyami közlekedés

A tartomány vízi közlekedésének (8. ábra) alapját a Duna (Száva), Tisza, valamint a DTD vízrendszer képezi (HS DTD). A Vajdaság területén hajózható víziutak hossza 1677 km.

A DTD vízrendszer, amely a szabályozott Béga folyóval is összeköttetésben van, kiemelt jelentőségű a folyami közlekedés szempontjából, mivel Bácska és Bánát nagyobb központjait kapcsolja össze a Duna és a Tisza, valamint a nemzetközi folyami közlekedéshez is hozzáférést biztosít.

A csatornarendszer 600 km hajózható csatornájából kb. 330 km-en 1000 t teherbírású hajók közlekedhetnek. A csatornák közötti, illetve a Duna és a Tisza csatlakozásánál beiktatott vízlépcsőkön a hajózás a zsilipeken keresztül történik.

8. ábra: Vajdaság folyami közlekedése, 2006

Forrás: *Generalni plan i studija izvodljivosti za unutrašnji vodni transport u Srbiji. Hidrosistem DTD, 2006.*

Az eddigi folyami áruszállítás maximuma Vajdaságban a HS DTD-csatornán 1979-ben 4 200 000 t volt, ami azóta lényegesen lecsökkent, kb. 500 000 tonna.

3.5.6. Logisztikai központok

A tartomány regionális területrendezési terve által előirányzott, intermodális terminálokkal ellátott logisztikai központokat a közlekedéshálózati helyzetük, nemzetközi jelentőségük, regionális és szubregionális jellegük és határ menti helyzetük alapján határozták meg. Ezek szerint a nemzetközi logisztikai központok Újvidéken, Pancsován, Apatinban, Szabadkán, Szávaszentdemeteren (Sremska Mitrovicán) és Gomboson alakíthatók ki. A regionális jelentőségű, intermodális terminálokkal ellátott logisztikai központokat Zomborba, Zentára, Kovinba, Nagybecskerekre, Versecre, Indijára, Ópázovára, Bácspalánkára és Rumára, a helyi jelentőségű központokat pedig Óbecse és Törökbecse térségébe, valamint Topolyára, Nagyikindára, Verbászra és Törökkanizsára telepítik.

A közlekedés környezeti vonatkozását illetően kedvezőtlen tendenciaként tapasztalható a személyautók, valamint a taxiközlekedést lebonyolító személyautók számának növekedése. Pozitív változásként könyvelhető el a kisebb kapacitású autóbuszok üzemeltetésének térhódítása mind a peremvárosi, mind pedig a városközi személyforgalomban. A forgalom okozta zaj és légszennyezés csökkenését az elkerülő utak kiépítésével, a zajfagó falak és más műszaki, illetve közlekedésszervezési megoldásokkal érték el a tartományban. A teherforgalom, amely az útdíj fizetése miatt kerül az autópályá(ka)t, számos településen nagy terhelést okoz. Kedvező változásként könyvelhető el az ólommentes üzemanyag használatának teljes térhódítása, a kén-dioxid-kibocsátás csökkenése és a bioüzemanyag használatának emelkedő tendenciája, azonban a nitrozus gázok (60%) és a szénmonoxid (17%) általi környezetszennyezés továbbra is jelentős mértékű.

A probléma megoldását nehezíti, hogy a vasúti és a folyami közlekedés olyan nagy mértékben visszafejlődött, hogy nem képesek csökkenteni a közúti teherforgalom okozta számos konfliktust, környezeti problémát.

Szerbia 2008-ban elfogadott vasúti, közúti, vízi, légi és intermodális közlekedésfejlesztési stratégiája, 2008–2015²⁹) értékeli a közlekedési módokat, és vázolja a közlekedésnemek állapotát az infrastruktúra és szállítás fejlesztése szempontjából, definiálja a közlekedési rendszer hosszú távú stratégiáját és megvalósítási tervét, szem előtt tartva a szállítási ágazat fenntartható fejlődésének szükségességét Szerbiában.

A stratégia célterületének közúti közlekedéshálózata kedvező. Mindkét közlekedési folyosó érinti a területét. A közúthálózat minősége viszont az E-75 autópályán kívül megkérdőjelezhető. Az újonnan kialakult nemzetközi tranzitforgalom igényei miatt (illetve Románia és Horvátország EU-hoz való csatlakozása és az ezzel járó, Vajdaságot is érintő teherforgalom intenzitásának növekedése miatt) sürgős közúti fejlesztésre lenne szükség, ami a közlekedés rugalmasságának biztosításán kívül területfejlesztési szempontból is jelentős volna. A tranzit jellegű személy- és áruforgalom önmagában ugyan nem jár közvetlen kimutatható előnyökkel a célterület gazdasága és lakossága számára, de ennek a forgalomnak a helyi és regionális működőképes gazdasággal, valamint a belső közlekedési és logisztikai hálózattal történő összekapcsolása területfejlesztési eredményekkel járhat. Ezt a gondolatmenetet támaszthatja alá a szomszédos államok területén, de a vizsgált terület közvetlen közelében épült, közlekedésföldrajzi szempontból előnynek számító temesvári és szegedi repülőtér vagy a történelmi jelentőségű (Nagyvárad)–Szeged–Szabadka–Baja–(Rijeka) vasútvonal egyes – a vizsgált területet érintő – szakaszainak (a tervezés szintjén levő) revitalizációja.

²⁹ Forrás: *Sl. gl. RS, br. 4/08.*

3.6. A célterület turizmusának értékelése

Észak-Bácska, Észak-Bánság és Közép-Bánság térségeiben az elmúlt évtizedekben a turizmust elsősorban a vadász-, gyógyfürdő- és kis mértékben a városokat érintő, kulturális jellegű turizmus jellemezte. Az ország számára fontos a turizmussal külföldről beáramló bevétel, ezért Szerbia kormánya is prioritásnak tekinti az idegenforgalom fejlesztését.

A vendéglátás és az idegenforgalom részben a tranzithelyzetnek köszönhetően fejlődött, különösen igaz ez a tranzitforgalomhoz kapcsolódó út menti szolgáltatásokra, amelyek az alacsonyabb kategóriájú szálláshelyekhez, éttermekhez, töltő- és szervizállomásokhoz, pihenőhelyekhez, illemhelyekhez kapcsolódnak. Nagy probléma azonban, hogy a szolgáltatások alacsony szintűek, és nagyok a különbségek ebben a tekintetben a térségben.

Jelentős tranzitutak haladnak keresztül itt, amelyek idegenforgalmi folyosóként is szolgálhatnak. A megközelítés szempontjából a vasúti és a közúti infrastruktúra ugyancsak fejlesztésre szorul.

Természeti adottságok tekintetében kiemelkedő kínálattal rendelkezik a tartomány a vízi, gyalogos-, kerékpáros-, lovas-, horgász-, vadász- és ökoturizmus szélesebb körű elterjedéséhez.

Észak-Bácska, Észak-Bánság, Közép-Bánság, továbbá Óbecse, Temerin és Szenttamás egyaránt vonzó célterületnek számítanak az egészségturizmus, falusi turizmus, kultúrturizmus és a vadászturizmus szempontjából. A vadászturizmus az egyik legfejlettebb turisztikai ág a régióban. Főleg a közeli országokból, elsősorban Olaszországból és Németországból érkeznek ide vadászok. Sajnos a kevésbé szigorúan szabályozott és ellenőrzött vadászat vonzza Vajdaságba a turisták jelentős részét.

Turisztikai szempontból Észak-Bácska területén a Palicsi-tó a legnagyobb vonzerő, amely már az 1920-as évek elején is kiemelkedő turisztikai jelentőséggel bírt. Mai állapotában fürdőzésre már nem alkalmas a tó, de a horgászok kedvelt helye. A Ludasi-tó, a Velebiti-tó és a Tisza további horgászlehetőséget nyújtanak. A Tiszán sétahajózásra, motoros hajózásra és evezős hajózásra van mód, elsősorban a helyiek használhatják ki ezt a rekreációs lehetőséget. Ennek ellenére a térség turizmusában nem kap megfelelő hangsúlyt a Tisza. A helyzet megváltoztatásához a parti infrastruktúra (pl. hajóállomások, kempinghelyek) kiépítésére lenne szükség.

Ez a régió egy hagyományosan multikulturális térség, amelyben több etnikum él egymás mellett. A régió idegenforgalma szempontjából éppen ez a sokszínűség az egyik legfőbb vonzerő, ami a számos nemzetiséghez kötődő kulturális örökségben, a sajátos építészeti hagyományokban, a tárgyi kultúrában, a mindennapi élethez kapcsolódó néphagyományokban és szokásokban nyilvánul meg. A helytörténeti házak, gyűjtemények létrehozása növelné a hagyományokra alapozó turizmus vonzerejét, valamint elmélyítené az identitástudatot is.

Jövőtervezés, a családi vállalkozások minél magasabb szintre emelése, összefogás, együttműködés – mindez megfogalmazódott a klaszterek megalakulásakor ezekben a régiókban, és követendő példaként szolgálnak a turizmus fejlesztése terén.

A Regionális Egészségturizmus Klaszterbe a magyarkanizsai intézményeken kívül még hat község tartozik: Óbecse, Ada, Zenta, Szabadka, Topolya és Kishegyes a területükön működő idegenforgalmi szervezetekkel, gyógyintézményekkel, szállodákkal, vendéglőkkel, oktatási intézményekkel együtt. A klaszter 32 taggal alakult, és számuk folyamatosan bővül. A megalakulást követően a magyarországi Dél-alföldi Termál Klaszter együttműködési megállapodást írt alá a Regionális Egészségturizmus Klaszterrel. Azóta a két klaszter a szoros együttműködést szorgalmazza.

A Szabadka–Palics Kistérségi Turisztikai Klaszter 2008-ban alakult meg, és a Szabadka–Palics mikroregió turisztikai szektorának szervezeteiből áll; 25 tagja van, ezek közül 5 tudományos kutató- és támogatóintézmény, 20 pedig az érvényes kínálatot képviseli a mikroregió turizmusának és

vendéglátásának területén. A klaszter célja a turisztikai kínálat javítása és támogatása a Szabadka–Palics mikrorégióban.

Az Ister (Istar) 21 Duna Menti Turisztikai Klaszter a turizmus fejlesztésére és a turizmusban való együttműködésre szolgál. A Gazdasági és Regionális Fejlesztési Minisztérium támogatásával 2008-ban alakult. Célja a turizmus fejlesztése és az együttműködés szorgalmazása a Duna mentén, a piackutatás, a turizmusban dolgozók képzése, a turizmus bemutatása és népszerűsítése. Ez a klaszter magában foglalja Szerbia Duna menti területét, amelynek célja a multikulturalizmus, a népi hagyományok, a helyi gasztronómiai tradíció turistacsalogató bemutatása Vajdaságban és a Belgrádtól délre eső Duna menti településeken.

3.6.1. A szálláshely-kapacitás alakulása Szerbiában és Vajdaságban 2006-tól 2012-ig

A turisztikai kínálat talán egyik legfontosabb mutatószáma a szállásadók köre és a szálláshelyek száma. Szerbia északi részén (Vajdaságban) a kutatót periódusban a szálláshelykínálat, ezen belül is a szobák és a férőhelyek száma folyamatosan bővült. Az ide érkező vendégeket 2011-ben már 41 595 férőhely várta, ami Szerbia szálláshelyeinek a negyedét teszi (34. táblázat). A férőhelyek száma 2012-ben csökkenő tendenciát mutatott.

A szálláshelyek többsége felújításra szorul. Ez a probléma jelentősen korlátozza az idelátogató turisták számát is. Az utóbbi években a magánszektor térhódításával ezek a gondok mérséklődtek.

34. táblázat: A szálláshelyek számának alakulása Szerbiában és Szerbia északi részén, 2006–2012

	Év	Szerbia			
		Összesen		Szerbia – Észak	
		Szoba	Férőhely	Szoba	Férőhely
1.	2006	37 145	88 598	9 403	20 174
2.	2007	45 009	112 708	11 759	27 079
3.	2008	46 349	116 182	12 511	29 325
4.	2009	45 356	112 815	12 975	30 191
5.	2010	48 041	119 427	13 692	31 935
6.	2011	50 755	127 664	16 741	41 595
7.	2012	46 020	113 385	13 878	31 214

Forrás: *Statistički godišnjak RS*, 2007–2013.

3.6.1.1. Észak-Bácska, Észak-Bánság és Közép-Bánság körzetek, valamint Óbecse, Szenttamás és Temerin községek turisztikai kereslete

A régió iránt elsősorban a szomszédos országok lakói és a belföldi lakosok részéről nyilvánul meg fizetőképes kereslet. A tömegturizmus jelei nem mutatkoznak a térségben. A látogatásokat egy- vagy félnapos itt-tartózkodás jellemzi. A vendégéjszakák alacsony száma annak tulajdonítható, hogy a vendégek gyorsan bejárják a környéket, és mivel nincs olyan látványosság, amely több napra is idekötne őket, viszonylag gyorsan elhagyják a térséget.

A térség szálláshelyei iránt megnyilvánuló – főként belföldi – turisztikai kereslet 2007 után szinte minden településen csökkent, erre vall a vendégforgalom vizsgálata is.

A vendégek számának alakulása a 2007. évi csúcspont után három község (Topolya, Zenta és Nagybecskerek) kivételével csökkenő irányzatot mutat. Óbecsén, Temerinben és Szenttamáson

A VAJDASÁGI MAGYAR KÖZÖSSÉGEK TERÜLET- ÉS GAZDASÁGFEJLESZTÉSI STRATÉGIÁJA

pedig 2011-ben és 2012-ben hivatalosan nem jegyezték a vendégek számának alakulását. Némi javulás tapasztalható 2010-ben Topolya, Ada, Magyarkanizsa, Nagyikinda, Törökbecse és Szécsány községekben, ahol néhány százalékos ideiglenes jellegű növekedés figyelhető meg (35. táblázat).

35. táblázat: *A vendégek számának alakulása, 2002–2012*

	Község/év	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
1.	Topolya	6 461	4 359	2 835	3 516	2 278	3 223	3 950	4 562	5 071	5 042	4 416
2.	Kishegyes	181	207	151	99	98	70	44	6	n/a	n/a	n/a
3.	Szabadka	42 109	36 364	32 124	42 097	45 959	59 689	54 516	54 629	52 618	56 058	57 151
4.	Ada	710	1 043	974	1 230	1 167	1 451	1 288	1 033	1 106	1 086	1 020
5.	Magyarkanizsa	10 054	8 896	10 275	13 116	13 630	16 906	13 708	12 602	13 345	11 467	7 930
6.	Nagyikinda	9 340	9 203	8 797	8 569	7 758	11 657	10 394	6 823	7 088	4 988	4 395
7.	Törökkanizsa	1 058	264	n/a	n/a	341	581	219	1	n/a	n/a	n/a
8.	Zenta	3 759	3 865	3 732	3 246	3 799	1 806	2 835	3 338	3 088	2 566	2 919
9.	Csóka	n/a	n/a	n/a	n/a	406	920	1 066	741	655	755	746
10.	Begaszentgyörgy	1 737	1 403	2 337	2 701	2 021	1 998	909	976	545	608	1 842
11.	Nagybecskerek	20 251	18 093	19 168	23 620	20 579	7 789	18 974	16 271	15 278	15 451	15 324
12.	Magyarcsernye	660	375	132	171	353	372	446	431	188	n/a	214
13.	Törökbecse	3 069	3 412	2 951	2 946	2 790	3 735	3 338	2 840	3 967	3 031	3 155
14.	Szécsány	896	607	207	n/a	n/a	762	684	788	1 158	647	578
15.	Óbecse	6 494	5 175	5 291	5 118	4 723	5 768	4 154	3 609	2 609	n/a	n/a
16.	Temerin	n/a	n/a	596	384	374	166	494	69	13	n/a	n/a
17.	Szenttamás	2 210	1 393	n/a	n/a	n/a	n/a	n/a	n/a	n/a	n/a	n/a

Forrás: *Statistički godišnjak RS, 2003–2013.*

A vendégek idecsalogatásához gazdagabb és színvonalasabb vendéglátóipari és idegenforgalmi kínálat, jobb infrastruktúra szükséges. A térség jelenleg nem tartozik a turisták által legintenzívebben keresett régiók közé, ezenkívül megfigyelhető a turistaforgalom egyenlőtlen regionális eloszlása is.

3.6.1.1.1. Észak-Bácska

A szálláshelyekről 1999-től 2003-ig rendelkezünk adatokkal, mivel a következő évektől nem jegyzik a szálláshelyek számát. Erre az öt évre jellemző, hogy Topolya és Kishegyes községekben semmiféle változás nem történt a szálláshelyek számának alakulásában, Szabadka községben viszont növekvő tendencia tapasztalható (36. táblázat).

36. táblázat: *A terület szálláshelyeinek száma, 1999–2012*

	Község/Év	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
1.	Topolya	252	252	252	252	252	n/a	n/a	n/a	n/a	n/a	n/a	n/a	n/a	n/a
2.	Kishegyes	0	14	14	14	14	n/a	n/a	n/a	n/a	n/a	n/a	n/a	n/a	n/a
3.	Szabadka	547	584	672	766	766	n/a	n/a	n/a	n/a	n/a	n/a	n/a	n/a	n/a

Forrás: *Statistički godišnjak RS, 2000–2013.*

A turizmus és a vendéglátás fejlesztése jelentős újítások bevezetését teszi szükségessé, korszerűsítést követel meg. A szálláskapacitásokat a magánszektorban is bővíteni kell.

Turisztikai kereslet

A külföldi és a belföldi vendégek száma 2007-ig növekedett mind a három községben. A külföldi vendégek száma további emelkedést mutat Topolyán és Szabadkán, viszont a belföldiek száma csökkent 2007 után, kivéve Topolya községet (37. táblázat).

37. táblázat: *A belföldi és külföldi vendégek száma 2002–2012*

	Község/Év	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
1.	Topolya	5 633/ 28	3 780/ 579	2 368/ 467	2 947/ 569	1 871/ 407	2 065/ 1 158	2 366/ 1 584	3 094/ 1 468	3 505/ 1 566	3 471/ 1 571	3 083/ 1 333
2.	Kishegyes	181/ 0	200/ 7	143/ 8	88/ 11	89/ 9	70/ 0	44/ 0	6/ 0	0/ 0	n/a	n/a
3.	Szabadka	34 809/ 7 300	30 708/ 656	24 917/ 7 207	32 715/ 9 382	37 023/ 8 936	48 403/ 11 286	39 880/ 14 636	39 822/ 4 807	37 012/ 15 606	36 445/ 19 613	37 551/ 19 600

Forrás: *Statistički godišnjak RS; Opštine i regioni u RS, 2003–2013.*

A vendégéjszakák száma 2008 után mindhárom községben csökkenő tendenciát mutat (38. táblázat).

38. táblázat: *Belföldi és külföldi vendégek éjszakázásainak száma, 2002–2012*

	Község/Év	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
1.	Topolya	12 805/ 1 569	8 433/ 1 071	5 456/ 973	6 284/ 1 286	5 177/ 796	5 171/ 2 990	5 722/ 3 162	5 745/ 2 626	7 047/ 2 755	7 469/ 3 191	6 106/ 3 238
2.	Kishegyes	539/ 0	320/ 7	223/ 8	88/ 11	124/ /9	109/ /0	49/ /0	6/ /0	0/0	n/a	n/a
3.	Szabadka	51 537/ 15 401	49 064/ 9 968	57 671/ 15 031	59 113/ 18 574	58 363/ 17 912	85 805/ 26 729	80 204/ 29 945	79 279/ 27 829	69 680/ 28 593	62 871/ 37 007	64 889/ 39 600

Forrás: *Statistički godišnjak RS; Opštine i regioni u RS, 2003–2013*

3.6.1.1.1. Turisztikai vonzerők

Észak-Bácska elsősorban természeti kincseire, hagyományaira, valamint sokszínű kultúrájára alapozhatja turizmusát. Észak-Bácska esetében néhány településnek az átlagosnál nagyobb a turisztikai vonzereje. Kiemelt szerepe van Szabadkának és a hozzá kapcsolódó turisztikai központnak, Palicsnak. Szabadkát a tolerancia városának is nevezik; három nemzet kultúrája keveredik benne. Ez a kulturális sokszínűség nagy lehetőségeket rejt magában turisztikai szempontból. A várostól északra, a határ mentén végig erdő húzódik, ahol több vadászház is van, illetve több üdülőtelep, amely szintén turisztikai érték. Célszerű lenne erősíteni Szabadka konferenciajellegét is, hiszen olyan intézmények találhatóak a város központjában (pl. kulturális intézmények, egyetemi karok, egyházi létesítmények, hotelok), amelyek mind befogadóképességük, mind pedig attraktivitásuk folytán alkalmasak ilyen típusú rendezvények lebonyolítására.

Szabadka jelentős kulturális és történelmi kínálattal várja az idelátogatókat. A város központjában helyezkedik el a magyar szecesszió stílusjegyeit viselő, a Zsolnai cég díszes kerámialapocskáival borított Városháza. A magyar szecesszió kiváló példája még a Raichle Ferenc által tervezett Raichle-palota is, valamint a zsinagóga és több épület a korzó környékén. A város főterét és a korzót ékesítő szökőkutak a szecesszió jegyében Zsolnay-kerámiával vannak díszítve.

A térség legjelentősebb tanyái: a Róka-tanya, Jelen tanya, Đorđević tanya, Majkin salaš; ezek a vidéki turizmus fejlesztésének fő pillérei.

Szabadkán és Palicsan minden évszakban gazdag kulturális, szórakoztató programok kerülnek megrendezésre: Palicsi Majális, európai filmek fesztiválja, SUMMER 3P Elektronikus Zenei Fesztivál, Trenchtown, Etnofest, Interetno, gyermekszínházak fesztiválja, Dužijanca aratóünnepség, szüreti napok stb.

Palicsfürdő Szabadkától 9 km-re délkeletre fekszik, s 150 évvel ezelőtt kezdődött meg itt a szervezett turizmus kiépítése. Sajnos, a 20. század közepére – a rossz vízgazdálkodás következtében – a tó vize elvesztette gyógyhatását. Palics másik nevezetessége az állatkert a világ minden részéről származó állatokkal. A tóparti park közepén helyezkedik el a szabadtéri színpad, ahol nyáron színházi előadásokat, filmvetítéseket s egyéb rendezvényeket tartanak.

A sportok szerelmesei számára Palics kiváló pihenőhely, a tavon szinte minden vízi sport űzhető, ezenkívül teniszpálya, tekepálya és kerékpárkölcsonzó áll a vendégek rendelkezésére, valamint sárkányrepülésre is lehetőség nyílik. Az üdülőtelep mellett helyezkedik el a sportközpont, ahol minden labdajátékra alkalmas pálya kiépült. A tó azon kívül, hogy szabadidő-tevékenységre nyújt feltételeket, megfelelő befektetés és tudatos fejlesztés folytán a vajdasági vitorlázás fellegváraként válhatna közhasznúvá.

A Ludasi-tó Szabadkától keletre fekvő, ősrégi tó. Halban gazdag még ma is. A vadvizekre vonatkozó ramsari egyezmény alapján európai jelentőségű természetvédelmi területnek számít a madárvonulások szempontjából, a vándormadarak ugyanis a tavat övező nádasokban és a tópart mentén találnak pihenőhelyet.

Idegenforgalmi kínálat szempontjából említésre méltó a topolyai tájház, a szélmalom, valamint a kovács- és a bognárműhely is. Topolya határában helyezkedik el a Topolyai-tó, amely kiépített, korszerű strandjaival számos vendéget vonz egész évben. Mindezt kiegészíti a lovassport kedvelőinek paradicsoma, a zobnaticai birtok, amelynek területén található Vajdaság egyedülálló lovasmúzeuma és lovardája.

Kishegyes a Kátai-tanyának köszönhetően a falusi turizmus fejlesztésére alkalmas. Ez a tanya a Bács-ér mentén, a völgyparton fekszik. Elsősorban diákturizmusban érdekelt, 80 ember számára nyújt elhelyezést (komfortos, étkezési lehetőség is van). A tanya mellett, a településen működik Vajdaság egyetlen pékmúzeuma. Mindez elsősorban a falusi turizmus kedvelőit csalogatja.

A turizmus sajátos formája a bevásárlóturizmus, amiből leginkább Szabadka profitál. Az észak-bácskai térség bizonyos értelemben előnyös helyzetben van, mivel Magyarországgal való természeti, kulturális és más kapcsolatai évszázadosak. Ezt a kapcsolatrendszeret és Magyarország kivételes turisztikai világgazdasági pozícióját kihasználva eredményes együttműködés valósítható meg.

3.6.1.1.2. Észak-Bánság

Ahogy Észak-Bácska községeiben, úgy Észak-Bánságban sem tartják nyilván a szálláshelyek számát 2003 után. A számon tartott öt évről elmondható, hogy 1999-hez képest 2000-ben nőtt a szálláshelyek száma, az ezt követező években viszont nem történt érdemleges változás ezen a téren (39. táblázat).

39. táblázat: A terület szálláshelyeinek száma, 1999–2012

	Község/Év	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
1.	Ada	0	57	57	57	57	n/a	n/a	n/a	n/a	n/a	n/a	n/a	n/a	n/a
2.	Magyarkanizsa	306	340	340	340	340	n/a	n/a	n/a	n/a	n/a	n/a	n/a	n/a	n/a
3.	Nagykikinda	178	233	233	233	233	n/a	n/a	n/a	n/a	n/a	n/a	n/a	n/a	n/a
4.	Törökkanizsa	23	44	44	44	44	n/a	n/a	n/a	n/a	n/a	n/a	n/a	n/a	n/a
5.	Zenta	110	110	110	110	110	n/a	n/a	n/a	n/a	n/a	n/a	n/a	n/a	n/a
6.	Csóka	0	0	0	0	0	n/a	n/a	n/a	n/a	n/a	n/a	n/a	n/a	n/a

Forrás: *Statistički godišnjak RS*, 2000–2013.

A VAJDASÁGI MAGYAR KÖZÖSSÉGEK TERÜLET- ÉS GAZDASÁGFEJLESZTÉSI STRATÉGIÁJA

A külföldi és belföldi vendégek száma 2007 után folyamatos csökkenést mutat. Összességében a belföldi kereslet vált meghatározóbbá, de ez sem mutat jelentősebb mértékű növekedést 2007-hez képest, amikor a legintenzívebb volt a turistaforgalom (40. táblázat).

40. táblázat: *A belföldi és külföldi vendégek száma, 2002–2012*

Község/Év	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
1. Ada	481/ 229	509/ 534	447/ 527	682/ 548	500/ 667	671/ 780	540/ 748	325/ 708	410/ 696	369/ 717	303/ 717
2. Magyarkanizsa	9 891/ 163	8 584/ 312	9 665/ 610	11 817/ 1 299	11 887/ 1 743	14 333/ 2 573	12 165/ 1 543	11 117/ 1 485	11 466/ 1 879	9 120/ 2 347	5 975/ 1 955
3. Nagykikinda	8 220/ 1 120	8 153/ 1 050	7 680/ 1 117	6 346/ 2 223	5 822/ 1 936	8 470/ 3 187	7 645/ 2 749	4 793/ 2 030	5 045/ 2 043	3 681/ 1 307	3 838/ 557
4. Törökkanizsa	833/ 225	223/ 41	0/ 0	0/ 0	277/ 64	436/ 145	191/ 28	0/ 1	0/ 0	n/a	n/a
5. Zenta	3 214/ 545	3 325/ 540	3 064/ 668	2 725/ 521	2 920/ 879	1 336/ 470	1 515/ 1 320	1 520/ 1 818	1 421/ 1 664	844/ 1 722	1 244/ 1 675
6. Csóka	0/ 0	0/ 0	0/ 0	0/ 0	312/ 94	763/ 157	9 45/ 121	617/ 124	584/ 71	640/ 115	734/ 12

Forrás: *Statistički godišnjak RS; Opštine i regioni u RS, 2000–2013.*

Az vendégéjszakák száma tekintetében ugyancsak a 2007. év volt meghatározó, ezután ugyanis csökkenés tapasztalható minden községben. Kivétel Zenta község, ahol 2009-ig folyamatos növekedés volt tapasztalható, majd itt is csökkent a vendégéjszakázás (41. táblázat). Magyarkanizsa kivételével 2012-ben a vendégéjszakák száma enyhe emelkedésnek indult.

41. táblázat: *Belföldiek és külföldiek vendégéjszakáinak száma, 2002–2012*

Község/Év	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
1. Ada	1 041/ 454	1 543/ 1 257	1 008/ 1 020	1 156/ 929	740/ 1 189	1 662/ 1 456	1 427/ 1 355	526/ 1 300	731/ 1 077	594/ 1 289	455/ 1 431
2. Magyarkanizsa	99 382/ 638	96 088/ 1 386	101 883/ 2 032	108 066/ 4 522	99 422/ 5 973	100 366/ 8 638	91 971/ 5 164	91 599/ 4 239	83 465/ 5 836	62 294/ 10 233	31 846/ 6 029
3. Nagykikinda	27 695/ 3 168	28 538/ 3 473	24 681/ 2 609	18 908/ 6 294	19 299/ 4 139	29 033/ 10 302	21 589/ 6 351	14 447/ 4 873	20 010/ 4 673	16 766/ 3 219	25 200/ 1 736
4. Törökkanizsa	1 213/ 902	395/ 215	0/0	0/0	444/ 111	1 065/ 230	412/ 56	0/6	0/0	n/a	n/a
5. Zenta	15 106/ 1 092	20 978/ 1 093	15 601/ 1 287	8 548/ 922	9 084/ 3 044	5 470/ 4 461	4 313/ 5 611	4 597/ 7 986	3 036/ 6 319	1 646/ 7 242	1 776/ 6 032
6. Csóka	0/0	0/0	0/0	0/0	1 048/ 400	1 804/ 683	3 870/ 571	1 596/ 354	1 732/ 271	2 131/ 308	3 771/ 29

Forrás: *Statistički godišnjak RS; Opštine i regioni u RS, 2003–2013.*

Magyarkanizsa és a Tisza menti régió kiemelkedő természeti értékei: a megőrzött és érintetlen természet, továbbá a Tisza-parti kisvárosok hangulata. Szinte minden Tisza menti község (Óbecse, Ada, Zenta, Magyarkanizsa) és települései számára fő érték a Tisza: a fürdőzés, horgászat, víziturizmus, családi üdültetés. Éppen ezért a fejlesztésnek elsősorban a strand- és kempingszolgáltatások fellendítésére kell irányulnia. A meglévő strandok, kempingek állapotán esztétikai, higiénés és építészeti szempontból kell javítani, mert a csupán helyi szükségleteket kielégítő, lerobbant épületegyütteseknek nincs turisztikai versenyképességük. Az aktív sportturizmus fejlesztéséhez kisebb beruházások szükségesek (sportpályák, tenisz-, foci-, gokart-, bowling-pályák, sárkányröptetés, minigolf stb.). Revitalizálásra vár számos horgászásra alkalmas partszakasz is. Lehetővé kell tenni a tiszai hajózást folyami járművekkel.

Magyarkanizsa községben hagyományai vannak a vendéglátásnak és a gyógyturizmusnak is. A Magyarkanizsai Csodakút Artézi Fürdő százéves fennállása alatt korszerű rehabilitációs gyógyintézeté fejlődött. Az ásványi eredetű hévizet és a gyógyiszapot reumás megbetegedések, illetve csont- és ízületi sérülések utókezelésére használják elsősorban. Az ásványvíz nátriumos, hidrokarbonátos, jódos, bromidos, szulfidos, alkáli hipertermális víz. Kiegészítő gyógyszerként szolgál terápiákhoz és erőnlétjavításhoz.

A rendezvényturizmus fejlesztésére is adottak a feltételek (pl. Tóthfalu egyházi összejövetelei, jazz-fesztivál, Szent István-nap és újkenyér-ünnep, nemzetközi úszó- és futómaraton Horgos–Magyarkanizsa, Tiszavirág fesztivál, Csodakút Nemzetközi Természetfilm-fesztivál, nemzetközi főversenyek és gasztronómiai rendezvények, tánc- és sportbajnokságok stb.).

Törökekánizsán a turizmus fejlesztéséhez a Tisza folyó nyújt különféle lehetőségeket gazdag vadászterületeivel, régészeti lelőhelyeivel. Ezen a területen fedezték fel az oroszlámosi monostort, amely Bánát legismertebb régészeti objektuma.

A történelemben méltán véste be nevét *Zenta*, Vajdaság egyik legrégebbi települése. A török hadjáratoknak és pusztításoknak a bécsi háború döntő csatája Zentánál vetett véget. E történelmi csata után egész Európa megismerte a település nevét. Zenta múltbéli örökségét a város művelődési intézményei, múzeuma, a levéltár, a könyvtár és a művelődési ház őrzik. Idegenforgalmi szempontból nagy jelentőségű lehet a Halászcsernye. Ez egy kiépített idegenforgalmi infrastruktúrával rendelkező víkendtelepülés. Folyamatos karbantartást, valamint a környező fenntartható természetföldrajzi komplexumba való beillesztést igényel. Zenta község területén található a Zentai Tanyavilág vadászterület, amely a vadászturizmus szempontjából jelentős.

A város értékes, monumentális épületeivel (a főtérre néző szecessziós városházával), vonzó környezetével, egyházi épületeivel (Jézus Szíve-templom, Páduai Szent Antal-templom, Kis Szent Teréz-emléktemplom), a Tisza folyóval, gazdag vadászterületeivel, valamint az oromparti Ősz Szabó-tanyával (oromparti hagyományőrző rendezvény, aratóünnepségek, disznótorok) igen nagy idegenforgalmi vonzerőt gyakorolhat.

Utasturizmust a Tiszán kizárólag átutazó külföldi hajók bonyolítanak le, nagyobb méretű utasfogadás és -kibocsátás nélkül, mivel ehhez nincsenek meg a nemzetközi hajózásra vonatkozó feltételek. Így a hajózási turizmus lehetősége kiaknázatlan maradt.

Ada város vendégszerető lakosságáról, ápolt és gondozott zöldterületeiről: parkjairól, fasorairól és virágoskertjeiről, rendezett utcáiról és vonzó üdülőközpontjáról ismert, ahol labdarúgó- és kézilabdapályák, fürdő- és úszómedencék, kellemes sétányok, valamint vendéglátóipari létesítmények várják a látogatókat. A szabadidőpark közvetlen közelében, a töltés túloldalán fekszik az egyik legszebb Tisza-parti homokstrand. Mellette, közvetlenül a Tisza partján épült ki a pihenésre és üdülésre kiváló lehetőségeket nyújtó sátorábrák a csónakkikötővel. A Tisza a pihenésen és az üdülésen kívül a sporthorgászat szerelmeseinek is rendkívül nagy élvezetet kínál.

Az orlovacsai gyógyfürdő gyógyiszapjával a régió vonzó turistahelye lehetne. A SIDRO kikötő biztos helyet kínál a pihenésre és a felfrissülésre vágyó turistáknak.

Az Obornycsa–Völgypart környékén található tanyavilág kisebb befektetések által a falusi turizmus fejlesztéséhez nyújt kiváló táptalajt.

A bánáti városokra és falvakra jellemző az állandó jellegű helyi rendezvények sokasága (pl. aratóünnepség, motorostalálkozó, gasztronapok, pálinkafesztivál).

Csókán kiváló potenciálokkal rendelkezik az ökoturizmus fejlesztéséhez, itt található ugyanis a tűzokrezervátum. Nagy jelentőségűek még a különféle vadászterületek, és a sporthorgászat is egyre nagyobb szerepet kap. Csókán kerülnek megrendezésre a csókai kultúrnapok, a dobosok fesztiválja, a költők estje, a primásfesztivál és a Magyar Nemzeti Kórusfesztivál. A Léderer-féle kastély alapul szolgálhat a tematikus kultúrturizmus fejlesztéséhez.

3.6.1.1.3. Közép-Bánság

Közép-Bánság szálláshelyeinek száma 1999-től 2003-ig mit sem változott, kivéve Nagybecskerekben, ahol 447-ről 362-re csökkent a férőhelyek száma. Közép-Bánság szálláskínálatának legnagyobb részét szállodák és apartmanok alkotják, ezek azonban nem elégítik ki a vendégek elvárásait és igényeit. Ez a probléma jelentősen korlátozza az idelátogató turisták számát. A szálláshelyek többsége felújításra szorul, más részük pedig minősíthetetlen állapotban van (42. táblázat).

42. táblázat: *A terület szállásbelyeinek száma, 1999–2012*

	Község/Év	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
1.	Begaszentgyörgy	70	70	70	70	70	n/a	n/a	n/a	n/a	n/a	n/a	n/a	n/a	n/a
2.	Nagybecskerek	447	466	362	362	362	n/a	n/a	n/a	n/a	n/a	n/a	n/a	n/a	n/a
3.	Magyarcsernye	24	24	24	24	24	n/a	n/a	n/a	n/a	n/a	n/a	n/a	n/a	n/a
4.	Törökbecse	83	83	83	83	83	n/a	n/a	n/a	n/a	n/a	n/a	n/a	n/a	n/a
5.	Szécsány	47	38	38	38	38	n/a	n/a	n/a	n/a	n/a	n/a	n/a	n/a	n/a

Forrás: *Statistički godišnjak RS, 2000–2013.*

A vendégek száma 2002-től 2012-ig csökkenő tendenciát mutat enyhe kilengésekkel (43. táblázat)

43. táblázat: *A belföldi és külföldi vendégek száma, 2008–2012*

	Község/Év	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
1.	Begaszentgyörgy	1 561/ 176	1 254/ 149	2 153/ 184	2 523/ 178	1 886/ 135	1 711/ 287	746/ 163	849/ 127	476/ 69	516/ 92	1 388/ 454
2.	Nagybecskerek	17 640/ 2 611	15 035/ 3 058	15 463/ 3 705	19 268/ 4 352	5 668/ 4 075	5 668/ 2 121	12 430/ 6 544	10 682/ 5 589	9 565/ 5 713	8 838/ 6 613	8 998/ 6 323
3.	Magyarcsernye	603/ 57	291/ 84	89/ 43	162/ 9	288/ 65	2 801/ 92	349/ 97	346/ 85	133/ 55	n/a	201/ 13
4.	Törökbecse	2 743/ 326	3 121/ 291	2 496/ 455	2 525/ 421	2 526/ 264	3 100/ 635	2 943/ 395	2 463/ 377	3 477/ 490	2 480/ 551	2 598/ 557
5.	Szécsány	794/ 102	585/ 22	189/ 18	n/a	n/a	484/ 278	474/ 210	681/ 107	1 032/ 126	438/ 209	338/ 240

Forrás: *Statistički godišnjak RS; Opštine i regioni u RS, 2003–2013.*

A vendégéjszakák száma 2008-ig folyamatos csökkenést mutat, viszont a 2012. évben több községben is hirtelen megugrott a vendégforgalom (Nagybecskerek, Magyarcsernye, Szécsány) – (44. táblázat).

44. táblázat: *Belföldiek és külföldiek vendégéjszakáinak száma, 2002–2012*

	Község/Év	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
1.	Begaszentgyörgy	6 865/ 591	5 148/ 302	12 101/ 441	12 185/ 337	8 942/ 270	6 180/ 511	2 457/ 257	3 036/ 147	1 991/ 97	1 901/ 163	6 498/ 3 801
2.	Nagybecskerek	45 414/ 6 016	39 301/ 6 743	26 108/ 8 294	59 630/ 10 718	60 190/ 11 060	26 424/ 5 954	56 301/ 18 342	44 405/ 17 852	39 992/ 16 503	36 925/ 23 696	38 008/ 21 369
3.	Magyarcsernye	603/ 57	1 537/ 638	229/ 100	396/ 25	896/ 152	1 324/ 163	1 138/ 05	1 077/ 181	513/ 87	n/a	290/ 31
4.	Törökbecse	9 288/ 962	11 385/ 768	9 381/ 1 405	9 217/ 239	9 221/ 581	11 314/ 1 605	10 743/ 926	8 991/ 924	12 692/ 1 195	9 053/ 2 296	9 483/ 2 041
5.	Szécsány	2 461/ 239	3 571/ 34	1 059/ 27	n/a	n/a	1 791/ 665	2 423/ 798	3 383/ 237	4 996/ 264	1 702/ 504	1 182/ 422

Forrás: *Statistički godišnjak RS; Opštine i regioni u RS, 2003–2013.*

Közép-Bánság természeti adottságai és kulturális öröksége kitűnő lehetőségeket nyújtanak a turisztikai kínálat fejlesztésére. Minden idelátogató megtalálhatja a neki megfelelő kínálatot akár sportról, akár vadászatról vagy horgászatról, akár tematikus körutakról van szó. Ezt kiegészítik a településekhez, eseményekhez, hagyományokhoz kapcsolódó különféle rendezvények (pl. a begaszentgyörgyi Chikenfest).

Szécsány turisztikai kínálatát gazdag hal- és vadállománya folytán a vadászat és a halászat alkotja.

Törökbecse határában található a délvidéki magyarság legfőbb kulturális és nemzeti zarándokhelye, a 13. századi aracsí Pusztatemplom. Az Árpád-kori templom és település monumentális romjai ma is büszkén ékesítik a város határát. Törökbecse idegenforgalmi kínálatát bővíti a Matejski brod nevű neolitikus kori archeológiai lelőhely is. A törökbecsei községben a legnagyobb hangsúlyt a vadászturizmusra helyezték. A Biserno Ostrvo (Gyöngysziget) és a Slano Kopovo mint védett területek kiváló alapot szolgáltathatnak az ökoturizmus fejlesztésére.

Magyarcsernye turisztikai értéket képvisel kulturális és történelmi szempontból is, valamint nagy potenciállal rendelkezik a vadászturizmus terén.

Szerbcsernyén minden évben megrendezésre kerül Đuro Jakšić író és festőművész tiszteletére egy irodalmi rendezvény.

Szerbcsernye és Magyarcsernye különféle gasztronómiai rendezvényeknek is helyt ad. Ilyen például a rétesfesztivál, melyet a szerbcsernyei Női Fórum szervez. Ezen a fesztiválon a rétesen kívül számos hagyományos étel elkészítésére is sor kerül.

Nagybecskerek minden év augusztusában megrendezik a sörnapokat és ennek keretében az új fejlesztések és a vállalkozók kiállítását.

Nagybecskerek nevezetességei, amelyek megtekintésére tematikus kirándulásokat is lehet szervezni, a kövekezők: Nepomuki Szent János római katolikus székesegyház, a városháza és a múzeum épülete, amely eredetileg pénzügyi székház volt és a Kis-híd, a város legrégebbi hídja, amely 1904-ben épült.

Begaszentgyörgyön található a római katolikus templom, a görögkeleti templom és a Rocky szobor – Rocky Balboa, illetve az őt akakító Sylvester Stallone szobra.

4.6.1.1.4. Óbecse, Temerin, Szenttamás község

A szállodai kapacitások Óbecse, Temerin és Szenttamás községekben sem mennyiségi, sem minőségi szempontból nem elégítik ki a korszerű turisztikai kínálat követelményeit. 1999 óta nem változott a szálláshelyek száma ezekben a községekben (45. táblázat). A községi stratégiákba foglaltak szerint a befogadó létesítmények modernizálásától és privatizálásától függ elsősorban az idegenforgalom fellendülése.

45. táblázat: A terület szállásbelyeinek száma, 1999–2012

1	Község	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
1.	Óbecse	140	138	138	138	138	n/a	n/a	n/a	n/a	n/a	n/a	n/a	n/a	n/a
2.	Temerin	42	42	42	42	42	n/a	n/a	n/a	n/a	n/a	n/a	n/a	n/a	n/a
3.	Szenttamás	87	110	110	110	110	n/a	n/a	n/a	n/a	n/a	n/a	n/a	n/a	n/a

Forrás: *Statistički godišnjak RS*, 2000–2013.

A turistaforgalom ezekben a községekben 2002-től 2010-ig folyamatos csökkenést mutat. Kivétel Óbecse, ahol 2007-ben hirtelen megnőtt mind a külföldi, mind a belföldi vendégek száma (46. táblázat).

46. táblázat: A belföldi és külföldi vendégek száma, 2002–2012

Község	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
1. Óbecse	5 607/ 887	4 187/ 988	4 497/ 794	4 122/ 996	3 945/ 778	4 706/ 1062	3 389/ 765	3 030/ 579	2 064/ 545	n/a	n/a
2. Temerin	n/a	n/a	565/ 31	355/ 29	374 /n.a	166/ n.a	493/ 1	68/ 1	8/ 5	n/a	n/a
3. Szenttamás	2 035/ 175	1 329/ 64	n/a	n/a	n/a	n/a	n/a	n/a	n/a	n/a	101/ 128

Forrás: Statistički godišnjak RS; Opštine i regioni u RS, 2003–2013.

A vendégéjszakák száma 2009-ig ingadozó tendenciát mutat, majd csökkenni kezd. Óbecse és Temerin községekben 2011-ben és 2012-ben nem jegyezték hivatalosan a vendégéjszakák számát (47. táblázat).

47. táblázat: Belföldiek és külföldiek vendégéjszakáinak száma, 2002–2012

Község	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
1. Óbecse	11 287/ 2 300	8 628/ 033	12 191/ 1 504	8 947/ 2 257	7 956/ 1 761	10 990/ 2 078	7 687/ 1 621	9 729/ 2 456	5 143/ 1 113	n/a	n/a
2. Temerin	n/a	n/a	565/ 31	355/ 29	418/ n/a	222/ n/a	545/ 1	79/ 1	20/ 5	n/a	n/a
3. Szenttamás	16 500/ 303	10 357/ 113	n/a	n/a	n/a	n/a	n/a	n/a	n/a	n/a	124/ 233

Forrás: Statistički godišnjak RS; Opštine i regioni u RS, 2003–2013.

Összességében elmondható, hogy Közép-Bánát legjelentősebb turisztikai potenciálját a termál-, a vadász-, az öko-, a kultúr- és a rendezvényturizmus képezi.

A temerini termálvízet gyógyhatása végett már 90 éve (1914–2009) használják. Ennek ellenére kihasználatlan potenciál maradt mindmáig.

A vadászturizmus alapja a Kameni bunar vadászterület Temerin, Járek és Szőreg kataszteri községekben. A vadászterület keretében három vadászlak és egy vadászház található, s a hazai vadászokon kívül Olaszországból, Németországból, Ausztriából, Spanyolországból és Horvátországból érkeznek vendégek.

Temerinnek történelmi körülményei folytán gazdag kultúrtörténeti öröksége van, amit nyilvántartásba kell venni, turisztikailag újraértékelné, restaurálni és meghatározni helyét a község idegenforgalmi kínálatában. Említésre méltó a Szécsen-kastély a körülötte levő rendezett parkkal, valamint a temerini magyar tájház, amely 2003 óta működik. A ház és környéke Temerin magyar lakosságának népi építészeti emlékeit, valamint a hagyományos paraszti életmódot, családi életteret és gazdálkodást hivatott bemutatni az odalátogatók számára.

A vajdasági táj jól ismert része a Temerin határában épült tanyák, amelyek alapul szolgálnak a falusi turizmus megteremtéséhez.

Az ökoturizmus fejlődéséhez a Jegricska Természeti Park páratlan természeti kincsei járulhatnak hozzá. Nemzetközileg jelentős növény-, illetve madárélőhelynek (IPA- és IBA-terület) számít. A község bővelkedik rendezvényekben is. (Pl. nemzetközi borfesztivál, bábfesztivál, fiákeres rendezvény, tinifesztivál, Temerini Amatőr Képzőművészeti Tábor – TAKT stb.)

Szenttamás község elsősorban rendezvényturizmusáról ismert (pl. kolbászfesztivál Turján, Aranycitera verseny, Péter napi kulturális napok Nádáljon, Turján (Turija) és Szenttamáson, a szenttamási tamburások fesztiválja, valamint az aratófesztivál).

Turján és Szenttamáson a sport-, a vadászturizmus és a falusi turizmus fejlesztésére is adva vannak a feltételek.

Óbecse kulturális örökségét az óváros és a Dunderski-kastély képezi. A vadász- és a horgászturizmus feltételeit a Tisza holtága (Gyöngysziget) biztosítja.

A rendezvényturizmus feltételei Óbecse számos rendezvénye által megvannak: nemzetközi disznóölő fesztivál, Szent Száva-napi sporttorna, virágpiac, középiskolások művészeti vetélkedője (KMV), vajdasági magyar amatőr színjátszók találkozója, nemzeti kutyakiállítás, nemzetközi költészeti fesztivál – Nyomok a homokban, feltalálók és újítók nemzetközi kiállítása, halászléfőző és sporthorgász serlegverseny, nemzetközi palacsintafesztivál, nemzetközi népművészeti gyermekfesztivál stb.

Idegenforgalmi szempontból jelentős még a község határában elterülő gémtelep is. A vizsgált térség szinte minden települése rendelkezik valamilyen turisztikai látnivalóval.

3.7. A határon átnyúló kapcsolatok és hasznosulásuk

3.7.1. A határon átnyúló kapcsolatokat támogató európai alapok

Az Európai Unió terület- és szomszédságpolitikájának lényege a leszakadó térségek felzárkóztatása, legyen szó akár új uniós tagállamról, akár az Unióba igyekvő, esetleg csak az Unióval szomszédos területről. Szerbia és benne a korlátozott autonómiával rendelkező Vajdaság ebből a szempontból speciális helyzetben van. A tartományt északról az uniós tag Magyarország, keletről a szintén uniós tag Románia határolja, nyugatról pedig Horvátország a szomszédja, amely 2013. július 1-jén csatlakozott az EU-hoz. Az Európai Unió célja e térséggel egyértelmű: elsorvasztani mindenféle határt, összhangban a regionális politikájával, amelyben a szomszédságpolitika mint lehetséges fejlesztési és kapcsolatépítő intézkedés kiemelt szerepet játszik.

A fennálló helyzetben Szerbia célja nem lehet más, mint az integrációs folyamat felgyorsítása, annak érdekében, hogy minél előbb az Unió teljes jogú tagjává váljon, és ne egyfajta zárványként egzisztáljon Kelet-Európa térképén.

A szerbiai rendszerváltás után az Európai Unió még a 2003-as programozási évben megadta a lehetőséget a tartomány számára, hogy 2004 és 2005 folyamán a Phare CBC program keretében fejlesztési forrásokat hívjon le a szomszédsági programok keretében, majd pedig 2006-tól 2009-ig az Interreg programok segítségével további felzárkóztató támogatásokhoz jutottak a Magyarországgal és Romániával határos kistérségek.

A 2007–2013-as tervezési periódusban Szerbia számára az IPA program keretében irányoztak elő fejlesztési forrásokat. Ez a forrás már nemcsak Vajdaság számára, hanem Szerbia és minden szomszédja számára előírányoz határon átívelő programokat, illetve országon belüli fejlesztéseket is lehetővé tesz. Vajdaság esetében ez a program különös jelentőségű, hiszen nyugatról Horvátországgal is megkezdődhet keretében a projektek végrehajtása, valamint délen egy kis határszakaszon Bosznia-Hercegovinával is.

A fejezet összefoglalja a Phare CBC, valamint az Interreg programok hatását Vajdaság és a vajdasági magyarság szempontjából, valamint foglalkozik a 2009-től ez ideig lezajlott IPA-eszközökből finanszírozott projektek eredményeivel. A munka során mindhárom program-terület eredményei elemzésre kerültek azzal a fő céllal, hogy a projekteknek a területfejlesztésre, valamint a vajdasági magyarságra gyakorolt hosszú távú hatását, a kijelölt célok elérését, valamint a fenntarthatóságot és az esetleges továbbfejleszthetőséget vizsgáljuk.

Mind makro, mind pedig mikro szinten elemeztük magát a programot, illetve az egyes projektek eredményességét is. A módszertan alapja az Európai Bizottság által elfogadott programdokumentumok vizsgálata volt, majd pedig az egyes programterületek eredményes pályázatainak vizsgálatát végeztük el, ezt követte a programok statisztikájának az összegyűjtése és elemzése. Mindhárom program esetében törekedtünk arra, hogy a lehető legtöbb projektről sikerüljön adatokat kapni; ezeket a munka során elemeztük, illetve hasonlóképpen programonként két-két projekt teljes körű vizsgálatát végeztük el az egyes projekt-menedzsmenttel készített mélyinterjú segítségével.

3.7.1.1. Szerbia és az Európai Unió

Szerbia tovább folytatja sokszor tévelygő útját az Európai Unióba. A jelenlegi politikai megegyezések alapján elhárultak azok az akadályok, amelyek Koszovó viszonylatában eddig hátráltatták az uniós integrációt. Szerbia elkezdte a csatlakozási tárgyalásokat, ami új fejezetet indít el a területi fejlődés szempontjából, mivel megnyílhatnak azok az uniós alapok, amelyek ebből a szempontból a legjelentősebbek mind a tervezett támogatási összegek, mind pedig felhasználásuk módszertanának viszonylatában.

Vajdaság földrajzi helyzete az elmúlt idők változásainak köszönhetően stratégiai jelentőségűvé vált. Ilyen körülmények között minden eddigi természeti, környezeti adottság jelentős mértékben átértékelődik. Figyelembe véve azt a tényt, hogy a tartományt három oldalról más-más ország veszi körül, kijelenthetjük, hogy egyedüli alternatíva a régió számára is Európa, ami ezt a stratégiai helyzetet további lehetőségekkel kecsegteti. Egyes eddigi marginalizált adottságok épp az új helyzetben jutnak kiemelt szerephez, s ezt a régió fejlődésének előmozdítása érdekében mindenképpen ki kell használni.

A 2007–2013-as költségvetési időszakban az Európai Unió Szerbia és a Nyugat-Balkán többi állama számára az IPA (Instrument for Pre-Accession Assistance) alpból tervezett fejlesztési forrásokat. Ennek az alpnak öt prioritása van: az első az intézményépítés és a stratégiai beruházások támogatására szolgáló program, a második a határon átívelő programok, a harmadik a regionális fejlődést, a negyedik a szociális fejlődést, az ötödik pedig a mezőgazdasági termelést (IPARD) támogató program. Ezek közül a csatlakozási folyamatot megkezdő országok számára mindegyik elérhető (Szerbia esetében csak az első kettő volt elérhető az előző években). Az IPA-forrásokon kívül az Unió számos támogatási eszközt kínált fel az elmúlt évtizedben, amelyek segítségével emelni lehet a térség fejlettségi szintjét. 2013-ban összesen 11 alaphoz pályázhattak a szerbiai intézmények. Mindezek közül a legszélesebb körben a határon átívelő programokra folyósított támogatások a legbiztosabbak és a vajdasági magyar közösség jövője, társadalom-gazdasági felzárkóztatása szempontjából a legfontosabbak.

3.7.1.2. Az IPA programok előzményei

A programot elsősorban kis költségvetésű projektek lebonyolítására írták ki, ennek megfelelően a támogatási keret: 600 000 euró, a támogatott projektek száma pedig 17 volt. A program által elért főbb eredmények közül kiemelhető, hogy a pályázók megismerkedtek az új típusú pályázati rendszerrel, új kapcsolati csatornákat építettek ki, illetve megerősödtek a régi csatornák. Feltárultak az együttműködési lehetőségek, ami megalapozta az Interreg programban való sikeres részvételt, illetve megkezdődhetett a nagyobb költségvetésű projektek előkészítése.

Az INTERREG IIIA Magyarország–Szerbia és Montenegró Szomszédcsági Programban Magyarország területéről a Bács-Kiskun, Csongrád, Békés megyék egyikében működő, Szerbiában pedig vajdasági, illetve belgrádi székhelyű szervezetek vehettek részt. A pályázók kötelesek voltak egy a határ másik oldalán működő partnerszervezettel együttműködni.

A program fő támogatási területei a következők voltak: infrastruktúra-fejlesztés, környezetvédelem, az üzleti infrastruktúra fejlesztése, vállalkozásfejlesztés, intézmények és közösségek közötti együttműködés, kutatási együttműködés.

Az Interreg Szomszédcsági Programban, amely ebben az esetben trilaterális, Magyarország–Szerbia–Románia programként került definiálásra, a partnerországok potenciális pályázói már egyenjogúan vettek részt a fejlesztési elképzelések megvalósításában. Ez volt az első olyan uniós program, amelyben a szerb felek is saját jogon pályázhattak uniós források lehívására, így mind a brüsszeli, mind a nemzeti irányító hatóságok számára, mind pedig a pályázók számára nagy kihívás volt a program életre hívása.

Az első két kiírásban tematikus szempontból a nyertes projekteket is a sokszínűség jellemzi, amit már eleve a pályázati kiírás prioritás-területei predesztináltak. Ha a nyertes projekteket szervezeti szempontból vizsgáljuk, akkor a Phare-programhoz képest sokkal tarkább a kép: az élen az egyesületek és az oktatási intézmények állnak, őket követik a községi önkormányzatok, a tartományi kormányzat és a köztársasági kormányzatok, s végül a vállalkozásfejlesztési központok. A Phare-programhoz képest a községi önkormányzatok jelentősen visszaestek, az egyesületek tartották magukat, viszont az oktatási intézmények és a tartományi kormányzat jelentősen előretört.

Az INTERREG IIIA Szomszédági Program keretében három pályázati kiírásra került sor, ebből kettő a programozás szerint, a harmadik viszont 2008-ban már csak szerb önkormányzati pályázók részére, amelyeknek csupán névlegesen kellett bevonniuk magyar partnert.

A 2005. évi első kiírásban összesen 2 millió euró allokálásával 19 projektet támogatott a program Szerbiában, és 8 millió euró allokálásával 16 nyertes projekt valósult meg Magyarországon. A 2006-os második kiírásban ugyanazon a jogosultsági területen 4,3 millió eurós finanszírozással, összesen 34 nyertest hirdettek a két országban. Ebben a kiírásban némileg módosult a szerbiai megvalósítók megoszlása, elsősorban a köztársasági hátrányára és az önkormányzatok előnyére.

A projekttevékenységek elemzéséből megállapíthatjuk, hogy a „soft” projektek vannak túlsúlyban. A „hard” projektek aránya 40%. Ebből infrastruktúra-építés 18%, -tervezés 13%, egyéb építés 9%. A soft projektek aránya 60%, ezek képzéseket, felméréseket, tanulmányok készítését, turisztikai projekteket, gazdasági együttműködést, környezetvédelmet, sporttevékenységeket takarnak. A nyertes projektek közül az 1. prioritás keretében, amely az infrastruktúra fejlesztésére vonatkozott, a pénzforrásoknak több mint 70%-a került lekötésre, ami jól mutatja, hogy milyen mértékben volt szükség a határ menti infrastruktúra javítására.

Az INTERREG Szomszédági Program volt az első olyan forrás a szerbiai pályázók számára, amelyben ha partnerségben is, de uniós forrásokra pályázhattak. A projekt keretében a szerbiai fél is megtanulta azokat a pályázási szabályokat, tudnivalókat és lehetőségeket, amelyeket a magyar fél már jóval előbb tudott. Nagy jelentőséget tulajdoníthatunk ugyanakkor a tapasztalatátadásnak is, illetve a személyes kapcsolatok kialakulásában és elmélyülésében is nagy szerepet játszott ez a program.

A megvalósítás során egyértelművé vált, hogy a program prioritásai létező, valós problémák megoldására vonatkoztak. A pályázatok beérkezése után kiderült, hogy átlagosan ötszörös volt a túljelentkezés.

Ha megvizsgáljuk, hogy a vajdasági magyarság milyen mértékben volt érintve a két programban (Phare CBC és INTERREG IIIA), kijelenthetjük, hogy a Phare-programban a nyertes projekteknél több mint 1/3-a (37,5 %-a) dominánsan magyar projektnek számít.

Meglátásaink szerint ennek okai a könnyebb kommunikáció, a korábban kialakult kapcsolatok, a területi szempont és a könnyebben érvényesíthető magyar–magyar kapcsolati tőke, valamint a többségi nemzet információhiánya voltak.

Az Interreg III/A Magyarország–Szerbia és Montenegró Szomszédági Programban a nyertes projekteknél a magyarsághoz való kapcsolódása szempontjából az első kiírásban drasztikus visszaesés volt tapasztalható: a 19 projektből mindössze 2, ebből egy a tisztán magyar szervezeti projekt, a másik pedig egy többségében magyarok által lakott önkormányzathoz köthető, és sajnos ehhez hasonló az arány a többi kiírásban is. Ennek okai: a korábban csak tisztán magyarországi döntéshozatal e program során Szerbia és Magyarország közötti közös döntéshozattal alakult át, nem a tartományi kormányzat volt a főszereplő, hanem a belgrádi köztársasági kormány, a magyarországi pályázati szereplők pedig a délvidéki magyar szervezetekkel szemben a sokkal erősebb tartományi és egyéb regionális intézményeket preferálták.

Szerbia és Románia 2004-től kapcsolódott be a Phare szomszédági programjába. Az első kis projekteket támogató pénzügyi keret 4 millió eurót tett ki, amelyhez 1,27 millió euró nemzeti hozzájárulást allokáltak. A program célja a gazdasági és társadalmi fejlődés és kohézió megteremtése

volt. A jogosult terület Szerbiában a kelet-szerbiai bori és braničevói körzet, illetve a vajdasági észak-, dél- és közép-bánáti körzet.

A Románia–Szerbia és Montenegró Szomszédügyi Programban (2004–2006) a romániai oldalon a forrást a Phare CBC-program biztosította, a szerb oldalon pedig a CARDS-program. A program két nagy prioritási területet jelölt ki, mégpedig a következőket: a lokális gazdasági és társadalmi fejlődés (szerbiai forrás: 2,23 millió euró), valamint a „People to people” akciók – az ún. kisprojekt alap (szerbiai forrás: 0,50 millió euró).

Az első kör pályázó szervezeteit vizsgálva egyértelmű a települési önkormányzatok fölénye: a 15-ből 9 községi önkormányzat, őket követik az intézmények, illetve a civil szervezetek. Területi szempontból: 5 projekttel Versec áll az élen, utána következik Nagybecskerek 2–2 projekttel, valamint egy-egy nyertes pályázattal Törökkanizsa, Csóka és Szécsány községek.

Ezek a projektek a kulturális együttműködés, a kis- és középvállalatok (kkv-k) közötti együttműködés, az idegenforgalom, valamint a környezetvédelem fejlesztése témaköröket foglalták magukban.

A projektek elemzése során megállapításra került, hogy a határon átívelő programok elsődlegesen a soft, tehát a humán erőforrásra vonatkozó, a kapcsolatépítő és a gazdasági jellegű projekteket támogatják, viszont az infrastrukturális fejlesztések háttérbe szorulnak.

Ezek a megvalósított projektek kiváló alapot teremtettek a 2007–2013-as programozási időszakban lehívható IPA-források készítéséhez, mind humán erőforrás, mind projektgenerálás, mind pedig tapasztalat szempontjából.

3.7.1.3 Magyarország–Szerbia IPA Határon Átnyúló Együttműködési Program

Az Európai Bizottság C(2008)1075 számú döntésével 2008. március 25-én fogadta el a 2007–2013-as időszakra szóló Magyarország–Szerbia IPA Határon Átnyúló Együttműködési Programot. Magyarország és Szerbia határ menti kapcsolatainak erősítését a 2004–2006-os időszakban működő háromoldalú (magyar–román–szerb) INTERREG IIIA programot követően 2007 és 2013 között a bilaterális Magyarország–Szerbia IPA Határon Átnyúló Együttműködési Program segíti. A támogatás egyik fő célja, hogy a tagállamok – ebben a programban Magyarország és a (potenciális) tagjelölt országok – ebben a programban Szerbia – határon átnyúló együttműködése, a Programban támogatásra jogosult területek fokozatos gazdasági-társadalmi integrációja erősödjön. A Program előcsatlakozási támogatási eszközként működik a 1085/2006/EK Tanácsi Rendelet és annak végrehajtásáról szóló 718/2007 Bizottsági Rendelet alapján. A programterület szerbiai részén a jogosult terület Vajdaság Autonóm Tartományon belül található NUTS III szintű területeit öleli fel (Nyugat-Bácska, Észak-Bácska, Észak-Bánát, Dél-Bácska, Közép-Bánát, valamint Dél-Bánát és Szerémség, amelyek a 20%-os rugalmassági szabálynak megfelelően, a közösségi támogatás 20%-ának erejéig támogathatók).

A Program hosszú távú általános célja egy fenntartható és biztonságos környezetvédelemben együttműködő régió létrehozása, melynek keretében a közös kulturális és természeti örökség megőrzése, a gazdasági lehetőségek kiaknázásának, közös oktatási, kutatási tevékenységek erősítése a fő cél.

3.8. SWOT-elemzés

48. táblázat: SWOT-elemzés

SWOT- ELEMZÉS	
Erősségek	Gyengeségek
<ul style="list-style-type: none"> - kedvező természetföldrajzi helyzet - agrárpotenciál - kevésbé fertőzött termőtalaj - kitűnő termőföld - alkalmazkodó, szorgalmas falusi termelő - kreativitás - a tömbmagyarság megtartó ereje - megújuló energiaforrások - gazdag gyógy- és termásvízkészlet - multikulturalizmus - nyitottság - gazdag kultúrtörténeti örökség 	<p>Vállalkozás, befektetés, innováció:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Innovációhiány - Befektetők hiánya - Vállalkozási hajlam hiánya - A vállalkozók felkarolásának szervezetlensége - A technológia és a felszerelés elavultsága - Szabványok alkalmazásának hiánya - Olcsó tőke hiánya - Önfoglalkoztató programok hiánya - A kooperációs készség hiánya <p>Munkalehetőség hiánya:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Munkaerőpiaci kereslet-kínálat diszharmoniója - Magyar középvállalkozások hiánya - Családbarát munkahely hiánya - Fejletlen vasúti közlekedés - Turisztikai imázs és infrastruktúra hiánya <p>Versenyképes tudás és megfelelő szakképzettség hiánya:</p> <ul style="list-style-type: none"> - A szerb nyelv ismeretének hiánya - Kádernyilvántartás hiánya - Bizalomhiány
Lehetőségek	Veszélyek
<ul style="list-style-type: none"> - Öntözés, vízi közlekedés - Ökogazdálkodás - Az IT technológia jobb kihasználása - Logisztikai központok - Multinacionális cégek és kkv-k együttműködése - Ipar Anyagi források és kapcsolatok kihasználása: hazai és nemzetközi források hatékony lehívása - Anyaországi kapcsolatok - Humán erőforrás-menedzsment - Vagyon-visszaszármaztatás 	<ul style="list-style-type: none"> - Népeségfogyás <ul style="list-style-type: none"> - Agyelszívás - Előregedés, népességcsökkenés - Termőföld – külföldiek - A magyar közösségek megosztottsága - Nemzeti gazdasági összefogás hiánya - Negatív káderszelekció - Piacvesztés - Területi operatív programok hiánya - A multinacionális vállalatok erőfölénye

<p>beüzemelésé</p> <ul style="list-style-type: none">- Az emberi erőforrás fejlesztése- Képzések, szaktanácsadói hálózat fejlesztése- Szakembereink hazahívása külföldről- Képzett fiatalok itthon tartása- A tőkevonzó képesség növelése- Szervezettség, fejlesztés <p>Szinergianövelés:</p> <ul style="list-style-type: none">- politikai szervezettség- regionális, civil és gazdasági szerveződés- gazdasági közvetítő szerep <ul style="list-style-type: none">- Az integráció folyamata- A turizmus fejlesztése:<ul style="list-style-type: none">- turisztikai desztináció menedzsment szervezet létrehozása- az ökoturizmus fejlesztése- a turizmus fejlődéséért felelős szervezetek és egyének összehangolt tevékenysége regionális és helyi szinten- EU-s források által nyújtott fejlesztések lehetősége a turizmus területén- alternatív turizmusformák (sétahajózás, vadászat, halászat, falusi turizmus, kerékpártúra, tematikus körutak)- vidéki örökség megőrzése- termálturizmus- diákturizmus- Földrajzi helyzet, EU	<ul style="list-style-type: none">- Lemaradás a konkurens régiókhoz viszonyítva- Egymást kioltó turisztikai és egyéb beruházások- A jogbiztonság hiánya- Az EU-tól való eltávolodás veszélye
--	---

A vajdasági magyar közösségek terület- és gazdaságfejlesztési stratégiájának céljai **4**

A vajdasági magyar közösségek terület- és gazdaságfejlesztési stratégiája a lehatárolt célterület helyzetértékelése és SWOT-elemzése alapján készült. A szerzők a dokumentum megalapozásához az Európa 2020 Stratégia célkitűzéseit és Szerbia Területfejlesztési Stratégiáját (2007–2013–2020) vették figyelembe.

A stratégiát kidolgozó szakértői csoport az alábbi fejlesztési jövőképet, küldetést és stratégiai célt határozta meg:

Jövőkép: Sikeres, magabiztos, együttműködő vajdasági magyar közösség, gazdasági és politika érdekérvényesítő képességgel.

Küldetés: A vajdasági magyar közösség sikrasszáll a vajdasági magyarság megmaradásáért és önmegvalósításáért a szülőföldön. A gazdasági, társadalmi, politikai, erkölcsi, tudományos felemelkedés érdekében cselekszik. Teszi ezt: szakmai és demokratikus döntéshozatalra alapozva, fejlődésorientált, toleráns, nyitott, céltudatos és elkötelezett módon, a magyarság hagyományos értékeinek tiszteletben tartásával és az esélyegyenlőség megteremtésével.

Stratégiai cél: a fenntartható, magas hozzáadott értékű termelésre és a foglalkoztatás bővítésére épülő gazdasági növekedés, továbbá az ezt megalapozó vajdasági magyar közösség társadalmi összetartozásának biztosítása.

4.1. A stratégia átfogó fejlesztési irányjai

4.1.1. Társadalmi, gazdasági, környezeti fenntarthatóság

A helyzetértékelés során számos olyan társadalmi, gazdasági vagy környezeti elem került előtérbe, amellyel kapcsolatban a jelenlegi fejlődési trendek folytatása esetén krízishelyzet következhet be. A Stratégia összeállításakor a szerzők arra törekedtek, hogy a célok és fejlesztési prioritások definiálása révén a kedvezőtlen folyamatok befolyásolhatók legyenek, s a megvalósítás során a célterület kedvezőbb állapotba kerüljön, stabilabb társadalmi struktúra, dinamikusabb gazdasági bázis felé mozduljon el. A fenntarthatóság követelménye tehát szerves része mind a prioritásoknak, mind pedig a támogatható tevékenységeknek.

4.1.2. Partnerség

Úgy véljük – s ezt a szellemiséget a stratégia kidolgozási folyamatában is igyekeztünk szem előtt tartani és érvényesíteni –, hogy széles körű konszenzus és együttműködés nélkül a megfogalmazott célrendszer egyetlen eleme sem érhető el. Habár a fejlesztésre rendelkezésre álló anyagi források korlátozottak, az együttes fellépés, a partneri kapcsolatok szorosra fűzése, a közös érdekek felismerésén túl ahhoz is hozzásegíthet, hogy a célterületen elengedhetetlen fejlesztéseket meg tudjuk valósítani. Ez néhány esetben a szakpolitikák és tárcák befolyásolásával érhető el, máskor a pályázati tematikák kidolgozásában való aktív és összehangolt részvétellel, a nemzeti, magyarországi és uniós fejlesztési források elnyeréséhez szükséges lobbitevékenységgel, beleértve a közös anyagi felelősségvállalást is. A partnerség elvének érvényesítése nem korlátozódhat csupán a célterületre. Nyitottnak kell lenni, kapcsolatokat kell kiépítenie a szomszédos körzetekkel, községekkel, valamint a szomszédos államok határ régióival és további régiókkal is. Az elsődleges cél az információáramlás és a legjobb ötletek, példák megtalálása, átvétele, adaptálása a célterület viszonyaihoz. A kapcsolatépítés célja továbbá a közös érdekek megtalálása, a célterület fejlődését szolgáló szabályozási környezet formálása (pozitív irányban történő befolyásolása) a központi hatáskörbe tartozó fejlesztési lépések meggyorsítása érdekében.

4.1.3. Esélyegyenlőség

Az Európai Unió fejlesztési támogatásai során külön figyelmet fordít az esélyegyenlőség érvényesítésére. Valamennyi projekt, amely az uniós források társfinanszírozásával valósul meg, hozzá kell hogy járuljon az esélyegyenlőség biztosításához, erősítéséhez – különös tekintettel a nők és férfiak közötti egyenlőség, valamint a romák és a fogyatékossgal élők esélyegyenlőségének erősítésére. Minden projektnek vizsgálnia és érvényesítenie kell egy vagy több esélyegyenlőségi szempontot a fejlesztések során, közvetlen és közvetett módon (*Hutkai, 2010*).

4.1.4. Hálózatépítés

A vizsgált terület földrajzi helyzetéből adódóan a célterületnek két nagyobb közvetlen városi központja van (Szabadka és Nagybecskerek), de a kisebb központok vonzásköre és Szeged közelsége is érzékelhető. Nem véletlen, hogy az egyes regionális keretek között is és a határokon átnyúlva is kisvárosok egész hálózata lát el központi funkciót a szűkebb-tágabb vonzáster gyorsabb fejlődése, a helyben lakók életminőségének javítása érdekében. Az önkormányzati szféra

mellett az infrastrukturális áramlási rendszerek hálózatos konfigurációja jellemző, a hiányzó elemek pótlása a célterület egyik kardinális feladata. A gazdasági szereplők viselkedése, a kapcsolatrendszerek folyamatos alakulása egyértelműen a hálózati modell felé mutat, s még a természet- vagy a környezetvédelem területén is kimutathatók a térség egészére ható hálózati elemek. A stratégiaalkotás folyamatában a szerzők minden részlet kidolgozásakor messzemenően szem előtt tartották a hálózati jelleg megtartását, erősítését, vagy éppen kialakítását a centralizációs törekvésekkel szemben.

4.2. A fő stratégiai irányok

4.2.1. Magas hozzáadott értékű élelmiszer-termelés szervezése, horizontális és vertikális integrációja

Ezen stratégiai cél síkra száll a hagyományos vidéki élet értelmének, becsületének, vonzerejének visszaállításáért. További cél a Vajdaság területén érvényesülő kedvezőtlen folyamatok megállítása, fenntartható és életképes vidék- és agrárfejlesztés, az élelmiszer-termelés megújítását szolgáló programok beindítása (termelés, feldolgozás, a kkv-szektorra támaszkodva), a településeken élők életminőségének javítása, munkahely-teremtés. A Vajdaság adottságaira épülő, nagyobb hozzáadott értékeket előállító termelői és szolgáltatói tevékenységek fejlesztése, a vállalkozóbarát környezet kialakítása és megteremtése az önkormányzatok és a régió közös feladata. A gazdaságfejlesztési beavatkozások lehetnek kézzel fogható, fizikailag megjelenő beruházások, fejlesztések, valamint szellemi beruházások is. A lakosság figyelmét a „helyi termékek” irányába kell terelni, ösztönözni kell ezt a fajta szemléletet.

El kell érni, hogy a mezőgazdasági tevékenység eredményei helyben hasznosuljanak: megvásárolható feldolgozott vagy feldolgozatlan termék, elérhető szolgáltatás, munkahely és jövedelem formájában. Fő irányvonal a szakmai és tudományos alapokon nyugvó, vonzó vállalkozói környezet kialakítása, mezőgazdasági termelésre alapozott munkaigényes élelmiszer-feldolgozási technológiák fejlesztése.

PROBLÉMA – SZÜKSÉGLET

Az elmúlt évtizedekben a fejlesztések és az anyagi források hiánya következtében a vajdasági gazdaságokban nagy lett a technikai és a technológiai lemaradás; a gazdaságok korszerűsítése elengedhetetlen feltétele a piaci versenyben való sikeres megmaradásnak.

Az együttgondolkodás hiánya, valamint a települések fejlesztésének összehangolatlansága miatt nem jöhettek létre hatékonyan működő társulások, szövetkezesek. Az elmúlt időszakban nem készültek kellő stratégiák, tervek, agrárfejlesztési koncepciók és hatástanulmányok a szakma és a tudományos szakértők bevonásával.

A társulások és a szövetkezesek a gazdaságok érdekérvényesítő erejének fontos eszközei, amelyek hatást gyakorolnak a térség és az egyes ágazatok fejlődésére. Az egységbe tömörülés együttes piaci fellépést, megjelenést tesz lehetővé, az eladásra kínált termékek minőségi paraméterei így egységesíthetők, s ezáltal a termékek könnyebben felismerhetővé válnak a vásárlók számára. Ennek érdekében fontos szempont a gazdaságok integrálása, a már működő vállalkozások, szövetkezesek tömörülésének/együtműködésének az ösztönzése.

A felnőtt gazdálkodók és élelmiszer-feldolgozók számára magyar nyelven kialakított képzési lehetőségek nem strukturáltak, a jelenleg érvényben levő felnőttképzési törvény nem tér ki a hagyományos képzési modell mellett a specifikus képzési igényekre, szükségletekre. Az élelmiszervertikum szereplőinek fel kell ismerniük az élethossziglani tanulás szükségességét. A hozzáadott értéket képviselő agrár- és élelmiszeripari termékeket előállító fiatal vállalkozók boldogulását jelentősen megkönnyítené a szakirányú felsőfokú képzettség mellett a menedzsment, a gazdasági és más releváns ismeretek birtoklása is.

Szükség van olyan termelési keretek kidolgozására, amelyek lehetővé teszik, hogy a megtermelt mezőgazdasági termékek – lehetőleg feldolgozott formában – a helyi piacokon kívül exportra is kerülhessenek, hogy minőségi és élelmiszerbiztonsági paramétereik megfeleljenek a szabványoknak. Ennek alapfeltétele a megfelelő működési infrastruktúra kialakítása, hiszen az

elmúlt évtizedekben többnyire elavult körülmények között történt a termék-előállítás, illetve -feldolgozás.

A hatályos jogszabályi előírások (néhány kivételtől eltekintve) jelenleg nem teszik lehetővé a településeken a bejegyzett gazdaságok általi helyi termelői termékek előállítását, holott az elsődleges termelésből származó alapanyagokat logikus lenne helyi terméként helyben értékesíteni. A piaci és termelői igény kielégítése végett szükség van egy olyan törvényalkotási indítvány kidolgozására, amely magában foglalja a bejegyzett mezőgazdasági termelők termékfeldolgozással kapcsolatos jogi kereteit.

Az elmaradott térségek felzárkóztatása érdekében elengedhetetlen a társadalmi és gazdasági megújulást elősegítő vidékfejlesztési politika kidolgozása és összehangolása. A települések számára (kompetens szakgárda által készített) gazdaságfejlesztési stratégiák kellene, a jelenlegi állapot felmérése alapján kidolgozott fejlesztési operatív programok a gazdaság szerkezetváltásának sikeres végrehajtására, a munkanélküliség csökkentésére, az innováció és az invenció serkentésével.⁰⁰

Az egységes piaci fellépés megteremtése érdekében szükség van az ágazat szervezeti rendszerének koncentrációját elősegítő intézkedésekre, az alapanyagok egységes beszerzésének, a közösségi finanszírozási lehetőségek és a termékek közös értékesítésének a biztosítására, valamint a társulások megszületésére. Az élelmiszer-feldolgozás területén kiemelt teendő a vállalatok és vállalkozások létrehozásának és megmaradásának az ösztönzése, az innovációs kapacitás fejlesztése.

4.2.1.1. Prioritás – Egyéni és családi gazdaságok, vállalkozások és cégek vertikális és horizontális szerveződésének az ösztönzése, csomagoló- és helyi termék előállításához szükséges helyiség kialakítása

A prioritás keretében elsődleges cél a gazdaságok horizontális és vertikális integrációjának kialakítása. Az integrációnak munkahelymegőrző és -teremtő szerepe van, mozgósítja a helyi közösségeket, bővíti a helyi együttműködési hálót, ami a helyi erőforrások fenntartható használatához vezet, erősíti a helyi identitást és lokálpatriotizmust, növeli a település népességmegtartó erejét, javítja élhetőségét, megújítja a város és a vidék kapcsolatát.

A termék-előállítás területén a hozzáadott érték-központú fejlesztés azt jelenti, hogy azoknak a tevékenységeknek, erőforrásoknak, áruknak az arányát növeljük, amelyek esetében a vevő igényli a hozzáadott értéket, elismeri és hajlandó meg is fizetni azt (pl. zöldség és gyümölcs tartósítása, csomagolása, állati eredetű termékek feldolgozása stb.). Területenként szükséges meghatározni azoknak a termékeknek a körét, amelyek hozzáadott értéket teremtenek; mi az, ami az adott területre, településre jellemző. Ezekre a termékkörökre társulásokat kell létrehozni.

Azonosítani kell a termék előállítására vagy a szolgáltatás szempontjából szükséges összes tevékenység láncolatát és számba kell venni a rendelkezésre álló vagy szükséges helyiségeket (már meglévő vállalatok, önkormányzati épületek stb.) csomagolás, raktározás, feldolgozás céljából.

4.2.1.1.1. Termelői és élelmiszer-feldolgozó hálózatok, egyesülések létrehozásának ösztönzése

A termelői hálózatok és egyesülések helyi kezdeményezésre jönnek létre. Helyi elköteleződéssel lehet őket jellemezni, azaz a helyi szereplők (önkormányzat, vállalkozások, civil szervezetek és lakosság) együttműködésével, részvételével és érdekében valósulnak meg. Elsősorban helyi eszközökre, belső erőforrásokra építenek, egyedi, helyhez illő megoldásokat keresnek.

Térségünkben szükség van termelői és élelmiszer-feldolgozó hálózatok és egyesületek létrehozására, az együttműködések elősegítésére, valamint az előállított termékek egységes formában történő megjelenítésére (horizontális integráció). Fontos továbbá a mezőgazdaság és az élelmiszeripar vertikális integrációjának az ösztönzése is. A termékek értékesítéséhez olyan marketingstratégiák megalkotására van szükség, amelyek utat mutatnak mind a belföldi, mind a külföldi célpiacon eléréséhez.

4.2.1.1.2. Élelmiszer-feldolgozók és mezőgazdasági termékcsomagolók kialakításának, működtetésének és eszközbeszerzésének, tárolók, raktárak, hűtőházak kiépítésének, felszerelésének támogatása

A működés elengedhetetlen feltétele a szükséges infrastruktúra kialakítása, a jogszabályi követelményeket kielégítő épületek, helyiségek megléte, adaptálása a mezőgazdasági termények csomagolása vagy élelmiszer-feldolgozás céljából. Ehhez tartoznak a megfelelő feldolgozó, valamint a működéshez szükséges egyéb berendezések is.

Fel kell mérni a meglévő raktárkapacitásokat, és be kell szerezni a működésükhöz szükséges eszközöket az értékesítés folyamatosságának biztosítása céljából. Nemcsak új építésben gondolkodva, hanem a meglévő kapacitások hasznosításával, bérlettel (a gazdák együttműködésére, közös előnyökre gondolva) kell magalapozni az ágazat fejlődését, az azonnali termény-, illetve termékértékesítési kényszer kizárásával.

A fejlesztések a régió és a települések általános gazdasági fellendülését, az áruellátás javulását és gazdasági felértékelődését eredményezhetik.

4.2.1.2. PRIORITÁS – Az eladás, valamint a szabványosítás és a tanúsítvány igénylésének az ösztönzése

A jogszabályi és a vevői követelmények kielégítése végett a termelésnek és a feldolgozásnak szabályozott módon, előírások és az aktuális minőségirányítás és élelmiszer-biztonsági szabványok mentén kell megvalósulnia. Ennek igazolásául szükség van a vonatkozó szabványok bevezetésre, működtetésére és igények szerint akkreditált tanúsító szervezet általi tanúsítására.

4.2.1.2.1. Magasabb hozzáadott értékű élelmiszeripari termékek értékesítési rendszerének kialakítása és a piacra jutást szolgáló fejlesztések

Helyi termékek boltjainak létrehozása, a meglévő boltokban „helyitermék-sarok” kialakításával. A helyi termékeket kínáló piac az egyik legjobb megoldás a közvetlen értékesítésre. A helyi termékek felhasználásában és megismertetésében nagy szerepet tud vállalni a vendéglátóipar.

Az éttermek esetében fontos lenne például elérni azt, hogy a helyiektől szerezzék be a nyersanyagot, és hogy tájjellegű ételek szerepeljenek az étlapokon. (Az éttermek pedig szerepeljenek a turisztikai kiadványokban.)

Érdemes lenne vásárokon, fesztiválokon megjelenni helyi termékekkel, bemutatni a térség étkezési és gasztronómiai hagyományait, „vajdasági értéktár”-at létrehozni, bemutatni, népszerűsíteni. Turisztikai információs katalógusokban is be kell mutatni a helyi termékeket.

Elengedhetetlen a piacon történő megjelenést szolgáló egységes imázs építése.

4.2.1.2.2. Szabványosítás és tanúsítvány igénylésének támogatása

A szabványosítás olyan működési paraméterek bevezetését és alkalmazását teszi lehetővé, amelyek által egyrészt kielégíthetőek az igényes vevők kívánalmai, másrészt szavatolva van a termék, az élelmiszer megfelelősége a jogi előírásokkal, szabványokkal összhangban. A működő élelmiszer-biztonsági rendszer mentén a minőségi és élelmiszer-biztonsági paraméterek felügyelete valósul meg, nagyobb piaci térhódítást tesz lehetővé a termelők és értékesítők számára.

Szükség van a nemzetközi szabványok bevezetésének az ösztönzésére is, hiszen a nemzetközi követelményrendszer egyre szigorúbb, a kritériumrendszer összetettebb, kifinomultabb, a piac nehezebben megközelíthető. Viszont a nemzetközi szabványok elsajátításával lehetőség nyílik az exportpiacra jutásra is.

4.2.1.3. PRIORITÁS – Falugazdász-hálózat működtetése, szakmai és információs tanácsadás megszervezése, fejlesztési munkacsoportok és vidékfejlesztési társulások létrehozása

A mezőgazdasági szaktanácsadás egyik legfontosabb célja, hogy a gazdák felkészítésén keresztül hozzájáruljon a hatékony, eredményes gazdálkodáshoz, közös beszerzések és értékesítések megszervezéséhez, helyi érdekközösségek kialakításához, hozzáadott értékű termékek készítésének ösztönzéséhez. A falugazdászok fő feladata a gazdálkodók segítése, képvisellete (agrártámogatások igénylése, a piaci információk továbbítása, pl. kormányzati döntések, a mezőgazdaság napi helyzete: vetés, aratás, állattenyésztés, piaci és beszerzési árak alakulása stb.). Segítik a beszerzési és értékesítési társulások létrehozását, megszervezik a továbbképzést és szaktanácsadást, besegíthetnek a helyi termékek kialakításába. Bekapcsolódnak a térségi, regionális programok, fejlesztési programok elkészítésébe, végrehajtásába.

A falugazdászok szakmai fejlődésének, naprakészségének biztosításához szükség van a tudományos eredmények követésére, a tudományos és a gyakorlati szféra bevonására. Vidékfejlesztési munkacsoportok is kellenek a térség fejlődési irányvonalainak meghatározásához.

4.2.1.3.1. Falugazdász-hálózat működtetése

Vajdaság területi felosztását figyelembe véve megközelítőleg 10-15 falugazdász látja el feladatát. A falugazdász számítógépen, adatbázisokban tudja rögzíteni a hozzá tartozó települések gazdáinak gazdálkodási területeit, a termelt termékeiket. A falugazdászok komplex munkát végeznek. Szaktanácsadással foglalkoznak, személyre szóló tanácsokkal látják el a gazdákat, segítenek a támogatások igénylésében, beadványok elkészítésében. Feladatkörükbe tartozik az agrár árualap felmérése, a hozzáadott értékű élelmiszerek előállításának felmérése településenként, az összefogás ösztönzése. Segítik a termékek, feldolgozók, raktárak, közös beszerzések koordinációját, valamint a településeken kialakítandó vidékfejlesztési munkacsoportok tevékenységét is. Biztosítani kell számukra a kellő működési feltételeket (ügyfélfogadó helyiség, bérleti díj, költségek stb.).

4.2.1.3.2. Szakmai és információs tanácsadás megszervezése, működtetése

A falugazdászokon kívül szükség van olyan társulásokra, amelyek tagjai szakmai gyakorlattal és tudományos fokozattal, elismeréssel rendelkeznek. Az ilyen társulások képesek a tudomány korszerű eredményeit a gazdák és az élelmiszer-feldolgozók mindennapi munkájába integrálni,

híd szerepet vállalva az akadémiai szféra és a gazdálkodók, valamint az élelmiszer-feldolgozók között. Munkacsoportokként tudnak működni, támogatva a falugazdászok munkáját, s biztosítani tudják a falugazdászok, a gazdálkodók és az élelmiszer-feldolgozók képzését is. Munkájukat, képzési programjaikat ösztönözni és támogatni kell.

4.2.1.3.3. Fejlesztési munkacsoportok és vidékfejlesztési társulások alakítása

A vidékfejlesztés és a helyi gazdaságfejlesztés csak úgy lehet eredményes, ha alulról jövő fejlesztési koncepciók kerülnek meghatározásra. Ehhez azonban szükség van helyi fejlesztési munkacsoportok és vidékfejlesztési társulások megalakítására.

Települési szinten vidékfejlesztési munkacsoport létrehozásával meg kell határozni az adott területre jellemző mezőgazdasági termékek körét és a termelői üzleti infrastruktúrát. Ennek eszközei lehetnek az ipari parkok, innovációs központok, inkubátorházak, kiegészítve a falugazdász- és tanácsadói hálózat rendszerével.

4.2.2. Kedvező természeti és kultúrtörténeti alapokra épülő turizmus és a hozzá kapcsolódó gazdaság fejlesztése

Ez a fejlesztési irány a térségben élő magyar közösség lehetőségeinek hatékonyabb kihasználását és erősségeinek javítását szolgálja. A kedvező természeti és földrajzi adottságokon kívül gazdag gyógy- és termásvízkezelőteleink vannak, a terület többi részén pedig kultúrtörténeti örökséggel büszkélkedhetünk. Figyelembe véve e terület fejlesztési lehetőségeit arra törekszünk, hogy a külföldön képzett szakembereinknek és a magasan képzett fiataljainknak itthonmaradási (és visszatérési) lehetőséget biztosítsunk.

Nincs kellőképpen kihasználva a térség kedvező természeti és kultúrtörténeti öröksége, amely hozzájárulhatna a közösség gazdasági potenciáljának növeléséhez az idegenforgalom és a hozzá kapcsolódó gazdasági ágazatok (mezőgazdaság, élelmiszeripar, kereskedelem, szolgáltatóipar stb.) fejlesztése által. Hazai és nemzetközi források hatékony lehívásával, az anyaországi kapcsolatok kiaknázásával és az Európában is hivatalos anyanyelv (magyar) használatával sokrétű támogatási formákat tudunk biztosítani a stratégia érvényesítéséhez.

A stratégia megvalósulásával, illetve az idegenforgalom és a hozzá kapcsolódó gazdasági ágazatok fejlődésével, a régió turisztikai célpontjainak infrastrukturális és szolgáltatói fejlesztése révén a régióba látogató bel- és külföldi turisták tovább itt-tartózkodhatnak, s ezáltal indirekt és direkt módon élénkülhet a régió gazdasága. Új munkahelyek nyílhatnak, és ezáltal a fiatalok lehetőséget kapnak a szülőföldön való boldogulásra. A vajdasági magyarság számára fontos idegenforgalmi adatbázis létrehozásával felismerhetővé válik e térség a nemzetközi idegenforgalmi térképen.

PROBLÉMA – SZÜKSÉGLET

A kedvező turisztikai adottságok ellenére a vizsgált területen számos probléma figyelhető meg. A legmarkánsabb turisztikai problémákat három csoportra oszthatjuk:

Az idegenforgalmi potenciál gyenge versenyképességét elsősorban az alábbi tényezők befolyásolják: a szállás- és vendéglátóhelyek mennyiségi és minőségi fejletlensége, az idegenforgalmi szolgáltatások gyenge minősége, a meglévő szolgáltatások és termékek színvonal-szabványosításának hiánya, a speciális turisztikai infrastruktúra hiánya (turisztikai információs irodák, utazási irodák, az emléktárgyak csekély száma, a turisztikai vállalkozások fejlesztés- és tőkehiánya, a turisztikai attrakciók nemzetközi és régióon belüli ismeretlensége, a turizmus összehangolt monitoringrendszerének hiánya, az alacsony turistaszám, a rövid átlagos tartózkodási idő és a kapacitások kihasználatlansága, valamint a megfelelő mennyiségű, tájékozdást segítő információs táblák, turisztikai irodák és programkiadványok hiánya).

A turizmus gyorsabb ütemű fejlődésének határt szab a terület megközelíthetőségét szolgáló, megfelelő minőségű infrastruktúra (autópálya, regionális utak, vasúthálózat, tömegközlekedés) hiánya, valamint a nagyobb horderejű infrastrukturális beruházások hiánya.

Ha nincs kellő együttműködés az önkormányzatok, a köz- és a magánszféra, valamint a turisztikai cégek között, nem lehetséges a térség egységes turisztikai arculatának kialakítása.

4.2.2.1. PRIORITÁS – Az idegenforgalmi termékek versenyképességének növelése

Egy turisztikai régió versenyképességének megőrzése, illetve versenyképessé válása az idegenforgalmi szolgáltatások terén hatékony és erőteljes marketingkampányokkal, megfelelően kidolgozott marketingstratégiával és aktív, sokrétű promóciós tevékenységekkel lehetséges.

Ezenkívül a termékek minőségének javítása és a minőség állandó biztosítása járul hozzá a vendégéjszakák és a visszajáró vendégek számának növeléséhez.

4.2.2.1.1. A vendégforgalom és a kereskedelmi szálláshelyek kihasználtságának növelése az átlagos tartózkodási idő meghosszabbítása által

A prioritás szempontjából a következő feladatokat és tevékenységeket emeljük ki:

A szálláshelyek infrastrukturális ellátottságának növelése, a szükséges kényelmi eszközök beszerzése, a meglévő szálláshelyek vonzóbbá tétele. A személyzet szakmai továbbképzése, egyéb szolgáltatások (masszás, városnézés, termékbemutatók) beépítése a szálláshelyek szolgáltatáskínálatába. Saját imázs megteremtése, hatékony és felismerhető marketingtevékenység, minőségi és állandó termékek kialakítása. A falusi turizmus fejlesztése és a helyi gasztronómia értékeinek beépítése a turisztikai termékekbe (pl. feketicsi meggyfálinka, feketicsi rétes, martonosi paprika, horgosi paprika stb.). A tájékozódást elősegítő, szálláshelyeket beazonosító infrastruktúra- és informatikai fejlesztések.

4.2.2.1.2. A turisztikai és egészségügyi szolgáltatások komplex fejlesztése

Kiemelt feladat a gyógy- és termálvízre épülő egészségturisztikai létesítmények szolgáltatásainak minőségi továbbfejlesztése, az infrastrukturális technológia korszerűsítése, az infrastruktúrának a modern egészségügyi és technológiai követelményekhez (szabványokhoz) való alakítása, valamint az akadálymentes környezet biztosítása. Ezenkívül a régió területén a gyógyfürdőkkel rendelkező településeken új gyógyászati központok létrehozása, a meglévő gyógyászatok műszaki eszközeinek korszerűsítése, ami az idegenforgalmi szolgáltatások bővítésével és összekapcsolásával lehetővé teszi a vendégéjszakák számának növelését.

4.2.2.1.3. Kultúr- és ökoturisztikai programok, rendezvények szervezése, a természetközeli és a konferenciaturizmus fejlesztése, a kulturális és természeti örökséghez kapcsolódó tematikus utak, termékek, szolgáltatások kialakítása

A régió meghatározó történelmi jegyeket viselő helyszínekkel rendelkezik. Ezek folyamatos fenntartása és fejlesztése, a hagyományok, örökségek történelmi funkciójának erősítése nélkülözhetetlen a külföldi és belföldi turisták, valamint a helyi lakosság számára. A konferenciaturizmus fejlesztésében elsődleges szempont a már meglévő infrastruktúra technikai felszereltségének a bővítése, a konferenciaturizmushoz kapcsolódó szolgáltatási hálózat (a képzések, konferenciák, üzleti tanácsadás helyszínéül szolgáló létesítmények), illetve a nemzetközi jelentőségű kulturális és gasztronómiai rendezvények infrastrukturális hátterének, valamint a vidék borkínálatához kapcsolódó infrastruktúrának és promóciós tevékenységnek a fejlesztése. Az ökoturisztikai értékek megóvása és bemutatása, az ehhez kapcsolódó tematikus utak fejlesztése és természeti értékeinknek a turisztikai szolgáltatásokkal való összekapcsolása lehetőséget nyújt a minőségi és értékmegőrző idegenforgalom kialakításához.

4.2.2.2. PRIORITÁS – Az idegenforgalmi infrastruktúra fejlesztése

A biztonságos és dinamikus közlekedés az elérhetőség alapja, de nem az egyetlen feltétele egy terület stabil és fenntartható fejlődésének. A közlekedési infrastruktúra fejlesztése befolyásolja a helyben élők mindennapjait, illetve a községbe érkező tőke és tudás mennyiségét, akár csak a turisták számát is. A beruházók az egyes befektetések előkészítésekor elsődlegesen a szállítmányozás és a logisztika tulajdonságait vizsgálják. Az európai X. folyosóhoz való közelség, a

vasúti és vízi közlekedés lehetőségei mind rejtett potenciált képeznek a terület fejlődése szempontjából. A közösségi közlekedés fejlesztése elősegíti a helyi társadalom mobilitását. A kerékpárutak hálózatának kiépítése adott esetben szintén biztosíthatja az idegenforgalmi területek elérhetőségét.

4.2.2.1. Vízi és szárazföldi infrastruktúra kiépítése, a meglévő korszerűsítése, valamint infrastruktúra kialakítása a tranzitturizmus lassítása/megállítása végett

A régió idegenforgalmi potenciáljának erősítéséhez elengedhetlenné válik az új és meglévő vízi infrastruktúra fejlesztése, szálláshelyek létesítése, a meglévő szálláshelyek kapacitásának növelése és szolgáltatásainak minőségi fejlesztése a kiemelt turisztikai célpontokban. Az idegenforgalmi szolgáltatáshelyek fejlesztéséhez kiemelten fontos a vendéglátóhelyek minősítő rendszerének és a régió helyi agráriumára épülő beszállítói rendszernek az együttműködése. Ugyancsak szükség van a vendéglátóipari egységek és a műhelymunkára alkalmas helyiségek, valamint a tanyai bekötőutak kiépítésére.

4.2.2.2. Természeti értékek látogathóságának és bemutatóságának, gyalogos, lovas és kerékpáros megközelíthetőségének, valamint esztétikus környezetének fejlesztése

Kiemelt cél a tematikus utakhoz kapcsolódó infrastruktúra kiépítése, a megközelíthetőség biztosítása minden évszakban, valamint a turisztikai jelzőrendszer kiépítése, többnyelvűsítése, karbantartása. A természeti értékek megővését szolgáló beruházások és beavatkozások támogatása is ehhez a prioritáshoz tartozik.

4.2.2.3. Települési kisléptékű infrastruktúra fejlesztése

A célterület települései esetében a településkép vonzerejének növelése érdekében szükség van a közterületekre, utcákra, épületekre kiterjedő kisléptékű infrastrukturális beavatkozások támogatására, a településkép javítására, a lakosság elégedettségi szintjének emelésére.

A támogatott tevékenységek keretébe kell tartoznia a közművelődési intézmények, művelődési házak, közösségi terek felújításának, valamint átalakításának, bővítésének. Fontos továbbá sétálóutak kialakítása, az épületek, építmények közvetlen környezetének rendezése, a közterületi játszóterek, közcélú szabadterei sportterek, pályák és kiszolgáló épületek felújítása. Zöldövezetek, közparkok kialakítására szintén szükség van.

4.2.2.3. PRIORITÁS – Szervezeti együttműködés és az emberi erőforrás fejlesztése

Az idegenforgalmi potenciál minőségének és mennyiségének fejlesztése érdekében rendkívül fontos az innovatív és versenyképes helyi gazdaság megteremtése és bekapcsolása a helyi vállalkozásokon (élelmiszeripari termékek, bőripar, textilipar és helyben elérhető szolgáltatások) keresztül a turisztikai szektor tevékenységébe. Beszállítóként be kell vonni ebbe a munkába a helyi kis- és középvállalkozásokat, új piacokat, munkahelyeket és hosszú távú bevételi forrásokat biztosítva számukra. A helyi vállalkozások bekapcsolásával olyan együttműködési formák és kölcsönös előnyök teremthetnek meg, amelyek révén a turisztikai szolgáltatások és a kínált komplex csomagok színvonala emelkedni fog, s az elérhető árak szintjén versenyképes marad a turisztikai szolgáltató szektor. Az együttműködésnek nemcsak a kkv szektoron, hanem az önkormányzati és a civil szektoron belül is ki kell alakulnia. Biztosítani kell a feltételeket a közös

idegenforgalmi kínálat és képviselet megteremtésére, közös marketingstratégiák kialakítására, a nemzetközi piacokon való közös fellépésre.

4.2.2.3.1. Az együttműködés fokozása az önkormányzatok (a térség egységes turisztikai arculatának kialakítása), a köz- és a magánszféra (beruházás, közös fellépés), valamint a turisztikai cégek (közös és komplementáris kínálat) között

A prioritás szemszögéből a következő tevékenységeket emeljük ki:

Közös programok és beruházások kialakítása, együttműködésen alapuló kínálat megteremtése. Külföldi partnerekkel való együttműködés a termékfejlesztésben (pl. szállodaláncokhoz vagy kisebb vendéglátóipari egységekhez való csatlakozás), valamint nemzetközi tapasztalatok megosztása – „best practice” tanulmányutakon keresztül. A testvértelepülési hálózatok erősítése, a nemzetközi piacokra való eljutás megteremtése. Mikro-regionális idegenforgalmi termékek kialakítása és a turisták több napját összekapcsoló idegenforgalmi csomagok összeállítása.

4.2.2.3.2. A helyi lakosság bekapcsolása a termékellátó rendszerekbe és a humán erőforrás képességeinek fejlesztése

A prioritás szemszögéből a következő tevékenységeket emeljük ki:

Helyi beszállítói láncok kialakítása, hagyományos termékek bekapcsolása a vendéglátóipari kínálatba, régi mesterségek életben tartása. Oktatási és képzési intézmények oktatási struktúrájának harmonizációja (a piaci igények felmérése és a kutatási eredmények beépítése a képzési tematikákba), kiemelt figyelemmel kísérve a szakmát adó középfokú képzéseket. Hazai mezőgazdasági és kézműves termékek folyamatos bekapcsolása a gyógyfürdők vendéglátóiparának és egyéb szolgáltató tevékenységének az ellátásába. Az idegen nyelvi kommunikációs készség fejlesztése, szakmai továbbképzések.

4.2.2.3.3. Idegenforgalmi intézmények együttműködése minden szinten – desztinációmenedzsment kialakítása, a térség turisztikai adatbázisának létrehozása és a régió turisztikai kínálatának közös megjelenítése

Az idegenforgalmi potenciállal rendelkező helyszínek, városok, térségek turisztikai vonzerejének, desztinációmárkájának, -menedzsmentjének helyi és regionális szintű kialakítása. A kialakítandó desztinációmenedzsment-szervezeteknek fontos szerepet kell játszaniuk a desztináció kínálati profiljának kialakításában és piacra vitelében. Ehhez szükséges a megfelelő stratégiák kidolgozása, ami elősegíti többek között a turisztikai promóciót, a humán erőforrás fejlesztését és az információs rendszerek kialakítását, működtetését is. A partnerségen alapuló desztinációmenedzsment-szervezetek felépítésében elvárt módszer az alulról építkezés elve.

4.2.3. Szakképzésen alapuló, innováció-orientált, befektetőket vonzó és vállalkozási hajlandóságot növelő intézkedések

A vajdasági magyarság élettere és gazdasági tevékenysége mélyen integrálódott a szerbiai gazdaság szövetébe, és szinte még nyomai sem lelhetők fel e gazdasági tevékenység bármilyen szintű horizontális vagy vertikális típusú regionális önszerveződésének. Ilyen eltérő körülmények között – még egy jól működő, stabil gazdasági környezetet feltételezve is – nehéz a teljes vajdasági magyarság számára egyetlen egységes gazdaságpolitikai nemzetstratégiát és viselkedési modellt megfogalmazni

A piaci és az EU-s elvárásokhoz bizonyítottan nehezebben alkalmazkodnak az oktatási intézmények, foglalkoztatási hivatalok, költségvetési szervek. A megoldás mindenképpen az oktatás, valamint a helyi és regionális intézmények viszonyában keresendő. Stratégiai viselkedésformák kialakítására van szükség.

Ha Vajdaság GDP-jét az uniós (EU-27) átlaghoz viszonyítjuk, látható, hogy ez az érték csak 35%, ami azt jelzi, hogy jelenleg Vajdaság a gazdaságilag legelmaradottabb térség, hiszen minden szomszédos régió Horvátországban, Magyarországon és Romániában is megelőzi, de ez a helyzet predesztinálja is Vajdaságot a gazdasági fejlődésre, annak érdekében, hogy utolérje a szomszédjait.

A sikeresen privatizált vállalatok tőkéje és nyeresége is folyamatosan növekszik, ezzel szemben a foglalkoztatottság folyamatosan csökken mind a privatizált vállalatokban (a technológiai fejlesztés és ésszerűsítés folytán), mind a még nem privatizált veszteséges vállalatokban (piacvesztés, illetve csőd következtében).

PROBLÉMA – SZÜKSÉGLET

Kiemelten riasztó az a tény, hogy egyre több a felsőfokú végzettségű munkanélküli, tehát az egyetemről kikerülők, egyre hosszabb ideig keresik az első munkahelyüket. Hogy a fiatal és képzett munkanélküliek miért nem a vállalkozásban látják a jövőt, annak sok oka lehet, de mindenképpen hozzájárul ehhez a vállalkozási ismeretek hiánya, a vállalkozás elkezdéséhez szükséges háttértámogatások rendszerének hiánya és a nem kellően vállalkozóbarát környezet még önkormányzati szinten sem.

Kevés a nagyvállatokhoz kapcsolódni képes kis- és középvállalkozás. Az újdonságok terjedése, a gazdasági szervezetek innováció-befogadási hajlandósága viszonylag gyenge.

A vállalkozások vitalitásának, innovációs képességének javítása a célterület gazdasági fejlődésének egyik kulcsa. Ennek eszközei lehetnek olyan kreatív megoldások, amelyek lehetővé teszik az innovációs alpnak a kockázati tőketársaságok és az innovációs veszteségbiztosítás elvei mentén működő kiépülését, hazai és külföldi forrásokból történő támogatását. Olyan körülményeket kell teremteni, amelyek közepette együtt tudnak dolgozni a térség kutatói, intézményei, szakmai, érdekképviseleti szervezetei és piaci szereplői, a terméktechnológiai és a szervezeti innovációk ösztönzése, elősegítése és fejlesztése érdekében.

A lakosság jelenlegi nyelvtudása (nyugati nyelvek) alacsony szintű, az Európai Unióval kapcsolatos ismeretei esetlegesek, korlátozottak, a vállalkozások felkészültsége a csatlakozásra általánosságban nem megfelelő.

4.2.3.1. PRIORITÁS – Versenyképes tudás biztosítása

Kedvezőtlen jelenség, hogy a vajdasági magyarok közül ideiglenesen külföldön munkát vállalók szakképzettsége jobb, mint az itthon foglalkoztatottaké.

Észak-Bácskában a munkanélküliek 47%-a szakképesítés nélküli. A legtöbb munkanélküli a III. és IV. végzettségi kategóriából kerül ki.

Különbé uniós projektek kapcsán több száz magyar fiatal vállalkozó vagy termelő részesült valamilyen hasznos (nemzetileg ugyan nem akkreditált) képzésben.

Az iskolarendszerű képzés, szakképzés átalakulásának ütemét és fő céljait elsősorban országos jogszabályok határozzák meg. Mindemelllett, a „belső intézményrendszer”-nek elsősorban – különösen a képzési szerkezet és a területi struktúra vonatkozásában – összhangban kell lennie a helyi (és támogatni kívánt) gazdaság munkaerőigényével, és követnie kell a gazdaságfejlesztés tervezett irányait is. Hatványozott felelősség hárul itt a tömbterületeken levő iskolaközpontokra.

A régió gazdasági szerkezetében eddig bekövetkezett és várható további lényeges változások, a piacgazdasági körülmények és követelmények, az emelkedő technológiai színvonal, az EU-csatlakozásra való felkészülés új ismereteket, mentalitást, képzettséget és képességet követel meg. A munkaerőpiac változó igényeit csak a gazdaság szereplőivel szorosan együttműködő, rugalmas, adaptív, részben saját irányítású szakképzési intézményrendszer képes figyelembe venni, követni. Mindezek érdekében fontos:

- Az iskolafenntartók döntéseinek (képzési irányok, beiskolázási létszámok, képzési szerkezet meghatározása) segítése, megalapozása érdekében egyrészt lényegesen erősíteni kell a gazdasági szervezetek szerepvállalását, másrészt biztosítani kell a munkaerőpiac változásairól és trendjéről szóló információk összegyűjtését, feldolgozását, és az érdekelteknek, az érintett munkanélkülieknek az előrejelzésekhez való hozzáférését. Hatványozott a felelőségük a magyarul (is) oktató iskolaközpontoknak, amelyeknek nemcsak az adott régió, hanem a célterületről hozzájuk gravitáló közösségek igényeit is számba kell venniük.
- Biztosítani kell a fentiekben megfogalmazott, megalapozott döntéseknek a „rendszeren” át történő átvitelét (pl. minisztériumi jóváhagyások, engedélyek), ami sokszor az előfeltételek megteremtését is jelenti.
- A szakképzés folyamatos szerkezeti és tartalmi korszerűsítése érdekében segíteni kell a szakképző intézmények és a gazdaság szereplői közötti szoros együttműködést (intézményi módon is).
- Lényegesen növelni kell a középfokú képzések utáni szakképzési lehetőségeket és a képzések arányát – pl. a fél-felsőfokú szakképzés (post-secondary) kiterjesztésével.

4.2.3.1.1. A vállalkozási ismeretek bevezetése a középiskolai és felsőoktatási intézményekbe (választható tantárgyként)

Az ezer főre jutó vállalkozások száma Vajdaságban 12,7, ami nagyban hasonlít a szerbiai átlaghoz, de nagyon messze van az uniós átlagtól. Ha megvizsgáljuk az egyes vállalkozásokat fő tevékenységek szerint, akkor kijelenthetjük, hogy legjobban a kereskedelmi vállalkozások terjedtek el (hozzávetőlegesen 1/3-át teszik az összes vállalkozásnak), ami a hozzáadott érték alacsony volumenjét jelzi, de egyben nagy potenciált is sugall a kis- és középvállalatok fejlesztése szempontjából. Több projektum tapasztalata arra vall, hogy a fiatalok jóval nyitottabbak a vállalkozásra, mint a korábbi, más értékrendszerben szocializálódott idősebb generációk. Ki kell dolgozni (vagy adaptálni kell) egy olyan programot, amely választható tárgyként bevezethető a közép- és felsőfokú oktatási intézményekbe, és amely által fejleszthetők a fiatalok vállalkozói ismeretei, növelhető a vállalkozói kedvük.

4.2.3.1.2. Információs irodák, ügynökségek fejlesztési hálózatban történő, összehangolt létrehozása és működtetése – az információáramlás biztosítása, információs napok megrendezése iskolákban, illetve vállalkozói szervezeteknél

Fontos feladat kapcsolatteremtő fórumok, rendezvények szervezése az oktatás szereplői, illetve a célterület fontosabb (érdekelt) gazdasági és politikai döntéshozói számára, hosszabb távon a folyamatos intézményes egyeztetés kialakítása, működtetése.

A célterületen élő, még aktív munkaerő-piaci szereplők vagy vállalkozók minél szélesebb köre számára ki kell terjeszteni az Európai Unióval, illetve a szerbiai csatlakozás várható következményeivel kapcsolatos ismeretek átadását elsősorban a versenyszabályozásra, jogrendszerre, ágazati politikákra és azok várható hatásaira vonatkozóan. A felkészítés legfontosabb célcsoportjai a vállalkozók, gazdasági menedzserek, valamint a helyi és regionális politikusok, önkormányzati tisztviselők, civil szervezetek, fiatalok.

4.2.3.1.3. Oktatási központok létrehozása és rendszerbe foglalása

Kulcsfontosságú a magyarul (is) oktató közép- és felsőfokú oktatási intézmények potenciáljának kihasználása, elsősorban a munkaerőpiac változásaihoz rugalmasan alkalmazkodni tudó képzési formák (szakképzés, átképzés, továbbképzés, felsőfokú szakképzés, távoktatás) ösztönzése révén. A humán erőforrások hiányával küzdő, elmaradott térségek szakemberhiányának csökkentése érdekében speciális támogatási formák (ösztöndíjak, letelepedési támogatások) kidolgozása is célszerűnek látszik.

Az iskolarendszerű képzést célszerű összekötni a régió munkaerő-piaci igényeivel. Az érdekelt oktatási intézmények, a vállalkozásfejlesztésben érdekelt szervezetek, képzőközpontok, civil szervezetek stb. együttműködése által megfogalmazott igények formálják a régió képzését.

A munkavállalói képzési és továbbképzési programokon kívül növelni kell a munkáltatók számára nyújtott szolgáltatások arányát (alkalmazottak továbbképzése, vezetői tréningek stb.).

Az államilag támogatott képzések mellett további forrásokra (önkormányzati, anyaországi, EU-s) támaszkodó, versenyképes tudást biztosító oktatási (formális és nem formális) rendszer kiépítése szükséges. Egységes, mindenki számára könnyen elérhető adatbázist kell létrehozni a magyar nyelven elérhető valamennyi képzéssel, az elsajátítható készségekkel és kompetenciákkal kapcsolatban. Meg kell teremteni az intézményi feltételeit és kereteit az oktatásban, képzésben és átképzésben részt vevő minden szereplő együttműködésének.

4.2.3.1.4. Több oktatási és képzési lehetőség, szakkurzus magyarul

Intézményes módon meg kell teremteni a feltételeit a Szerbián kívül már bevált és itt is alkalmazható iskolán kívüli képzési rendszerek átvételének és elismertetésének. (Piacképes OKJ-s [Magyarországi példa: Országos Képzési Jegyzék szerinti] képzések, ezüst- és aranykalászos képzések stb.)

Biztosítani és aktívan támogatni kell az Európai Unióban megszerzett bármilyen szintű képesítések reális időn belüli szerbiai honosításának feltételeit.

Létre kell hozni a vállalkozások számára nyújtandó magyar tannyelvű képzések és továbbképzések rendszerét, meg kell teremteni az önképzés intézményesített feltételeit (előadások, szaktanácsadás, konzultációs lehetőségek, információszolgáltatás, távoktatás).

Minél több programot kell kétnyelvű trénerek által akkreditálni a szerbiai Nemzeti Foglalkoztatási Hivatal képzéseire, és azokban a községekben, ahol a magyar nyelv hivatalos használatban van, a politikum segítségével el kell érni, hogy az képzések/átképzések/továbbképzések magyarul is történjenek.

Az oktatási intézményeknek felkészülten kell követniük a potenciális befektetői igényeket (pl. Szabadkai Műszaki Szakfőiskolán az autóiipari tervezési, gyártási, szerelési ismeretek oktatása, a szükséges szakemberek képzésének biztosítása stb.).

4.2.3.2. PRIORITÁS – Magyar vállalkozók olcsó tőkéhez való hozzáféréseinek biztosítása

A munkanélküliséget csökkentő lehetőségek elsősorban a kis- és középvállalkozói szektor, valamint az önfoglalkoztatás erősítésében rejlenek. Ha nem sikerül előrelépni a munkahelyteremtése terén, akkor nem tudjuk megállítani és mérsékelni a szakképzettek elvándorlását. A vállalkozások (egyszemélyes vállalkozások) sok esetben szintén a kényszerű munkanélküliségből jöttek létre, ami nagyban hozzájárult a jelenlegi munkanélküliségi kép kialakulásához térségünkben. Mégis a magántulajdonon alapuló kis- és közepes vállalkozások által képviselt társadalmi-gazdasági struktúrában sok alacsonyabban képzett (általános és középiskolai végzettségű) munkaerő is megtalálta a helyét.

A mezőgazdasági termelés és vállalkozói szféra számára elérhető/megszerezhető külső támogatások lehívásakor nem mindig érvényesül az átlátható döntéshozatal, a magyar érdekeltségű pályázatok mögött nem áll akkora lobbí, mint amekkorára szükség lenne. Ez a hátrány csak jobb információáramlással, szervezethez, több forrásból töltődő külön pénzügyi alapok létrehozásával és üzemeltetésével, valamint a politikum célirányos erőfeszítésével dolgozható le.

Nehezíti a vállalkozások tőkéhez jutását az a tény, hogy a magyar vállalkozások nehezebben teljesíthetik a bankok garanciális elvárásait az alacsony ingatlanárak, a privatizációból történt kirekesztés és a többféle technikával monopolizált értékesítési piac miatt. Fontos lenne garanciális és kamattámogatásokkal könnyíteni a tőkéhez való hozzáférést azon kezdeményezések számára, amelyek jó piaci esélyekkel indulnak, vagy fejlesztésekre irányulnak. Ezeknek a döntéseknek mindenkor szakmai alapon kell megszületniük, ezért is fontos az esetleges pénzügyi támogatásokat mentori és menedzsment-támogatásokkal, inkubációs vagy akár elő-inkubációs támogatásokkal kombinálni.

4.2.3.2.1. Információnyújtás a pénzügyi lehetőségekkel kapcsolatban (kedvezményes vagy vissza nem térítendő támogatások)

Talán minden magyar érdekeltségű önkormányzat területén folyik a támogatási lehetőségek figyelemmel kísérése, szűrése és a potenciális érdekeltek értesítése, vannak ilyen magyar érdekeltségű civil szervezetek és ügynökségek is, közös rendszer azonban nincsen. Fontos lenne olyan interaktív információs hálózat kiépítése, amely több forrásból töltődik (kormányzati információk pályázatokról, különféle szintekről, banki információk összehasonlítása) és az érdekeltek igényei szerint szűrhető információkat tartalmaz (pl.: kivitelserkentő támogatások, forgótőkehitel, új beruházások, innovatív fejlesztések stb.). Ha a releváns EU-s és anyaországi információkat egy ilyen rendszerbe integráljuk, akkor az érdekeltek korrekt kezdőképet kaphatnak a vállalkozásuk jövőjét illetően. Lehetővé kell tenni, hogy minden szakmai és hivatali funkcióból eredő információ a lehető legtöbb érdekelt számára elérhető legyen, ne kelljen ehhez több helyre elzarándokolniuk.

4.2.3.2.2. Pályázati tanácsadás biztosítása, előfeltételek megteremtése a pályázati pénzek lehívásához

A pályázati/pályázatírói tanácsadás piaci alapokon történő működése egyelőre nem valósítható meg az elérhető eszközök nagyságrendje, a magyar (és más nyelveken) pályázatot író szakemberek egyenetlen eloszlása és az önrészre, forgótőkére vagy előfinanszírozásra szükséges eszközök hiánya miatt. Ez alól részben csak az önkormányzatok kivételek.

A meglévő kapacitások összefogásával és hálózatban való működtetésével jelentős haladást lehet elérni a pályázati információk gyorsabb áramoltatása érdekében, a pályázatírást és -megvalósítást pedig az eddig hátrányos helyzetű területeken mentori programokkal lehet javítani, amikor a szakértők a terepen mentorként segítenek a projekt megírásában és levezetésében.

Egyedül az önkormányzatok tudják hozzárendelni pályázataikhoz a szükséges önerőt. A civil szervezetek, sziget- és szórványtelepülések jelentősebb pályázatok esetén legtöbbször magukra vannak utalva, és nem képesek biztosítani a szükséges eszközöket, tehát nem is pályáznak. Ez a állapot ismét több forrásból töltődő külön pénzügyi alap létrehozásával és üzemeltetésével javítható, amely által az önrésztámogatás a közösségi stratégiák prioritásaival összhangban alakul.

4.2.3.2.3. Üzletiterv- és menedzsment-támogatási mentorprogramok (előinkubáció)

A felsőoktatási intézmények, helyi fejlesztési irodák, vállalkozói szervezetek, önkormányzatok a politikummal együtt hazai és külföldi forrásokra támaszkodva, közösen kell hogy megteremtsék a mentorprogramok személyi, műszaki és anyagi hátterét. Fontos témájú szemináriumi dolgozatok és diplomamunkák, gyakornoki és más (állam által támogatott) programok magas szintű és céltudatos kihasználása, tapasztalt tanácsadók külön pénzekből való terepi munkájának támogatása – lehetnek azok az aktivitások, amelyek révén növelhető a vállalkozások elindításának és megmaradásának az esélye. Fontos kihasználni és kanalizálni azokat az eszközöket és támogatásokat is, amelyeket a szerb állam a vidékfejlesztési intézkedések keretében ilyen célokra (az elmúlt években éppen mentori munkára) biztosít az akkreditált regionális fejlesztési ügynökségeken keresztül, mert a magyar vállalkozások eddig meglehetősen alulreprezentáltak az ilyen programokban.

4.2.3.2.4. Startup vállalkozások pénzügyi támogatása

Startupon olyan induló innovatív és tudásintenzív vállalkozást értünk, amelyet kis tőke- és munkabefektetéssel is nagy növekedési potenciál jellemez; olyan cégeket, amelyek a megalakulás folyamatában vannak, vagy rövid ideje működnek, de még nem forgalmazzák a terméküket. Induláskor a vállalkozók általában a tőkehiányt tartják a legégetőbb problémának, a komoly befektetők pedig a befektetésre megérett startupokat kevesellik.

A régióban sikeres gyakorlatok mintájára startup inkubációs programot kell létrehozni, amely kellő tőkehozzáféréssel bír, és egyszerűsített úton tudja támogatni a kezdő innovatív mikrovállalkozásokat. A program megvalósításához külön pénzalap megteremtése, az állami támogatások és elérhető külföldi források eredményes lehívásának szervezett és céltudatos segítése szükséges.

4.2.3.2.5. Garanciák és kamattámogatott hitelek biztosítása

Az állami program által időszakosan és kisszámú kedvezményezett számára elérhető, a saját vállalkozás indítására biztosított kb. 1500 eurós támogatás legtöbbször nem elegendő a kezdő

vállalkozás beindításához és legalább az elvárt egy évig történő fenntartásához. Az előinkubáción átesett vállalkozásoknak komolyabb pénzügyi támogatást kell biztosítani. A támogatásoknak szakmailag mindenkor indokoltnak kell lenniük – ezt a garanciális és kamattámogatások esetén az üzleti terveket elbíráló bankok vagy egyéb pénzügyi szervezetek szakmai ellenőrzése is támogatja. A fokozottan támogatni szándékozott térségeket kiemelt figyelemben és szakmai támogatásban kell részesíteni, de fő döntési kritériumként nem szabad valamilyen gazdaságon kívüli elvet preferálni. A támogatási rendszer megvalósítása ugyancsak több forrásból töltődő külön pénzügyi alap létrehozásával és üzemeltetésével van szavatolva.

4.2.3.3. PRIORITÁS – Regionális és gazdasági szerveződések elősegítése és támogatása

A humán tőke fejleszthetősége és fejlődése szempontjából kulcsfontosságú a gazdasági és közigazgatási szubjektumok közötti interaktív multiszektorális közelítés és közeledés, érdekegyeztetés, kommunikáció.

A centralizáció okozta cselekvésképtelenségi vákuumban az egyének (munkavállalók, munkanélküliek) ad hoc döntésekkel próbálnak alkalmazkodni a piac elvárásaihoz.

Az érvényben levő stratégia dokumentumok bátorítják a gazdasági szubjektumok különféle szerveződéseit, de létrehozásuk eddig (kevés kivétellel) inkább felülről vagy pályázati lehetőségek által volt vezérelve. Vajdaságban 2011-ben 27 megalapított klaszter működött. Ezek közül kiemelkednek a mezőgazdasággal, turizmussal, ITC-vel és fémiparral foglalkozó klaszterek. Székhelyük főleg Újvidéken és Szabadkán van. Az inkubátorok megalapítása és működtetése a tartományi gazdasági stratégia része.

A helyben felnőtt kis- és középvállalkozásokat nagyobb rendszerekbe kell integrálni, segíteni kell beszállítónak válásukat. Ennek előfeltétele viszont az érintett gazdasági szereplők innovációs és adaptációs képességének javítása, a piachoz való rugalmas alkalmazkodása.

A vállalatok és más szervezetek közötti horizontális és vertikális együttműködések serkentésével csökkenthető a kis- és középvállalkozások sebezhetősége, ami a munkahelyek megtartását, új munkahelyek nyitását is eredményezheti.

4.2.3.3.1. Inkubátorok létesítése

Az inkubátorok célja az újonnan létrejött vállalkozások segítése. Legelterjedtebbek a telephelyként funkcionáló cégkeltetők, amelyek az irodai, termelői helyiségek biztosítása mellett sokszor a klasszikus adminisztratív feladatokat – titkárság működtetése, könyvelés szervezése – is átvállalják. A komplexebb szolgáltatások szakértői menedzsment-segítséggel, képzésekkel, fejlesztési tőkéhez jutással segítik az induló vállalkozásokat, illetve kutatásokhoz igazított támogatások, valamint ösztöndíjak biztosításával támogatják a növekedésre képes felfutó vállalkozások sikerét.

Esetünkben olyan modell kialakítása szükséges, amely képes a jó ötletek és innovatív tevékenységek felkutatására és felkarolására, új vállalkozások serkentésére, elsősorban – de nem kizárólagosan – a fiatalok körében. A stratégiát megvalósító és kreáló inkubátorok létrehozása elsősorban azoknak az önkormányzatoknak a feladata, amelyekben döntési pozícióban van a magyarság, de a többi inkubátorba is minél több kezdő vállalkozást kell mentori programok révén bejuttatni és támogatni.

4.2.3.3.2. Gazdasági tömörülések serkentése és támogatása

Fontos a már meglévő és új szervezetek intenzív fejlesztése, formájuktól függetlenül: különféle célú társulások és társulatok, gépkörök, szövetkezetek, agráripari park, speciális fejlesztési célú pénzügyi intézmények.

A regionális koordináció a továbblépés egyik lehetséges módja, például az eddig egymástól elszigetelten működő kisebb ernyőszervezetek, de akár az üzleti inkubátorok számára is. Támogatandó a klaszterekbe való tömörülés, a meglévő klaszterek munkájának erősítése, újak létrehozása olyan ágazatokban, ahol még nem léteznek. Lényeges a gazdasági érdekcsoportok jó megszervezése, bekapcsolása a stratégiaalkotásba és meghallgatásuk a döntés-előkészítések folyamatában.

Alaposabban meg kell ismerni a Kárpát-medencében már sikeresen működő jó gyakorlatokat, amelyek kívülről bátorított önszerveződéssel hozzá tudnak járulni egy-egy közösség fejlődéséhez és gazdasági erősödéséhez (pl. családi beszállító-hálózatok).

4.2.3.3.3. Fejlesztési hálózatok létrehozása és összekapcsolása – innovációs tevékenységek felkarolása

Szorgalmazni kell az akadémiai és szakmai műhelyek közötti kapcsolat kialakítását, a közvetlen gyakorlati célú és jelentős haszonnal kecsegtető iparközelí kutatási programok kidolgozását, megvalósítását, valamint közös kutatási irányok meghatározását. Ezenkívül esetenként információkkal, célzott anyagi támogatásokkal is segíteni kell a célterületen belüli szubjektumok együttműködésével megvalósítani tervezett (tudományos) projekteket. Olyan szerveződésekkel kell létrehozni, amelyek egyesített kapacitásaikkal képesek az innovációkra kiválasztott országos és nemzetközi pénzalapok lehívására.

A gazdaság és főleg a fiatal vállalkozások versenyképessége elsősorban az innovációk befogadásának gyorsaságától és hasznosításától függ. Ezt segíthetnék elő a meglévő, a célterületet rendszerben lefedő, nonprofit alapon működő innovációs/technológiatranszfer-centrumok, amelyek elérhetővé teszik a helyben és a régió kívül „megtermelt” újdonságokat a vállalkozók számára.

Világosan fel kell kínálni a tervezőknek, feltalálóknak az utat, ahogyan újításukat levédethetik és valorizálhatják a piacon, mert a mai állapotok közepette, amikor ehhez semmilyen segítséget sem kapnak, saját tőke híján önállóan nem képesek erre.

Meg kell találni a kreatív iparágakban rejlő kapacitások kiaknázásának módját. Az iparág feltérképezése után meg kell találni az elszórtan tevékenykedő egyének kapcsolódási pontjait és igény szerint logisztikai, jogi, marketing- és piacra jutási támogatással kell megkönnyíteni számunkra a pozicionálódást.

A környezet(védelm)i iparhoz és környezetgazdálkodáshoz szükséges műszaki, gazdasági, szellemi eszközrendszer kialakulása még csak kezdeti fázisában van. Ez az egyre növekedő piac akár jelentős fejlődési potenciált is jelenthet sok szakosított vállalkozás számára. Bátorítani, támogatni és pozicionálni is – ha szükséges – generálni kell a környezet(védelm)i iparhoz (környezetterhelő emissziók kiküszöbölése, a természeti környezetet kevésbé terhelő termékek előállítása, hulladékanyagok gyűjtése, szállítása, kezelése, újrafeldolgozása) és a környezetvédelemmel kapcsolatos szolgáltatásokhoz (tanácsadás, kereskedelmi-marketing szolgáltatás, kutatásfejlesztés, tervezés, oktatás, szakképzés stb.) kötődő vállalkozásokat.

4.2.4. A vajdasági termékek piacvesztésének megakadályozása a természeti erőforrások megőrzése közepette

Vajdaság elsősorban mezőgazdasági és élelmiszeripari régióként a múlt század második felében erőteljes iparfejlesztésen ment keresztül, ami az itt élő népesség számára jó életminőséget biztosított. Ez a fejlett élelmiszeripar a múlt század 90-es éveitől kezdve folyamatosan hanyatlík, kezdetben a gazdasági elszigeteltség, majd az elhibázott privatizáció, később pedig a gazdasági világválság miatt. A rendszer folyamatosan alakul át egy sokkal kevesebb embert foglalkoztató és kisebb kibocsátású, de továbbra is a mezőgazdasági termelésen alapuló élelmiszer-termelésre, amelyben elsősorban a tulajdonviszonyok változnak meg drasztikusan, de a valamikori eredményesen működő vertikumok is megszűnnek, és helyettük laza, ad hoc alapon működő, egymásra épülő beszállítói viszonyok alakulnak ki, amelyek csak elvéve tudják stabilizálni a működésüket, s az üzleti érdekek változása bármely pillanatban felülírhatja az együttműködéseket.

Ilyen körülmények közepette a vajdasági magyar vállalkozások számára biztosítani kell az alapvető termelési erőforrásokat, a piacot, amely jelenleg elsősorban a külső piacokat jelenti, mivel a hazai fizetőképes kereslet az elmúlt években folyamatosan csökken, s a helyzetet súlyosbítja, hogy az ország általános kiskereskedelmi árszínvonala jelentősen meghaladja a környező országokét.

Az uniós csatlakozás közeledtével folyamatosan leépülnek a szabad kereskedelmet gátló akadályok, így a vajdasági magyar gazdasági szereplőknek túlélési esélyt ad az a tény, hogy megnyílik számukra az uniós piac. Meg kell azonban küzdeniük a tőkével és az új technológiával jól ellátott külföldi konkurenciával, amely már jelen van mind az elsődleges termelésben, mind a feldolgozásban, a jövőben pedig még tovább erősödik.

PROBLÉMA – SZÜKSÉGLET

A természeti erőforrások nem fenntartható használatán kívül, amely a termőföld folyamatos romlását és termelékenységének csökkentését jelenti, a négy uniós szabadságjog alkalmazásából következik, hogy Szerbiának engedélyeznie kell az uniós állampolgárok számára a termőföld megvásárlását, aminek következtében a vajdaság magyar gazdálkodói réteg elveszti fő erőforrását, a termőföldet.

Ennek következményeként fennáll a vajdasági magyar vállalkozások piacvesztésének veszélye mind a hazai, mind a nemzetközi piacon, mivel az erőforrások korlátozottsága miatt nem tudnak versenyképesen termelni.

Mindemellett az ország prioritásként kezeli, segíti a külföldi tőke (sokszor ellenőrizetlen) beáramlását és térnyerését, ami a magyar lakosság számára csak a nagyvárosokban jelent előnyt, a rurális térségekben viszont elvonja az elsődleges termelési erőforrásokat, csökkentve ezzel a vajdasági magyar vállalkozások mozgásterét. A magyarság körében a vállalkozási hajlam jelentősen kisebb, mint a többségi nemzet körében, ebből következik, hogy a magyar emberek sok esetben csak alkalmazottak lehetnek a többségi nemzet vagy a külföldi beruházó által működtetett vállalkozásokban. Mindezeket a folyamatokat továbbgerjeszti a térség piacán megjelent multinacionális cégek erőfölénye, amihez társul még az őshonos vállalkozások nem optimális gazdálkodása, ami az erőforrások folyamatos kizsákmányolásával jár. A piaci térvésztesre kihat a nem megfelelő mennyiségű és minőségű termékpaletta, a nem versenyképes áru kínálat, a dömpingtermékek piaci fölénye, a saját termékpaletta szűkössége, a fogyasztói igények nem megfelelő kielégítése, a piaci változásokra való reagálás késése vagy teljes hiánya, a nem megfelelő piaci pozicionálás, az alacsony szakképzettség, a tőkehiány, valamint a jogbiztonság hiánya.

Ezeknek a folyamatoknak csakis negatív következményei lehetnek a vajdasági magyar lakosság és a vállalkozások szempontjából, ami az erőforrások erodálásában, a termőföld külföldi kézbe kerülésében, a teljes piacvesztésben és ezáltal munkahelyek megszűnésében, a kivándorlás felerősödésében és a többségi nemzet teljes kiszolgáltatásában ölthet testet.

Ezeket a folyamatokat lassítani, megállítani és megfordítani is lehetséges egy alapvetően védekező stratégiával, amely a már meglévő struktúrák felhasználásával és továbbfejlesztésével (Háló Vajdasági Fejlesztési Alap, inkubátorházak, Kárpát-medencei Üzleti Hálózat, CMH irodák, civil központok, mezőgazdasági szövetségi tagság, vállalkozásfejlesztési központok újraindítása) a következő stratégiai lépések mentén valósul meg:

- megjelenés a piacon versenyképes termékekkel és szolgáltatásokkal
- folyamatos innovatív termék- és szolgáltatásfejlesztés a versenyképes szaktudás biztosításával
- piackutató és marketing kommunikációs tevékenység támogatása
- a rendelkezésre álló természeti erőforrások megőrzése (környezetvédelmi aktivitások) és optimális kihasználása

4.2.4.1. PRIORITÁS – Vajdasági Magyar Gazdaságfejlesztő Központ kiépítése

A vajdasági magyar vállalkozások felkarolásához egy központi támogató-koordináló szervezet felállítására van szükség, amely felhasználja a jelenleg rendelkezésre álló, fent említett struktúrák terepi ismereteit, tapasztalatát, erőforrásait, eddigi eredményeit, valamint jó hírnevét, kapcsolatrendszerét. Ezt a több különálló, egymással kis mértékben sem integrált rendszert komplex hálózattá kell egybeolvasztani, s az egyes elemek erősségeit és a szinergiahatást kihasználva, egy erős központi irányító és koordináló szerv felállításával az egész terepet lefedő hálózatot létrehozni, amely a vajdasági magyar gazdaságfejlesztési stratégia végrehajtására is képes. Nemcsak formális szerepet tölt be, hanem megfelelő politikai háttértámogatással és a lehívható támogatási eszközök jól irányított allokálásával jelentős fejlesztési tevékenységet végezhet a következő területeken:

4.2.4.1.1. A piaci megjelenés koordinálása

Közös input anyagok beszerzése a mezőgazdaság és más, elsősorban kapcsolódó kis- és közepes vállalkozások területén, ezáltal versenyképes termelői árak biztosítása és a vajdasági magyar piaci szereplők piaci jelenlétének megerősítése. Megfelelő konstans mennyiségű és minőségű termékek, szolgáltatások piacra vitele, koordinált termeléssel, több termelő azonos minőségű termékének felhasználásával. Piacképes, a térség jellemzőit és hagyományait kihasználó, specializált termékpaletta összeállítása, és ezzel piaci résekbe való belépés, valamint prémiumtermékek fejlesztése és világpiacra vitele.

Mіндеzen tevékenységeket gazdasági hálózatosítás útján, szövetkezetek, vertikális és horizontális integrációk, klaszterek létrehozásának támogatásával és működésének biztosításával, valamint beszerző-értékesítő központok felállításával és működtetésével kell elérni a Központ koordinációjával.

4.2.4.1.2. Marketing- és kommunikációs tevékenység

Kommunikációs és piaci csatornák kialakítása és fejlesztése, amelyek segítségével folyamatos információ küldhető a piaci szereplők számára az adott vállalkozásról, termékről, illetve azok integrált keresletéről és kínálatáról.

Piackutatás: a konkurencia felmérése mind belföldön, mind külföldön, vásárlói igények, szokások megismerése, az esetleges piaci rések felkutatása, piaci szegmentáció, egy-egy új termék/termékcsoport bevezetése előtti piackutatás, igényfelmérés és árérzékenység-vizsgálatok.

Marketingtámogató tevékenység: a Központ portfóliójába tartozó vállalkozások, termékek, termékcsoportok közös marketingtervezése, megjelenése, egységes márkajelzés kifejlesztése, piaci bevezetése és azon belül termékcsoportok kialakítása. Ezek közös piacra vitele hagyományos folyamatokon keresztül és egy egységes webonline kereskedői tér segítségével.

4.2.4.1.3. Vállalkozásfejlesztési tevékenység és forrásbiztosítási tanácsadás

Elsősorban induló vállalkozások felkarolása, szolgáltatások nyújtása, önfoglalkoztatás által a munkanélküliség csökkentése. A vállalkozási hajlam növelése jó példák bemutatásával, ismeretterjesztéssel, kompetenciafejlesztéssel.

A tevékenység tartalmazza továbbá az információk összegyűjtését, adatbázisok kialakítását és átadását az igénylők részére a vállalkozással járó jogokkal és lehetőségekkel kapcsolatban, valamint a vállalkozói képzést, amely magában foglalja a minőségbiztosítási, jogi, gazdasági, pénzügyi, munkavédelmi ismereteket. E tevékenység keretében szükséges tanulmányutak szervezése a jó gyakorlatok bemutatása céljából – külföldön, belföldön –, valamint a kapcsolatépítés egy-egy területen belül. Ide tartozik még a meglévő üzleti inkubátorházak szolgáltatásainak bővítése, azok kihasználása akár virtuális módon is, további inkubátorok alapítása kisebb településeken, vagy a meglévők kihelyezett egységeinek létrehozása. S végül a startupok és már működő vállalkozások számára vissza nem térítendő támogatások és kedvezményes hitelek kihelyezésének támogatása – projektfejlesztés, pályázatírás, menedzselés, pénzügyi menedzsment.

Kiemelt szerepe van a banki hitelek felhasználásának, az üzleti tervek elkészítésének, a banki ajánlatok összehasonlítására vonatkozó tevékenységeknek, a legkedvezőbbek kiszűrésének.

Üzletember-találkozók szervezése hagyományos és online módon, ahol a kereslet-kínálat, illetve a tőke megtalálják egymást.

4.2.4.2. PRIORITÁS – A természeti erőforrások optimális kihasználása

A 21. századi ipari technológia magával hozta a természeti erőforrások túlzott felhasználását, oly módon, hogy a talajerő-visszapótlás nem vagy csak korlátozott mértékben valósul meg, így az erőforrások folyamatosan elhasználódnak. A vajdasági – elsősorban mezőgazdasági – erőforrások a századforduló körül és az előző évtizedben kifejezetten ki voltak téve ennek a folyamatnak, amelyet csak részben sikerült az elmúlt évtizedben megállítani, illetve megfordítani. Ahhoz, hogy a vajdasági magyarság az eljövendő évszázadokban elegendő mennyiségű természeti erőforrással rendelkezzen a saját szűkülő életterének fenntartásához, már most meg kell határozni azokat a lépéseket, amelyek csökkentik ezeknek az erőforrásoknak az erodálódását.

A természeti erőforrások optimális hasznosításának elmulasztásán kívül nagy veszélyt rejt magában a termőföld használatának korlátozása, ami a külföldiek földvásárlásával, a termőföld külföldiek általi használatával, valamint az ezeken a termőföldeken megtermelt javak külföldre szállításával jár. Ez a kedvezőtlen folyamat a vajdasági termelőket sújthatja, mivel itt vannak a

legjobb minőségű termőföldek, amelyek vonzóak a külföldiek számára. A termőföld külföldiek általi megvásárlásának megakadályozásához a kelet-európai országok zömében már megtalálták a megfelelő megoldásokat, amelyeket az Európai Unió által is elfogadott gyakorlatokként kellene a vajdasági magyar gazdaságfejlesztési stratégiába beépíteni és a szerbiai törvényhozásnak is át kellene ültetnie a szerbiai jogrendbe.

4.2.4.2.1. A jogszabályrendszer átalakítása

Célszerű a jogszabályok olyan rendszerének kidolgozása és elfogadása, amely nem engedi meg, hogy bárki az Európai Unióból földet vásároljon Szerbiában. A földvásárláshoz több éves helyben lakás legyen szükséges a potenciális vevő részéről, a szomszédoknak elővásárlási és hozzájárulási jogot kell biztosítani az adott föld elidegenítéséhez, valamint a potenciális vevőnek bizonyítania kell, hogy megvan a kellő szakértelme és erőforrása ahhoz, hogy a földet optimális erőforrás-kihasználással művelje. Ezeknek az intézkedéseknek a bevezetéséhez a jó európai gyakorlatok átvétele szükséges, alkalmazkodva a szerbiai viszonyokhoz.

4.2.4.2.2. A föld elidegenítésének megakadályozása

Támogatások által, kedvező piaci környezet létrehozásával elő kell segíteni, hogy az eladásra kerülő földterületeket vajdasági magyar gazdák tudják megvásárolni. Olyan környezetet kell biztosítani számukra, amelyben eredményesen tudnak gazdálkodni, és nem kényszerülnek földjeik elidegenítésére, esetleg jelzálogba adására.

4.2.4.2.3. A talaj (növényzet, felszíni és talajvizek) fizikai értelemben vett védelme

Szabványos (államilag felügyelt) mezővédő erdősávok kialakításának támogatása a folyópartokon, kisvízfolyások és dűlőutak, utak mentén, előre kialakított terv és program szerint.

4.2.4.2.4. Új technológiák bevezetésének elősegítése

A cél az, hogy a sikeres, de elavult technológiával működő vállalkozások vissza nem térítendő támogatások allokálásával modernizálják tevékenységüket, hangsúlyt helyezve a vegyszeres kezeléseknek a termőföldet megóvó csökkentésére, valamint a megújuló energiaforrások használatának elősegítésére, gondolva itt a geotermikus, a szoláris, valamint a szélenergiára mint folyamatosan rendelkezésre álló erőforrásokra, a hatékony (csepegtető) öntözőrendszerek kialakítására.

4.2.5. A vajdasági magyarság elvándorlásának enyhítése a munkaerő-piaci kereslet-kínálat egyensúlyba hozásával

A vajdasági magyarság elvándorlásának enyhítése a munkaerő-piaci kereslet-kínálat egyensúlyba hozásával az emberek életminőségének hosszú távú és tartós megőrzését, illetve javítását szolgálja, megátalolván az elvándorlást, ösztönözve a születések számának növekedését.

PROBLÉMA – SZÜKSÉGLET

A legnagyobb feszültségeket a szegénység és a társadalmi kirekesztettség problémája okozza, de fontos a népesedés és az egészségi állapot kérdése is. A szegénység kockázata és a biztonság hiánya halmozottan van jelen egyes hátrányos helyzetű csoportoknál a magyarság körében. Ilyenek a munkanélküliek, az alacsony iskolai végzettségűek és szakképzetlenek, a rossz egészségügyi állapotúak vagy fogyatékkal élők, a gyermeküket egyedül nevelő szülők és a sokgyermekes családok.

A népesség fogyása már évtizedekkel korábban megkezdődött, az elmúlt két évtizedben tovább csökkent a vajdasági magyarok száma, és ez a folyamat sajnálatos módon gyorsul. Ennek hátterében az elvándorlás, a házasságkötések csökkenése, az első gyermek vállalásának későbbre tolódása, valamint a családi kapcsolatok átalakulása áll. A születésszám alakulására jelentősen kihatott a tanulási idő meghosszabbodása, a későbbi önállósulás. A vizsgált területen a jövedelmek alacsonyabbak, mint a környező országokban, és a nagyvárosokban/fővárosban országon belül, ezért a lakosságnak az a része, amelynek lehetősége van rá, elvándorol. A népesedéspolitikában viszont eddig nem értünk el sikereket. Az idősök létszáma és aránya nő, ami az egészségügyi és szociális gondozási-ápolási szükségletek jelentős növekedésével jár.

A legfontosabb lakosságmegtartó, elvándorlást megakadályozó tényező: az új munkahelyek nyitása és a munkalehetőségek bővítése.

4.2.5.1. PRIORITÁS – Munkaerőtérkép készítése a beavatkozási területre

A munkaerő-piaci kereslet és kínálat között eltérések vannak a régióban. A kisebbségi közösség szempontjából nélkülözhetetlen részarányos foglalkoztatás problémája tovább nehezíti a helyzetet. Biztonyos szakterületeknek nincsenek a magyar közösségnek megfelelő szakemberei. A kisebbségi munkavállalók területi mobilitása is kicsi. (Ha van is képzett szakember, nem biztos, hogy területileg ott jelenik meg [pl. szórvány], ahol a legnagyobb szükség lenne rá.) Ehhez hasonló munkaerő-piaci devianciák elkerülése érdekében munkaerőtérképet kell készíteni, amelyen pontosan látható lesz a vajdasági magyar közösség munkaerő-piaci mérlege.

4.2.5.1.1. A munkaerő-piaci állapot feltérképezése (adatbázis) a magyar munkavállalók függvényében

Hogy pontos képet kapjunk a jelenlegi munkaerő-piaci állapotról, ahhoz helyzetfelmérést kell végezni, számba kell venni azokat a munkáltatókat, akik munkavállalókat szeretnének foglalkoztatni. Az adatbázisba be kell iktatni azokat az új vállalkozásokat is, amelyek a jövőben magyar munkavállalókat fognak alkalmazni, s itt lehetne feltüntetni azokat az adatokat is, amelyek a munkahely-megüresedésre vonatkoznak, pl. a munkavállalók nyugdíjaztatása miatt. Ily módon pontos helyzetkép alakulna ki a kereslet oldalán. Ugyanígy szükséges a kínálati oldal feltérképezése is, amely a Nemzeti Foglalkoztatási Hivatal adataira alapozva készülne el. Az

adatbázis és egy nagyobb hozzáférési lehetőségű internetes felület által láthatóvá válna a vajdasági magyar munkaerőpiaci kereslet-kínálat, lehetőség nyílna a munkaközvetítésre (szabad munkahelyek bejelentése, munkakeresés, munkaközvetítés). Átfogóan tájékozódni lehetne a hiányzó szakemberek hollétéről, a megfelelő munkahelyekre történő átirányításokról stb.

4.2.5.2. PRIORITÁS – A munkaerőpiac egyensúlyba hozása

A kereslet és a kínálat közötti egyenlőtlenségek minden ágazatban nyomon követhetők (hiányszakmák, profildömping). A szakmát és hivatást választó fiatalok nincsenek kellően informálva a hiányszakmákról, a keresett profilokról, az egyes szakmák, hivatások munkaerő-piaci esélyeiről. Az oktatási intézmények kiválasztása során más szempontok dominálnak: tannyelv, közelség stb. Ezért sok esetben a képzések befejezését követően ezek a fiatalok a munkanélküliek sorában találják magukat, elhelyezkedésük reménytelenné válik. Ezért van szükség folyamatos koordinációra.

4.2.5.2.1. A magyar nyelven folyó oktatási struktúra befolyásolása a munkaerőtérkép igényeivel összhangban

A fiatalok és a szülők a pályaválasztás során több tényezőt tartanak szem előtt: középiskola/felsőoktatási intézmény közelsége, kollégiumi szállás, magyar nyelven folyó oktatás. Csak ritkán veszik figyelembe a későbbi könnyebb és biztos elhelyezkedés lehetőségét. Ennek egyik oka a szülők általános rossz anyagi helyzete, valamint a hiányos információ problémája. Meg kell oldani a széles körű célzott tájékoztatást (tájékoztató kiadványok hiányszakmákról szóló fejezettel stb.). Fontos feladat a magyar általános iskolás gyerekek körében a szerb nyelv oktatásának hatékonyabb megszervezése; ennek óriási hatása lehet a későbbi oktatásiintézmény-választásra (egyetemi felvételi szerb felsőoktatási intézményekbe, hiányszakmákat képviselő programokra, szakokra stb.), a munka világában való érvényesülésre.

4.2.5.2.2. Magyar munkavállalók versenyképessé tétele a többségi nemzet nyelvének magas szinten való elsajátításával

Olyan magyar közösségekben, ahol a magyarság a többséget képezi, nagy gondot okoz a szerb nyelv kellő ismeretének hiánya és az ebből adódó, a többségi nemzettel szembeni hátrányos helyzet. A felnőttképzés lehetőséget ad az utólagos hiányosságok javítására (idősebb korosztály), viszont sokkal inkább az iskolás korúak, diákok szerbnyelv-tudásának fejlesztésére kell fókuszálni. A Magyar Nemzeti Tanács támogatásával (és további oktatási intézmények bekapcsolásával) olyan nyelvoktatási programokra van szükség, amelyek által lehetővé válik a szerb nyelv hatékony elsajátítása. Módszertani és szemléletváltás kell. A módszertan épüljön a nyelvoktatás korszerű és hatékony elemeire. Olyan csereprogramokra is szükség van, amelyek keretében a magyar gyermekek Szerbia más területein tanulhatják a nyelvet, ismerkedhetnek a kultúrával, fejlesztve ezáltal a két nemzet közötti interkulturális dialógust is.

4.2.5.2.3. Felnőttképzés a folyamatosan változó munkaerő-piaci igények követésével

Európában már elfogadott tény az egész életen át tartó tanulás. A munkáltatók dinamikusan változó igényeinek a munkavállalók (ipar, kisipar, mezőgazdaság, közszféra stb.) csak akkor tudnak megfelelni, ha folyamatosan képezik magukat.

Jelentős probléma az idegen nyelv(ek) ismeretének hiánya, ami kedvezőtlen hatást gyakorol az ismeretszerzésre, a képzésre és a foglalkoztatottságra. Az iskolák alacsony szintű

eszköz- és infrastrukturális ellátottsága is gátolja a modern ismeretek terjesztését. Ezért van szükség olyan, a nemzeti akkreditációs elvárásoknak megfelelő felnőttképzési programok kidolgozására, amelyek EU-kompatibilis kompetenciák, regionális szinten versenyképes (a munkáltatók által igényelt) tudás megszerzésére adnak lehetőséget. Ebben partnerként vesznek részt a munkáltatók, a foglalkoztatási hivatalok és az oktatási intézmények.

4.2.5.2.4. Az ösztöndíjrendszer folyamatos erősítése a munkaerőtérkép függvényében és szakorientált ösztöndíjak bevezetése

A meglévő (a Magyar Nemzeti Tanács által működtetett – a vajdasági magyar közösség rendszerszerű humán erőforrás-fejlesztése szempontjából fontos) ösztöndíjrendszer eredményesnek bizonyult, viszont csak a felsőoktatásban tanulóknak nyújt támogatást. A középiskolások és szakközépiskolások részére kisebb összegű ösztöndíjak kifizetése jelenthetne megoldást, annak függvényében, hogy regionális szinten mire van szükség, illetve hogy a tanuló által választott szakirány szerepel-e a hiányszakmák listáján, milyen munkaerő-piaci lehetőségeket jelent egyéni és közösségi szempontból. Közösségi szempont lehet pl. a potenciálisan Észak-Vajdaságba betelepülő autóipar hirtelen szakember-igényének kielégítése: a Szabadkai Műszaki Szakfőiskola és egyéb műszaki szakközépiskolák által oktatott profilokat választó diákok anyagi támogatása, ösztöndíjazása.

4.2.5.2.5. Mentorálási program elkészítése sikeres vajdasági magyar vállalkozók és vállalatok bevonásával, ami által a tapasztalatlan munkanélküliek (volontorként) lehetőséget kapnak képességeik bizonyítására és fejlesztésére

A munkanélküliek jelentős része pályakezdő, munkatapasztalat nélküli fiatal. Az elhelyezkedéshez már kezdetben munkatapasztalatra lenne szükség – a munkáltatók által megfogalmazott elvárások szerint. Mivel a fiatalok nem rendelkeznek tapasztalattal, így célszerű és hatékony megoldás lenne ún. gyakornoki programok létrehozása. A fiatal munkanélküliek (illetve egyetemisták) sikeres vállalkozóknál, vállalkozásoknál voluntorként munkába tudnának állni tapasztalatszerzés céljából. Ezért szükséges olyan tájékoztatási és támogatási rendszer kidolgozása, amely arra ösztönzi a vállalkozókat, hogy fiatal, tapasztalattal még nem rendelkező munkaerőt alkalmazzanak, hogy nagyobb mértékben éljenek a meglévő (nemzeti szinten kiírásra kerülő foglalkoztatási programok által kínált) lehetőségekkel pályakezdő fiatalok alkalmazására. Szükséges az ilyen rendeltetésű források mértékének növelése, új források megteremtése, amivel a magyar vállalkozók, magyar munkavállalók foglalkoztatását lehetne ösztönzi.

4.2.5.2.6. A jogszabályi környezet megteremtése és érvényesítése a nemzeti összetétellel összehangolt foglalkoztatásra a közszférában

Azokban az önkormányzatokban, ahol a magyarság nincs többségben, általában nem veszik figyelembe a részarányos foglalkoztatást (mindennapi ügyintézéshez kapcsolódó, hivatali, kórházi, köztisztviselési és egyéb munkák). Fontos feladat: a törvényhozók befolyásolása a megfelelő jogszabályok meghozatala és betartása szempontjából (szankcionálás). Ugyancsak szükség van a vajdasági magyar közösségen belül egy (elsősorban a közszférát átvilágító) kataszter összeállítására, amelyben a részarányos foglalkoztatás értelmében az adott község nemzeti arányait szem előtt tartva összegezhethetjük a hiányosságokat (alulreprezentáltság munkahelyeken, pozíciókon, krucialis helyek a mindennapi ügyintézés szempontjából: tolóablakos munkák, jegyzőkönyvvezető, rendőrfőnöki poszt stb.).

4.2.5.2.7. Magyar vállalkozók ösztönzése magyar nyelvtudású munkavállalók alkalmazására

A munkanélküliség enyhítése érdekében a magyarság körében a lehetőségek között szerepel az az intézkedés is, hogy a magyar vállalkozókat magyar munkavállalók alkalmazására ösztönözzük. E beavatkozáshoz először is egy figyelemfelkeltő kampány szükséges annak érdekében, hogy a munkáltatók részesítsék előnyben a magyar nyelvtudású munkavállalókat. Másodszor a jövőben tervezett minden olyan hitel- és pályázati konstrukcióban, amely a vajdasági magyarság gazdasági fejlesztésére irányul, feltételként kell megszabni a magyar anyanyelvű munkaerő alkalmazását.

4.2.5.3. PRIORITÁS – A gyermekvállalási kedv növelése a vajdasági magyarság körében

A fogyó és előregedő népesség problémájának kezelése érdekében a hosszú távú cél a gyermekvállalási kedv növelése. A vállalt gyermekek nyugodt felnevelésének biztosítása és a gyermekvállalási kedv növelése érdekében olyan, a terheket egyenletesebben elosztó társadalmi légkört kell kialakítani, amelyben a gyermekes szülők nem szenvednek jelentősebb hátrányt a gyerekek felnövekedésének idején, a felnőttek jövője stabil és kiszámítható, beleértve az egészségesebb táplálkozást, a kielégítő orvosi alapellátást, a megfelelő oktatást, a lakhatást és az emberi méltóságot nem sértő munkát. Célunk a társadalmi kohézió erősítése, a szociális biztonság elérése, a szegénység és a társadalmi kirekesztés megszüntetése. Az idősebb generációk teljesebb bevonása a gyermeknevelésbe szintén generálhatja a gyermekvállalási kedv növekedését.

4.2.5.3.1. A főállású anyaság intézményének bevezetése a vajdasági magyar anyák körében az MNT, a magyar és a szerb állam segítségével

A főállású anyaság intézménye nem ismeretlen a környező országokban. Magyarországon már csaknem húsz éve létezik. Szükség van a tapasztalatok átörökítésére. A harmadik és negyedik gyermekekre vonatkozó támogatásokkal növelhető a gyermekvállalási kedv a magyar családok körében. A támogatást édesapák is igényelhetik, ha a szülők úgy döntenek. Minden anyának, akinek magyar tannyelven tanulnak a gyerekei, és legalább három kiskorú gyermeke van, akik rendszeresen járnak iskolába, *alanyi jogon* havi rendszeres támogatás jár.

4.2.5.3.2. Családbarát munkahelyek létrehozása és népszerűsítése

Az új foglalkoztatási formák terjedése szükségessé teszi a munkajogi környezet felülvizsgálatát, a rugalmasság és a biztonság egyensúlyának biztosítását. A foglalkoztatási esélyek szempontjából döntő jelentőségű a munkavállalók képzése és átképzése. A családbarát munkahelyek elterjedése, a köztudatba való bekerülése, a munkáltatók általi elfogadtatása (adókedvezmények), valamint új családbarát munkahelyek létrehozása együttesen növelhetik a gyermekvállalási kedvet.

4.3. A területi együttműködések szerepe a vizsgált területek felzárkozásában

4.3.1. A DKMT Eurorégió

A DKMT (Duna–Körös–Maros–Tisza) Eurorégió (a magyarországi Bács-Kiskun és Csongrád megye, a romániai Arad, Temes és Krassó-Szörény megyék, valamint a Vajdasági AT által életre hívott régió) feladata az európai területfejlesztési politika elvei alapján történő együttműködés megszervezése a térségben rejlő adottságok és lehetőségek optimális kiaknázása révén. A cél az, hogy az eurorégió – az erős, sokszínű és intézményesített együttműködések által – a globalizálódó világ kihívásai nyomán egységesülő Európa integráns részeként újjászerveződő Kelet-Közép-Európa egyik gazdasági, politikai, kulturális, tudományos és innovációs centrumává váljon.

A vajdasági magyar közösségek mint az eurorégió részei valamenyi fejlesztési irányvonal részesei és élvezői, tevékenységeikkel pedig az eurorégió eszméi megvalósításának hordozói lehetnek.

4.3.2. Az EGTC-k szerepe

A határokon átívelő együttműködések közösségi szintű jogi szabályozása tekintetében 2006. július 5-én került elfogadásra az Európai Parlament és a Tanács „1082/2006/EK Rendelete az európai területi együttműködési csoportosulásról”, ezt a rendeletet egészíti ki az „Európai Parlament és a Tanács 1302/2013/EU Rendelete” (2013. december 17.). A rendelet és annak kiegészítése az európai területi együttműködési csoportosulást (European Grouping of Territorial Cooperation–EGTC vagy magyar terminológia szerint ETE–Európai Területi Együttműködés) olyan közösségi jogintézményként definiálja, amely a legalább egy uniós és egy nem tagállamhoz tartozó helyi, regionális hatóságok, tagállamok és egyéb közjogi entitások (valamint társulásaik) együttműködése számára a legteljesebb jogképességet biztosítja (például ingó és ingatlan vagyont szerezhhetnek vagy azzal rendelkezhetnek, személyzetet foglalkoztathatnak, bíróság előtt eljárhatnak). Az EGTC-rendelet tehát megteremtette annak lehetőségét, hogy a tagállamok (valamint legalább egy uniós partner megléte esetén EU-n kívüli országok) helyi és/vagy regionális hatóságai közös, jogi személyiséggel rendelkező szervezeti formában működhessenek együtt.

Szerbia a mai napig nem ratifikálta az EGTC rendeletek alapjául szolgáló Madridi Keretegyezményt és annak kiegészítéseit sem, így szerbiai jogalanyok nem vehetnek részt EGTC-k alapításában és működtetésében.

Ez a hiányosság a vajdasági magyarság számára jelentős hátránnyal jár. Az uniós strukturális alapokból származó, határon átívelő támogatáspolitikának egyik fő iránya a 2014–2020-as költségvetési időszakban az EGTC-en keresztül kerül realizálásra. Amennyiben szerbiai jogalanyok is részt vehetnek a jövőben alakítandó EGTC-k munkájában, abban az esetben számos olyan, az államtól független fejlesztést lehetne megvalósítani külső, uniós forrásokból, amelyekre jelen pillanatban nincs politikai akarat az államvezetés részéről.

Bibliográfia 5

1. ARS 2009: *Anketa o radnoj snazi*. Saopštenje br. 155. Republički zavod za statistiku.
2. Analiza velikih industrijskih sistema u AP Vojvodini, Izvršno veće AP Vojvodine, Sekretarijat za privredu, Novi Sad, decembar 2006. Atlas vetrova AP Vojvodine. U sklopu projekta: „Atlas vetrova na teritoriji AP Vojvodine“. Fakultet tehničkih nauka, Pokrajinski sekretarijat za energetiku i mineralne sirovine. Novi Sad, 2008.
3. CEKOS IN, 2014: <http://www.cekos.rs/prose%C4%8Dne-neto-zarade-plate-jul-2014-godine> (2014. szeptember 7.)
4. Ekonomsko ogledalo, oktobar 2009. Centar za strateško ekonomska istraživanja „Vojvodina-CESS“ Izvršno veće AP Vojvodine
5. Damjanović–Benka, 2001
6. Dr. Gábrity Molnár Irén–Takács Zoltán: III. A kibocsátó terület – Vajdaságban élők véleményei. In: *Szerb állampolgárok Magyarországon* (2012). Dr. Kincses Áron (szerk.) kutatásanyag társszerzőkkel. ISBN 978-963-08-5072-8. Európai Integrációs Alap Budapest 2012. pp. 40–68. www.szerbmigracio.hu
7. Hutkai Zsuzsanna: Esélyegyenlőségi célok az Európai Unió által társfinanszírozott hazai projektek megvalósulásánál. TÁMOP-4.2.1/B-09/1/KMR-2010-0005
8. Huszka Beáta, Bakó Tamás: Észak-Vajdaság magyar többségű községeinek gazdasága; Európai Összehasonlító Kisebbségkutatások Közalapítvány. Műhelytanulmány 24. Budapest, 2007. <http://www.eokik.hu/data/files/123540304.pdf>
9. INNOAXIS – *The borderline as an axis of innovation*, IPA HUSRB/0901/2.1.3. APPLICATION ID: HU–SRB/0901/213/028. Lead Beneficiary: Centre for Regional Studies of Hungarian Academy of Sciences, Pécs, Alföldi Tudományos Intézet, Kecskemét. Project Partner: Regional Scientific Organisation (Regionális Tudományi Társaság) Szabadka, Associated Partner: Mórahalom Város Önkormányzata. Oktatás és ifjúság témavezető (2010–2011).
10. Mirnics Károly: Az iskolaköteles kontingens alakulása. 2006, In: Gábrity Molnár Irén–Mirnics Zsuzsa (szerk.): *Oktatási oknyomozó*. Magyarságkutató Tudományos Társaság, Szabadka, 19–47. o.
11. Nagy Imre szerk. (2007): Vajdaság. Pécs–Budapest, Dialog–Campus. 335 o.
12. NSZZ 2009: *Nezaposlenost i zapošljavanje u Republici Srbiji*. Saopštenje br. 85. Nacionalna služba za zapošljavanje.
13. Osnovni pokazatelji poslovanja preduzeća po sektorima – Privredna komora Srbije, 2005. Beograd. <http://www.pks.rs/Izve%C5%A1tajMSP/tabid/1715/language/sr-Latn-CS/Default.aspx>
14. Odluka o osnivanju fonda za podršku investicija u Vojvodini „Vojvodina Investment Promotion – VIP” (A Vajdaságba történő befektetések ösztönzését szolgáló alap „Vojvodina Investment Promotion – VIP” létrehozásáról szóló határozat). Vajdaság Autonóm Tartomány Hivatalos Közlönye, 14/2004.
15. Регионални просторни план АП Војвидине. Покрајински секретаријат за урбанизам, градитељство и заштити животне средине. Нови Сад, 2011.

16. Regionális Tudományi Társaság évkönyve, Szabadka, 2008.
17. Republic of Serbia, Statistical Office of Republic of Serbia, Municipalities in Serbia, 2005, Belgrade, March 2006.
18. RZZS 2001–2009: Statisztikai évkönyvek
19. Studija o proceni ukupnog solarnog potencijala – solarni atlas i mogućnosti "proizvodnje" i korišćenja solarne energije na teritoriji AP Vojvodine. Kraća verzija. Novi Sad, 2011
20. *Szerb állampolgárok Magyarországon.* Kincses–Kovács Kft. Budapest, a Magyar Belügyminisztérium részére. Támogató: Európai Unió Európai Integrációs Alap. Kutatásvezető: Dr. Kincses Áron, Károli Gáspár Református Egyetem. Kiemelt kutatók: dr. Gábrity Molnár Irén, dr. Illés Sándor, dr. Karácsonyi Dávid. Azonosítószám: EIA/2011/1.3.5. Budapest. 2012
21. *Strukturne karakteristike i potencijali razvoja ljudskih resursa vezano za proces pridruživanja EU u severnom delu Autonomne pokrajine Vojvodine.* Kutatáskoordinátor Regionális Tudományi Társaság (Szabadka) és a Vajdasági Autonóm Tartomány, Stručna služba za realizaciju Programa privrednog razvoja AP Vojvodine i Centra za Strateško ekonomska istraživanja "Vojvodina CESS" Novi Sad, támogató Osztrák Fejlesztési Agenció/Ausztorska agencija za razvoj ("ADA") Bécs. 2009–2010.
22. Statistički bilten, 2006. Republički zavod za statistiku Srbije, Beograd, 2002. <http://www.crier.rs/www/index.php?idstr=9&kuda=mape&sta=srbija>
23. Takács Zoltán 2008: A munkaerő-kompetencia és az oktatás viszonya. In: Gábrity Molnár Irén–Mircsics Zsuzsa (szerk.): *Regionális erőnlét – a humán erőforrás befolyása Vajdaságban.* Szabadka, Magyarországi Tudományos Társaság. 267–292. o.
24. „AD Vojvodina put – Novi Sad”, 2010.
25. Tomić P. 2003
26. Detaljna studija stanja i strategija razvoja sa akcionim planom za logističke centre u Autonomnoj Pokrajini Vojvodini.
27. Strategija razvoja i kategorizacije putne mreže u Vojvodini (2005) – JP Zavod za urbanizam Vojvodine, NOVI SAD
28. Agencija za bezbednost saobraćaja – Istraživanja (2011)
29. <http://www.abs.gov.rs/index.html>
30. Strateški plan razvoja Opštine Temerin 2010–2015, CESS Novi Sad
31. Strateški plan razvoja Opštine Žitište 2010–2015, CESS Novi Sad
32. Strateški plan razvoja Opštine Nova Crnja 2010–2015, CESS Novi Sad

Honlapforrások:

1. A Szerb Köztársaság Statisztikai Hivatalának honlapja, www.statserb.gov.yu. 2009. 09. 10.
2. Website of the Statistical Office of the Republic of Serbia, Municipal indicators of republic of Serbia, <https://webrzs.statserb.sr.gov.yu>.
3. Vojvodina Investment Promotion Alap honlapja, www.vip.org.yu/subotica.htm.
4. Szabadka város honlapja: http://www.subotica.rs/pdf/strategija_2007_HU.pdf
5. Szabadka község gazdaságfejlesztési stratégiája 2007–2011. Forrás: http://www.subotica.rs/pdf/strategija_2007_HU.pdf
6. Magyarkanizsa Városrendezési Hivatal honlapján: www.urbansu.co.yu/imapa_hu.php.
7. Magyarkanizsa község honlapja, www.kanjiza.rs, 2013.12.21.
8. A topolyai képviselő-testület honlapja, <http://www.btopola.co.yu/hu/hu.htm>, 2005. 07. 18.
9. Ada község hivatalos honlapja, www.adanet.co.yu, 2005. 08. 07.
10. Ada község fenntartható fejlődésének stratégiája, 2009. http://www.ada.org.rs/docs/strategia_hu.pdf (2010. 03. 23)
11. Zenta község fejlesztési terve (2007–2013), <http://www.zenta-senta.co.yu/doc/20061205fejleszttes.pdf>. 15.

A VAJDASÁGI MAGYAR KÖZÖSSÉGEK TERÜLET- ÉS GAZDASÁGFEJLESZTÉSI STRATÉGIÁJA

12. Óbecse község hivatalos honlapja, www.becej.co.yu. 2005. 08. 14.
13. Újvidéki Regionális Gazdasági Kamara, www.rpkns.co.yu. 2005. 08. 08.